Digitized by Google

NICOLAI FULLERI,

MISCELLANEORUM SACRORUM LIBRI DUO,

Quintus & Sextus,

nunquam ante hac editi:

QUIBUS MULTA DIVINÆ SCRIPTURÆ, ET ALIORUM ETiam claſſicorum auctorum loca explicantur & illuſtrantur.

ACCEDIT,

Ejusdem Apologia, contra Virum Clariſſimum
JOHANNEM DRUSIUM.

8.54.C.24 1/2

LUGDUNI,
Sump. Hered. LAZARI ZETZNERI,
ANNO M. DC. XXV.

Digitized by Google

Digitized by Google

Reverendiſſimo in Chriſto Patri ac Domino,

D. LANCELLOTTO ANDROSIO,

Epiſcopo VVintonenſi, Sereniſſimæ Regiæ Majeſtati ac arcanis ſacriſque Conſiliis, Domino & Mecænati ſuo multis nominibus plurimum obſervando,

NICOLAUS FULLERUS

Salutem æternam exoptat.

Etsi non ignoro (Ampliſſime Præſul) partim quàm varia & faſtidioſa ſint multorum judicia partim etiam quam invida & maligna nonnullorum, nihil ut utrique probare velint, niſi quæ ipſi excogitaverint; neutri tamen me deterrere ullo pacto aut potuerunt, aut poterunt, quin propoſiti uſque tenax maneam, ac priſtinum Inſtitutũ ſtudiumque perſequi pergam; illuſtrandi nimirum, peculiariter præter cætera omnia, Veritatem Archetypam Bibliorum ſacrorum utriuſque Teſtamenti, locutionum formulas verbaque ſingula ſparſim ac permiſtè animadverſa exponendi & declarandi: nec nõ Sacrarum Literarum Verſiones,

præſertim antiquas, explorandi, atque inter ſe, & cum Textu Sacro, maximè Hebræo, comparandi.

Quam exercitationem, ut ipſe mihi utiliſſimam juxtà atque jucundiſſimam ſum expertus, talem dubio procul reperient & alij, quotquot ſtudiosè & alacriter (uti par eſt) periculum fecerint. Nam quum ex tribus interpretandi & Scripturas exponendi generibus, apud veteres Eccleſiaſtas toties celebratis, Hiſtorico videlicet, Tropologico, & Anagogico, primarium jure habeatur id, quod Hiſtoriam ſeu intellectum juxta literam declarat (Siquidem Fundamenti locum obtinet, ſicut appellare conſuevit Hieronymus, Et in Amoſum egregiè, Senſum Regium, hoc eſt principalem vocat: propterea quod Solidiſſimus ab eo judicatur atque Firmiſſimus) profecto diligens & accurata aſſiduaque primigenij Textus inveſtigatio & inquiſitio, cujus potiſſimum beneficio Senſus hiſtorici ſive grammatici explicata minimeque involuta, & dilucida notitia comparatur, inprimis neceſſariò eſt adhibenda. Itaque juſtiſſima & immortalis gratia debetur præſtantibus viris omniqúe laude digniſſimis, privatim autem linguæ Hebraicę Doctoribus eximiis, Pagnino, Munſtero, Fagio, Tremellio, Mercero, Schindlero, aliisque; nominatim vero qui

qui

qui adhuc in vivis eſt (Atque utinam quam diutiſſimè fæliciſſimeque vivat) eruditiſſimo pariter ac laborioſiſſimo Buxtorfio, cujus præclara & infatigabili opera in ipſa adyta intimaq́; idiomatis Hebraici penetralia in dies ſingulos ſtudioſi magis ſemper magisq́; deducũtur. Adeo ut liquidò dicere & affirmare poſſim, nullam unquã ætatẽ, uſque ab ipſis incunabulis linguæ iſtius ad Gentes propagatæ, tot, tam propriis, tam idoneis, tam facilibus, & expeditis adminiculis atque adjumentis inſtructam fuiſſe, ad exactã & ſolidam ejusdem peritiam conſequendã.

His adde linguę illius Dialectos principales, Syriacam ſcilicet & Arabicam: quarum altera multis abhinc annis pulchrè eſt illuſtrata; altera non ita diu excoli cœpit, primum à Typographia Medicéa, typis certè ſpecioſiſſimis: ac nihilo inferioribus nuperrimè ab Erpeniana elaboratur, inſigni artificio & diligentia Erpenii ipſius, Linguarum Orientalium Profeſſoris ſcientiſſimi. Cujus præclaros conatus provehat oro ad exitus optatos divina Benignitas.

Mihi vero, qui nulla ex parte Viris tantis æquiparandus ſum, abundè ſatis erit in præſentia (ut & aliàs poſthac, juvante Deo) Minuta hæc duo, pro mea tenuitate, cum Vidua paupercula in Gazophylaceum Domi-

ni, & Commune ſtudioſorum bonum, conferre. Quæ nullo modo auſim (Doctiſſime Antiſtes) nomini tuo, quam latè patet Chriſtianus Orbis Lectiſſimis Scriptis tuis Illuſtriſſimo, inſcribere, niſi perſpectà mihi fuiſſet ſumma humanitas tua, qua Literarum & Linguarum eruditarum ſtudioſos (omnium πολυγλωσσότατος ipſe) peramanter cõplecti ſoles, & eorum commodis cupidiſſimè conſulere atque proſpicere. Neque enim exſpectas, dum importunè rogeris, vel ambitionibus variis appetaris: Imo ſponte liberrimaque tua ſolius voluntate, nullo prorſus interveniente, aut Impulſore, aut etiam Monitore, nonnullos nihil ejuſmodi cogitantes, in Muſeis penitus abditos, verè ἐπισκόπως diſpexiſti, ſuaviſſimeque elicuiſti, & ad te continuò invitatis atque accerſitis prolixè benefeciſti.

Fas mihi ſit (Venerande Mecænas) non audita ſolùm, verumetiam certiſſimo experimento comperta, propalam loqui. Non quod coram in os laudibus tuis, quanquam meritiſſimis, oblecteris: ſed ut tanto κατορθώματι, recteque facto, ſi non debita, ſaltem aliqua conſtet gratia: utque cæteri Ordinis tui, Viri Clariſſimi, pulcherrimum Inſtitutum tuum imitari dignentur. Id quod ſi ab illis ſtrenuè ac certatim fieret, non ita langueſcerent literæ, præſertim Hebræorum, inte-

interiores & reconditæ, quaſi ſqualore quodam obſitæ ſitúque obductæ. Mirum quippe quantum propenſus principum virorum favor in re quaque animos addat, multóq; erectiores & ardentiores ad rem bene gerendam efficiat. Hos ego bonarum literarū Patronos, tanqum germanos Eccleſiæ Reipublicæ Nutritios, ſummo, & amore, & honore proſequendos ſemper judicavi. In ijs ergo quum te (ut & Reverendiſſimos Dominos, Archiepiſcopum Cantuarienſem, Itemque Epiſcopū Bathonenſem ac Wellenſnm, Amicos mihi perpetua obſervantia colendos ac Wellenſem, Amicos mihi perpetua obſervantia colendos) præcipuè numerandum cognoſcam; nec quicquam ſuppetat, præter Chartaceum aliquod Munuſculum, quo ſingulare meum in te officium teſtatum faciam, accipe quæſo hoc ipſum ſereno lætóque vultu, &, quæ tua eſt laudatiſſima indoles, donantis potius affectum, quam doni tenuitatem ſpectandam exiſtima. Deus Opt. Max. pro immenſa bonitate ſua, longævam tibi ſenectam, & valetudinem firmam largiatur: ut & Reipublicæ prudenti conſilio, & chriſti Eccleſiæ excellenti doctrina, annos quam plurimos, prodeſſe poſſis. Ex Muſæo noſtro Walthamæ tuæ x. Cal. Novembr. CIↃ IↃC XX.

INDEX CAPITVM,

Libri Quinti.

Cap. I.

QVID *ſit Hebraicum* הרוחש, *& quæ pars corporis humani. Quid valeat percutere* אל-החומש, *h. e. In inguine (ut vertit Vetus Interpres,) vel, Ad quintam Coſtam (ut Novus) Proprius cingendi locus,* Καίελον Τεϱῦμα.

Cap. II.

Varia vocabula Hebraici המישים *ſignificatio explicatur. Multiplex Interpretatio verborũ Moſis* הבושים עלו, *Exod. 13. 18, declaratur & expenditur. Denique vera ratio modusq; egreſſus Iſraelitarum ex Aegypto, qualis fuerit, dilucidè breviterq; oſtenditur.*

Cap. III.

Explicatur varia deductio & expoſitio nominum עפולים, *&* טחורים: *Veterumq; ac recentiorum Interpretum ea de re ſententia enarratur.*

Cap. IV.

Diverſa Interpretamenta thematis יאת *expenduntur & excutiuntur. Simulq; loca nonnulla Sacræ Scripturæ, ubi idem occurrit, declarantur.*

Cap. V.

Varia Interpretamenta verbi ידון *Gen. 6. 3. afferuntur, & breviter declarantur. Verſio autem à* כרז *deſumpta, vocabulo ſcilicet commentitio, refutatur & meritò reijcitur.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. VI.

Vocabuli דר *(Eſther. 1.6.) varia Interpretamenta tam antiqua, quam recentia explicantur & expenduntur.*

Cap. VII.

Quid propriè primoq; ſignificet תפלין, *nempe vetus Interpretamentum Hebræi nominis* טוטפות, *& unde ſit oriundum. Coarguitur falſa punctorum ratio apud Iudæos. Nomina Græca* Ε'νεκτὰ *&* Ασάλευτα *declarãtur. Verſio Latina vulgata emendatur.* Φυλακτήριον *quid, & unde dictum.* תפלין *per alluſionẽ appellatum. Quid valeat* טוטפות *apud Ionathanem Paraphraſtem.*

Cap. VIII.

Attingitur mos R. Mardochai Nathanis, qui Concordantias Hebraicas compoſuit. Duplex verſio affertur vocabuli עבטיט *Chabak 2.6. Poſterior retractatur & explicatur. Interpretatio Græca redarguitur. Curſim & in tranſitu declaratur quid propriè valeat* κλοιὸς. *nomen uſitatum in editione Græca: Quid etiam* Βοια, *ejuſdem Interpretamentum in Veteri Latina.*

Cap. IX.

המיל *ab antiquis etiam Interpretibus Bruchũ reddi, Et quamobrem. Aliàs reptile, aliàs volatile Hieronymo videri.* ילק *Melolontham ſeu Chryſocantharum propriè eſſe. Cur Aculeatus ſeu Hiſpidus dicatur, Ieremiæ, cap. 51 27.*

Cap. X.

De ſignificatu nominis חרים *apud Prophetam Eſaiã, De Acu crinali, déque Crumenulis, ornatus cauſa geſtatis; Quod ſecundum eſt interpretamentum vocabuli*

Digitized by Google

חריט. *Quibus duobus interjectum eſt tertium ex Ionathanis paraphraſi Chaldæa deſumptum, Fibulæ (niſi me conjectura decipit) ſignificationem exhibens.*

CAP. XI.

De nomine חרטם *quod Genethliacum Aben Ezra videri putant quidam, ſed minus verè. Fabuloſum ejuſdem interpretamentum à R. Saadia allatum. Quid propriè valeat* חרטם, *Deque variis ejus tranſlationibus apud Græcos. Aquilæ verſio declaratur, Nomen Elymas, Act. 13. exponitur.*

CAP. XII.

Vocabulum difficile זרזיר, *ſemelq; duntaxat in Scripturis occurrens Prov. 30. 31. ampliſſimè explicatur, variis veterum ac recentiorum Interpretationibus memoratis ſimul, & perſpicuè enarratis.*

CAP. XIII.

Vocabulum depravatum, in Annotationibus Merceri ad Pagnini Theſaurum, emendatur & explicatur. Acicula nomen Hebræum quodnam ſit, ejusq; uſus quomodo inventus, Nomen etiam Anglicum unde ortum. Quid propriè ſonet ירקון. *Locus Ieremiæ c. 30. 6.*

CAP. XIV.

De Vinculis, quibus ligatus dicitur Samſon. Iud. 16. 17. De Nervis, ſeu funibus Nerviceis. יתרים לחים *quales fuerint ex ſententia Kimchij, reiq; ipſius veritate. Quid ſit* טרפשא *Rabbinorum. Item* τράπεζα & λοβὸς *Iecoris. Quid verè ſit* יתרת, *& quamobrem Reticulum illud Iecoris,* λοβὸς *vocetur.*

CAP. XV.

De Giblæis, dupliciq; Gebalitide ſive Gebalene

Septentrionali atque Auſtrali. De nomine ארגובלרא. *eiusq; compoſitione,*

CAP. XVI.

Quid valeat vox Rabbinica חמטון, *& unde orta. Quid ſit, Terra Chabul.* 1. *Reg.* 9. 13. *cujus varia Interpretamenta explicantur. Sententia Rabbinorum de Sterilitate ejuſdem Tractus reijcitur, & probabilior ſubjungitur. Vulgatæ Græcorum verſionis hallucinatio. Ioſephus expenditur, & declaratur.*

CAP. XVII.

De גד *Fortunam proſperam, & Stellam quandam ſignificante. Quare ab Aquila ἀίζωνος transferatur. Et quis ille ἀίζωνος habeatur. De* ילפת *quam Scabiem Aegytiam vocant Rabbini: alij Scabiem ſanioſam. Cur à Septuaginta λειχὴν, à Vetere Interprete Latino* Impetigo *reddatur, additis ſimul nominum rationibus.*

CAP. XVIII.

De multiplici Interpretatione vocabuli אפדן *apud Danielem c.* 11. 45. *Symmachi ἱπποστάσιον minutatim exponitur. Interpretamentum Aquilæ explicatur & emendatur. Conjectura; Anne inſit nomini* אפדן *occulta ſignificatio Tunicæ coccineæ, ſupra Auguſtale diſpanſæ, de more Romanorum?*

CAP. XIX.

Vocabulum אבנים *declaratur, prout in duobus Scripturæ locis uſurpatur, nempe Exod.* 1. 16. *& Ierem.* 18. 3. *Expenditur, verſio noviſſimorum interpretum in priore loco, & Hieronymi in poſteriore.*

CAP. XX.

Quale animalculum ſit גזם, *Campe, Eruca; unà cum ſuo cujuſque nominis Etymo. Locus Amoſi illuſtratus.* גליונים *apud Eſaiam quid ſonet. Veſtes pellucidæ. Verſio Græca gloſſemate redundans. Specula. Verſio Græca Prophetæ ſcopo accommodatior.*

INDEX

Digitized by Google

INDEX CAPITVM

Libri Sexti.

CAP. I.

QVID ſonet vocabulum Rabbinicum קוכריס, & unde oriundum הררר, Carduum, aut potius Tribulum ſignificare: quod Syri Paraphraſtæ teſtimonio confirmatur. תרהר indifferenter, Laricem, vel Tedam eſſe.

CAP. II.

Quid מר propriè ſonet, & cuiuſmodi genus veſtimẽti habeatur. Quid μανδύας ſignificet, & unde natum ſit: quodq́ ortu primo Hebraicum magis cenſendum videatur, quam Perſicum. Item de Epheſtride, Sago, Lana, Penula.

CAP. III.

Quænam menſura ſit נמרו Cur נמרים Aquila apud Ezechielem interpretatus ſit Pygmæos, & Kimchius כנמים, i.e. νάνυς, ſeu Nanos. Cur Nani dicti. Cur etiam Noubæ, ſive Noubæi. Editio vulgata Latina, Authentica ſcilicet, Pygmæorum gentem tuetur. Septuaginta נמרים, Milites præſidiarios, haud malè reddunt. R. Solomon ex traditione, Vrinatores, Alii Validos, ſive Pugiles. Symmachus, etiam Medos. Theodoſio Gammadim, ſeu Gammadæos, ut & Noviſſimi Interpretes. Locus Plinii emendatus monſtrata ſimul mendi origine.

CAP. IV.

De vocabulo Hebraico דיו Cuius interpretamentum omnino nullum comparet apud Septuaginta. In editione vulgata Latina, Atramentum redditur: ut etiam Syriace ſonat. Indeq́ à Syris דיוא i. e. δαιμόνια dicuntur: Aut forſitan à Latinis mutuati ſunt id nominis.

Digitized by Google

Cur רוכיפת, ἔποψ, *& Vpupa appelletur. Item originatio* בנר טורא, *nominis Thargumici explicatur, & Rabbinica, Hebrai,* דוכיפת.

Cap. V.

Cur אובים *Deut. 23. 13.* ζώνη *reddatur à Septuaginta. Antiqua vocis Græcæ ſignificatio explicatur: quam non animadvertit vetus interpretes Latinus. Cur Menſis ſecundus* זיו *vocetur Hebraicè, & cur* אביה *Chaldaicé. Menſis item Aprilis, quare ita dictus.*

Cap. VI.

R. Solomon רוראים *Violas albas eſſe arbitratur. Alij vero Iudæorum Doctores Mandragoras judicant, nimirum ex ſententia 70. Interpretum: quæ deinceps explicatur & defenditur.* זיז *variè exponitur. Feras propriè ſonat; Et quamobrem. Symmachi verſio in integrum reſtituitur.*

Cap. VII.

יענה *non ſignificat Sirenem: nec* ϛρȣθὸν *i. e. Paſſerem: neque etiam Struthionem, ſeu Struthiocamelum Sed optimè Strigem reddere licet: quæ Vlulæ ſpecies quædam habetur.* τρίζειν *exponitur aliquando* ϛρȣθίζειν *Et Strix Græcè* ϛρȣθὸς *transfertur.*

Cap. VIII.

Nomen Iaſpis ex Hebræo fonte derivatum. Vulgata Editio Latina Beryllum in locum Iaſpidis ſuppoſuit. Onyx, pro Iaſponyche, apud Septuaginta. Idem Lapis dictus à Paraphraſte quidem Chaldæo Panthera, à Plinio autem Iaſpis Onyche puncta, & epitheto Græco, πολύγραμμος.

Cap. IX.

חומט *magis probatur Lacertam transferri, aut etiã Limacem,*

Quin potius Noctua, vel Bubo. Non Cymindis: nedum Harpyia prodigioſa.

Cap. X.

חסידה non eſt Milvus: ſed πελαργὸς, i. e. Ciconia Nomen Græcum à Rabbinis expoſitum eſt vocibus & cõjunctim & ſeparatim uſurpatis. Ciconiæ naturalis pietas erga parentes. Ab Aquila redditur ἐρωδιὸς, Et cur ita interpretatus videatur.

Cap. XI.

Quid verè ſonet דביובים utrolibet modo exponatur. Abſurdum cùm Rabbinorum, tum maximè Ioſephi Hiſtorici commẽtũ. Cõpoſitio nominis ex Hebræo & Chaldæo, non ita inſolens putanda eſt apud poſteriores Iudæos. Enucleata vox חר״יובים: Et cur altera in alterius locum ſubſtituta.

Cap. XII.

De varia apud veteres Triturandi ratione. Deq; diverſis Inſtrumentis eodem ſpectantibus.

Cap. XIII.

Quid denotet nomen חרך? itemque שבכה. Déque varia Feneſtrarum ratione, præſertim apud antiquos Iudæos. Symmachi verſio quædam nondum vulgo ſatis intellecta enarratur. Verſio propria acnativa loci, Prov. 12.27. aſſeritur & explicatur. Chaldæi verò Interpretis & Septuaginta, minùs probatur.

Cap. XIV.

Varia interpretatio nominis Hobnim apud Ezek. De præſtantia Hebeni, ejusq; duobus generibus. Cur pluraliter enuntiata ſit vox הובנים. Item cur conjunctim recenſeantur à Propheta, Ebur, & Hebenus.

Cap.

Cap. XV.

Varia Interpretatio vocabuli טף. *Ejuſdem origina-
tio: ut & nominis Arabici* טפלא, *à Parapraſte Chal-
dæo paßim uſurpati.* Α᾽ποσκδή. *Verbū* טפף *apud Eſaiā.*

Cap. XVI.

צוף *unde dictum. Rabbinica ejus âppellatio exponi-
tur. Syriaca quoque, unde illa oriunda exiſtimetur. Ma-
cula quædam Dictionarii Chaldaici eluitur.* ככר *quid
ſit,* יורה *ſeu* מורה *quid valeat Hebraicè. Quid item
ſynonymum* בכידוא *Syriacè.*

Cap. XVII.

Multiplex verſio verborum יתגדו *&* יחרנו *exami-
natur & explicatur. Tandem nonnihil ex Arabiſmo
adijcitur eòdem ſpectans.* תיבלים *apud Zachariam
Prophetam declaratur.*

Cap. XIIX.

Significatio Hebræa verbi חנט, *Syris item & Arabi-
bus uſitata explicatur.* μίγμα *quid ſit,* & ἐνταφιασμὸς
Quid συστέλλειν, *Act.* 5.6. Κειρίαι, *etiam* σειραὶ *dicta &
quamobrem.* περιστέλλειν *idem quod* συστέλλειν.

Cap. XIX.

*Concordantiarum Hebraicarum loca duo dilucidè
exponūtur. In priore declaratur triplex ſignificatio
vocabuli* צבוע. *In poſteriore loquendi quædam formula
Hebræa,* לאות התעתק, *non ubique obvia, & ad Græcā
verſionem* 70. *Interpretum breviter accommodatur.*

Cap. XX.

Rabinica expoſitio vocabuli תרום *declaratur. Stibij
illitus pro Supercilio uſurpatus. Simitas ſemper defor-
mis exiſtimata:* κολοβόρριν *quid ſignificet apud* 70.
*Drachma, Darchemon, & Adarchon. Zouſa Drachma
ἀ᾽ργυρεὺς pro Drachma. itidem Argentum pro Siclo.*

NICO-

NICOLAI FULLERI MISCELLANEORUM SACRORUM

Liber Quintus.

Quid ſit Hebraicum חומש, *quæve pars Corporis humani. Quid valeat* percutere אל החומש, *h. e*, In inguine (*ut vertit Vetus Interpres*) *vel* ad quintam coſtam, (*ut Novus*) *Proprius cingendi locus. Καιελον Τεϑῦμω.*

SUBIT animum dubitationis aliquantulum, atque adeo timoris: ne proximi Libri caput ultimũ, quamvis (uti ſpero) non prorſus inconcinnũ, nec inutile, faſtidiũ aliquod tædiumve prolixitate ſua Lectori crearit. Id vero, ſi quod erit, dabimus dehinc, (ſi volet Deus) operã, ut brevitate quam poterimus exquiſitiſſima Univerſum abſtergeamus. Verumtamen hac lege, ut rerum ipſarum, quas ſparſim tractandas ſuſcepimus, juſta & ſatis perſpicua, quoad licet, declaratio, ne quid inde detrimenti accipiat Sed, ut tandẽ propoſitum opus aggrediamur. aut potius in opere jamdudum incœpto pergamus; videndum paucis quid ſit חומש, & percutere vel ferire אל-החומש. Dubium verò non eſt quin חרמש ad verbum ſonet rei, in Quinque partes diviſæ, partem Quintam. In illa verò loquendi formula qua quis Hebraïcè dicitur *Percutere* אל-החומש i. e, *ad Quintã coſtam* (ut eruditè reddiderunt noviſſimi Interpre-

terpretes) Vox iſta intelligenda videtur, non de ſuperioribus Coſtis, quas Legitimas Anatomici vocant, & Septem ſunt numero; ſed de Inferioribus, quas Nothas ac Spurias nuncupant: quoniam ad os pectoris non pertingunt, nec cum eo committuntur. Nam hæ Quinque omnino exiſtunt. Quocirca אל־החומש perinde valebit, ac ſi dicas, Ad, vel circa aliquam Coſtarum notharum: quarum quælibet, ratione cæterarum Qui[..]ta numeratur, aut (ſi ita loqui liceret) ad ipſum Quinionem, πεντάδα (ſicuti τετρὰς, à veteri interprete Quaternio convertitur) Act. 12. 4. ſpuriarum coſtarum: harum enim inferiores ſuperioribus applicatæ unam utrinque compagem efficiunt. Vt deſignetur regio illa corporis concava & oſſibus carens, quæ ſubjacet coſtis hiſce nothis ſive ſpurijs, indeque ad Coxendicis oſſa pertinet. Quæ, quia inanis eſt, laxa, mollisque, ictibus violentis maximè eſt pervia. Hinc etiam κενεῶνα Græci vocarunt, quaſi διακενον τῶν ὀστῶν, i. e., *Vacuum oſſibus corporis locum*, ut ſcribit Heſychius: itemque λαγῶνα, ut idem refert, παρὰ τὸ λήγειν ἐκεῖ τὰ ὀστώδη πλευρά, authore Euſtathio, *quod ibi deſinant coſtarum oſſa*: Eamque ob rem Septuaginta ψόαν ſive ψύαν, ſunt interpretati. Quibus nominibus Græci eam partem denotant, quæ lumborum appellatione comprehenditur. Etenim Lexici Græcolatini veteris author, ψύαν, *Lumbum* Latinè interpretatur. Heſychius ψύας docet eſſe τὰς κατὰ τὴν ὀσφὺν σάρκας *carnes quæ ad Lumbos ſunt*, hoc eſt, Lumborum muſculos. Ἐν ταύταις ἔγκεινται οἱ νέφροι (inquit Suidas) δι᾽ ὧν αἱ ὀρέξεις κινεῖσθαι πεφύκασι, *hiſce Renes inhærent: à quibus naturaliter excitantur appetitiones.* Ad eundem fere modum rem totam de-

ſcribit politiſſimus Medicus, Fernelius. *Incubant ambo* (Renes) *muſculis dorſi interioribus, quos ψόας Graci dicunt, inanibus ijs ſubjecti partibus, quæ inter coſtarum extrema & os coxæ interjectæ ſunt, κενεῶνες propterea Græcis appellatæ.* Vulgata Editio Latina non ſatis aptè *Inguen* reddidit, ut quæ pars multo inferior ſit, circa pudenda. Imo apparet ex eodem, quem tractamus, Hebraïco loquendi modo, non ipſam tantum lumborum regionem, ſed illa etiam aliquantulo ſuperiorem & ſurſum verſus, ſecundum coſtas ſpurias ſive adulterinas ad thoracis ſive pectoris os, quod στέρνον vocatur, ſpectantem, appellatione חומש deſignari; Idque hinc inde ex utròque corporis latere. Cùm Haſael incitatiſſimo præcipitique curſu fugienti Abnero inſtaret, nec ab illo quam acerrimè perſequendo uſquam divertere, aut deſiſtere ulla ratione vellet, ima haſtæ cuſpide à tergo inſectantem percuſſit. Dextrâ verò haſtam geſtavit Abnerus quare eâdé corporis parte (hanc enim dextræ Abneri fuga ſe recipientis adverſam fuiſſe neceſſe eſt (Haſaelem vulneravit. Verè igitur cautèque apud Kimchium notavit R. Jochanam, ictum fuiſſe Haſaelem ברומן חמישי מקום שמרה וכבד תלויין בו, *ad coſtam quintam: quo loco fel* (i. e veſicula bilis) *& Iecur pendent.* Pendére autem ea in dextero abdominis latere ſub coſtis nothis nemo rei anatomicæ tam imperitus qui neſciat. Rurſus, cùm ſanguinarius juxtà atque perfidioſus Ioabus Abnerum per ſpeciem familiaris appellationis colloquijque intra portam ſeduxiſſet *Percuſſit eum ibi* (inquit Hiſtoria Sacra) החומש, *quintâ coſtâ.* Igitur ad quintam quidem coſtam, ſed ſiniſtræ corporis parti vulnus hoc inflixit. Quippe hanc dextræ Ioabi colloquentis e regione

De partibus Corp Hum. cap. 7.

2. Sam. 2. 19. 21. 23.

2. Sam. 3. 27.

Digitized by Google

regione ſitam fuiſſe liquet. *Et mortuus eſt*, q. d; confeſtim & è veſtigio mortuus concidit Abnerus. Dira nempe, mortiſque præſentiſſimæ effectrix erat plaga illa. Eôdem fere loci lethaliter quoque vulneratum fuiſſe Servatorem noſtrum docet Evangeliſta: *Quidam* (inquit) *ex militibus* Ioh. 19. 34.
lancéa (τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἔνυξε coſtam ſive) *latus ejus fodit, & ſtatim exivit ſanguis & aqua.* Syrus: מחיהי בדפנה: *Percuſſit eum in coſta* vel *ad coſtam ejus*, videlicet quintam: quam ſuprà R. Jochanam eodem ipſo nomine Syriaco (Nam Syriſmum paſſim uſurpavit Rabbinj) דופן חמישי. itaque perfoſſo pericardio ſeu cordis involucro, (ubi viſceris illius humectandi temperandiq; causâ, aqueum quendam humorem provida Natura collocavit; ne perpetuis diaſtoles ſyſtoleſque motibus exſiccaretur) ad intimam uſque cordis ſedem ferri mucronem pertigiſſe apparet. Enimvero lethiferis ejuſmodi ictibus, hanc, quam memoravimus, oſſium inanitatem admodum opportunam eſſe meritò diximus. Eſt enim & facillimè penetrabilis, & in proximo poſitum habet, unâ cũ Vitalibus cæteris, perennem illum halitus noſtri fontem, Cor nimirum. *Cujus caput* (ut ait Fernelius) *quod & baſin recte nuncupes* (*eſt enim figurâ pyramidis*) *ſub oſſe pectoris ad quintam coſtam conſedit; turpinato autem mucrone infra lævam papillam in priora thoracis eminet.* Ad quem propè locũ porrigitur ſurſum verſus, tum vetuſta, tum hodierna, cingendi conſuetudo; deorſum verò ad renes Lumbóſque. Itaque præcinctus narratur in Apocalypſi Filius Dei ad mamillas. Et, *Lumborum Zonam* nominat Propheta, ab uſitato Cinctus ſpacio. Ibi namque cingulo circumdari ſolemus. Quoniam autem ea-

C. 1. 13.
Eſa. 5.
& 11.

dem etiam eſt renum, quæ lumborum, naturalis ſedes, indifferenter *Accingere renes* transferre amat Vetus Interpres, perinde ut *Accingere lumbos*. Hæc ſi idem probè meminiſſet, nunquam certè חמש *Inguen* reddidiſſet. Neque enim ad inguina veſtes conſtringi cingulo uſpiā moris fuiſſe accepimus, aut etiam commodè fieri poſſe exiſtimamus. Sed ſuſpicor eum ſententiam Septuaginta Interpretum ſequutum, ita tranſtuliſſe. Etenim mirum in *inguen* ſonare putavit, quod illi *ψόαν* verterunt: maximè quum nomen hoc (teſte Marcello Virgilio) Grammatici à libidine deductum voluerint: cui à natura attributum eſt inguen, & in quo primùm apparet quamvis in ipſis ψόαις, è renibus procreetur. Poſtremò in hac potiſſimum corporis regione accipi opinor vulnera illa mortifera, quæ καίρια τραύματα, & καιρίας πληγὰς Græci dixerunt: quòd loco maximè opportuno acciderent ad mortem afferendam. Cujuſmodi Vulnus illud Didonis eſt apud Virgilium *ſub pectore ſtridens*. Itemque lethale illud, (ut luculenter exponit Livius) quod Lucretiæ Vindex culter, altè adactus, intulit, אל־החומש, *ad Quintam coſtam* ſubeunte ferri cuſpide, atque illinc ad cor ipſum ſurſum verſus penetrante.

Aeneid. 4.

Dec. 1. Lib. 1.

CAP. II.

Varia vocabuli Hebraïci חמושים *ſignificatio explicatur. Multiplex Interpretatio verborū Moſis* חמושים עלו, *Exod. 13. 18, declaratur & expenditur. Denique vera ratio modusq; egreſſus Iſraelitarum ex Aegypto, qualis fuerit, dilucidè breviterq; oſtenditur.*

Hanc

Hanc Diſquiſitionem, proximæ continuò ſubtexendam exiſtimavimus, propter intimam illam, qua inter ſe conjuncta cernuntur, cognationem. Sunt enim Conjugata quædam חומש & המוש. *Aſcendebant* (inquit Moſes de mirabili Hebræorum ex Aegypto aſcenſu, hoc eſt, egreſſu, verba faciens) *filij Iſraelis* חמושים *e terra Aegypti.* Exod. 13. 8. Loquutio iſta diverſis Interpretationibus in totidem ſenſus (ut fieri ſolet) diſcerpitur. Nos inſigniores duntaxat more noſtro explanare, & veritatem quam poſſumus diligentiſſimè illuſtrare conabimur.

Exod. 13. 18. חמושים à Theodotione (ut tradunt) transfertur πεμπτίζοντες, h e, *Quintam exiſtentes.* Nam vocabulum Hebræum per catachreſin quandam ſynecdochicam accepiſſe videtur, ſignificatu non abſimili ei, quo שלשים & רבעים legimus Exod. 20. 5. vox ergo πεμπτίζοντες ſecundum Theodotionem (qua ad verbum exprimere voluit חמושים) denotabit Adnepotes quintas videlicet, ordine generationis, à Patribus perſonas: quarum ſingulàs vocabulo γενεὰ reddere ſolent ſacri Græcorum Interpretes: eosque imitatus Theodotio (ut probabile eſt) ad eorum verſionem ipſe ſuam accommodavit. Quod & alibi ſæpe feciſſe deprehenditur. Unde illud Hieronymi: *Septuaginta & Theodotio in pluribus locis concordant.* Certè hîc πεμπτίζοντες ἀνέβησαν, i. e, *Quintam aſcenderunt.* idem planè videtur atque πέμπτῃ γενεᾷ ἀνέβησαν, i. e, *Generatione quinta aſcenderunt* ut eſt apud ſeptuaginta. Quod ſi opponatur locus Geneſ. 15. 16, τετάρτῃ γενεᾷ, *Generatione quarta revertentur:* Reſpondere licet, paulo altius illic, quam hîc, peti recenſionis initium. Hîc enim ſolos

Comment. in Eccleſ. c. 2.

ingreſſos in Aegyptum filios indicari: illic vero iſtis etiam patres annumerari. Verum enimvero quid de reliquis Scripturæ locis dicemus, quibus iſta vocabuli πεμπλάζοντες ſignificatio aptari non poterit. Mihi ſane perſuaſum eſt, eorum accurata ratione habita virum eruditum una & eadem interpretatione ubiq; uſum. Quocirca quũ vox πεμπλάζοντες minùs ubique quadret, quærenda eſt altera, quæ & rectè conveniat, & huic ſit quam ſimillima. Ea verò eſt πεμπτάζοντες, derivata à nomine Xenophontéo πεμπτὰς, uti obſervavit in Appendice ſua nobilis & eruditus Vir Johannes Leunclavius. Valet autem πεμπλάζειν, idem quod πεμπάζειν verbum Aeolicum, nimirum *Per quinos numerare*: adeoque, ſi ſenſu reciproco intelligatur (ut in multis evenit) exponi poteſt, Numerare ſe, vel Numerari. Quare (חמושים) πεμπτάζοντες ἀνέβησαν, ſonat, *Numerantes ſe* vel *Numerati* (diligentiſſimè ſcilicet, ad ipſas uſque πεμπτάδας, vel Quiniones) *aſcenderunt Filij Iſrael.* Hæc nominis hujus ſignificatio ubique quidem pulchrè congruit, hîc vero pulcherrimè convenit præſtantiſſimo & Paſtori, & Duci, Gregis Exercituſque Dominici. Item peculiari populo: ex quo, delectu habito ac recenſione eam ob rem accuratè facta, ne unus quidem viliſſimus homunculus eſt deſideratus, aut derelictus. Huc ſpectant verba illa longè efficaciſſima *Non relinquetur vel Vngula*, nedum corpus totum pecoris unius, multo minus Iſraelitæ ullius.

Exod. 10 26.

Denique hinc oſtenditur Iſraelitas ordinato agmine & compoſito ex Aegypto egreſſos. Quid enim aliud eſt πεμπτάζειν, ſeu in πεμπτάδας, aut numeros certos diſtribuere, quam ordinare agmen,

tum

tum decóræ profectionis ergô, tum diligentis etjam recenſionis. Πεμπλάδας autem haſce univerſas, in unam Summam collectas, & ſub uno quaſi aſpectu poſitas, ſacris literis conſignavit Moſes, Vir Dei, ad æternam rei tantæ memoriam. Iſta igitur nominis Græci (πεμ·λάζοντες) ſignificatio valde conſentit cum poſteriore, eaque (niſi fallor) appoſitiore Kimchij interpretatione. Is enim præter prioré, qua declaratur חמוש eſſe, חומש חגור, i. e, *Accinctus ad quintam coſtam* (Et tam de armis dici poteſt, quam de veſtibus) hanc quoque affert in Lexico, nempe חמוש non modo זירוז, ſed טיקוס etiam ſignificare. Eſt autem טיקוס, vel טכסא (ut Syriacè emendatius ſcribitur, Luc. 1, 8. & alibi) prorſus idem quod Græcum τάξις, h. e. *Ordinatio* vel *Ordo*. Quare חמושים, ex ſententia Kimchij dicentur ij, Qui ex ordine collocati procedunt, ordine inquam πεμπάδων, vel Quinionum propriè. Porro הטיקוס Ordinationis conſequens eſt זירוז, i. e, *Expeditio*. Quippe conſtat in omnem proceſſum vel profectionem non poſſe gravius incidere impedimentum quam ſit confuſio & ordinis perturbatio. Contrà, quod ordinatum eſt, Paratum utique eſt & expeditum. Ordinatus autem iſtiuſmodi proceſſus, miniméque impeditus, maxima ſolet eſſe ſecuritatis demonſtratio. Sicut è contrario, hæſitationis, anxietatis, trepidationis, perpetua comes eſt perturbatio. Itaque vel hac ſola voce declaratur, qualiter ex Aegypto, tanquam ergaſtulo teterrimo, exierint olim Iſraelitæ; videlicet ביד רמה, *Manu ſublata*, ut narrat Moſes: Hoc eſt, non tumultuario modo atque cõfuſo, non diffidenter, non trepidè fugitivorum inſtar, ſed maximæ ſpei pleni, animiſq; alacribus, celſis, erectis, miniméque perturbatis. *Exod. 12, 37.*

 Aqui-

Aquila חמושים καθωπλισμένους vertit: pariterq; vetus Interpres, *Armatos*. Quod, ut alibi ſatis conſentaneum ſit, hîc tamen, nimirum in exitu Aegyptiaco, mihi quidem nullo pacto probatur. Namq; apertè pugnat cū revertēdi propoſito: cujus ſpem aliquāPharaoni ſemper facere videri voluit Deus. Quumque omnes, vel leviſſimas cauſas, ſedulo quæreret ac fingeret Pharao, ne Iſraelitas dimitteret, nuſquā apparatum bellicum obijcit, quo ſeditionis eos accuſaret: quod tamen cupidiſſimè vehementiſſimeque urſiſſet, ſi quid omnino tale exſtitiſſet. Deinde convenientiſſimè inſerviebat, occulto divini Judicij in Pharaonem poſt paulo exſequendi conſilio, Iſraelitas nudos ac inermes abire. Nam hanc maximam fore illecebram præviderat Deus, qua, Tyrannus audaciùs ac præcipitantiùs inſequens, in imum Maris caricoſi alveum, velut in foveam, pertraheretur.

Ad hæc, non video quomodo Armati aſcenderent ij, quibus nulla omnino arma aut eſſent, aut eſſe potuiſſent utpote duriſſimæ & miſerrimæ ſervitutis jugo ſubditis, atque oppreſſis continenter, ad ipſum uſque extremum profectionis ſuæ momentum. Denique quorſum arma nequaquam pugnaturis, ſed ſpectaturis ſolummodo potentem Dei dexteram cælitus exſertam, quoque ipſis pugnantem? *State* (inquit) *& videte ſalutem Iehovæ,* (Exod. 14. 13. 4.) *quam comparabit vobis hodie. Iehova pugnabit pro vobis: vos vero ſilete* ſeu *quieſcite*: quemadmodum fœliciſſimo rei eventu apertè ſtatim eſt comprobatum. Imo profectio, qualitercunque armata, valde obſcuratura videatur liberationis ſummè ſtupendæ gloriam, Deo ſoli debitam nulliſque humanis

ſubſidijs

ſubſidijs ulla ex parte adjutam. Uſque adeo autem non placet חמושים reddi Armatos, ut nec militari ordine incedentes exponi velim. Nam quum (Ordine) per ſe abundè ſatis ſit, quid quæſo opus eſt addere (Militari? (Quamvis enim in acie milites ordine incedãt; Et quidẽ ſubinde per πεμπάδας non tamen illi ſoli. Nam decorus procedendi ordo ſeriesque longiſſimè porrecta, & τῶν ζυγέντων ſeu Aſtitum numerus certus, verbi gratia, Quinarius, vel alius ejuſmodi, in quavis pompa ſolenni vel maximè ſpectari ſolet. Mihi vero ſæpius & attentiùs cogitanti de ratione Egreſſus Aegyptiaci, profecto Pomp æquam ſimillimus fuiſſe videtur: Pompam dico vel Nuptiarum, vel Sacrorum causâ inſtitutam. Illam luculentiſſimis verbis vbſervat & depingit Ezekiel cap. 16. 8. &c. Hanc Moſes ipſe ſtatim initio, velut legationis ſuæ caput & ſummam omnem diligenter exponit apud Pharaonem. Exod. 5. 3. &c. Utrique mirifice convenit petita acceptaque fuiſſe ab Aegyptijs non ulla Armorum genera (Nec enim tutum erat. Namque id violenti alicujus & atrocis incœpti ſuſpicionem maximam commoviſſet: neque etiam neceſſe: quippe quum inſtru- [*Ioſe. h. Ant. Iud. lib. 2. cap. ult.*] mentorum bellicorum affatim poſtmodum Rubri maris ejectamenta eſſent ſuppeditatura) ſed [*Exod. 12. 35. 36.*] Inſtrumenta aurea atque argentea, & pretioſas inſuper veſtes, ad gloriam videlicet Pompæ iſtius extrinſecus amplificandam. Unde populo turpiſſima Vituli idololatria profanato, & jam adulterij ſpiritualis ſcelere contaminato, per Moſem (qui modò ipſorum fuerat apud montem Sinai [*Exod. 19. 17*] νυμφαγωγὸς & quaſi παρανυμφίος) edicit Deus, [*Exod. 33. 5.*] ut exemplò Ornamentum ſuum univerſum à ſe

Digitized by Google

quiſque deponat, & ſorditatus luctui ſe dedat. Sed hæc hactenus.

CAP. III.

Explicatur varia deductio & expoſitio nominũ עפלים*, & שחורים: veterumq; ac recentiorum Interpretum eadem re ſententia enarratur.*

DE vocabulis עפלים & טחורים, quorum illud in Contextu ſacro ſcribitur, hoc oræ extrinſecus (utpote legendum) adjungitur, libet jam nonnulla, quæ ad utriuſque faciliorem intellectũ pertinent, Lectorem breviter monere. Ac primum de veterum verſionibus videamus. Certè à Septuaginta ſemper eodem modo utrumque nomen exponitur ἕδρα. i. e, *Sedes.* Hos imitatus eſt vetus Interpres Latinus: niſi quòd alijs atque alijs verbis (more ſuo) rem eandem exprimit. Alias enim ſecretiorem partem natium, aliàs Partem corporis per quam ſtercora egeruntur: ſed frequẽtiùs Anum vertit.

1. *Sam.* 5. 6. Symmachus (ut habetur in Scholijs Bibliorum Græcorum, alicubi tranſtulit τὰ κρύπτα, h. e, *Occultas* (corporis) *partes*, poſteriores videlicet & præ pudore tegendas. Quam quidem interpretationem mirificè tuetur Jonathanis Chaldæi Paraphraſtæ authoritas. Hanc enim ſi ſequamur (Nam
1. *Reg.* 5. 24. aliter quoque deducta à עופל, i. e, Clivo, ſeu loco altiore, origine, ſic nuncupatæ partes illæ ab elevatis ſeu extuberantibus clunibus ἐτυμολογοῦνται) עפול omnino vertendum erit כסי, h. e, Tectum, aut abditũ. Quippe עפל pro אפל poſitum exiſtimavit, mutata ſcilicet (quod rarum non eſt) litera gutturali

turali una, in alteram. Idque ipſum, diligentiſſimum Grammaticum Kimchium permovit, ut vocabulum Hebraïcum עפלים (quod in textu ſacro ſcribitur) כנוי לתחתוניות pro *cognomento partium inferiorum* habendum cenſuerit. Partes inferiores apud eum perinde valent, atque Anus, vel ἕδρα: quam meatum ventris inferiorem, continendis tranſmittendisque excrementis deſtinatum definiunt Medici: quamque à Græcis ita nominatam putamus, quoniam ei, tanquam Baſi, ſedentes innitimur.) Eſt autem Baſis, infima columnæ pars) Unde & Fundamentum, quod eundem in ædificijs locum obtinet totumque latet, à Noſtratibus vulgò vocitatur.

Quinetiam ad huncIntellectum planè propenſa videatur ipſa Marginis Lectio, nempe vox altera טחור. Etenim Chaldaïcè Rabbiniceque טחר ſonat idem quod עפל Hebraïcum (i. e, propriè μύζειν, συμμύειν) ſicuti à Baal Aruch declaratur. Comprimendi igitur ſeu conſtringendi notionem obtinet Ea vero quam proximè accedit ad τοῦ σφιγκτῆρος, h. e, Ani vel Podicis etymon. Nam ut idem δακτύλιος appellatur à Rotunditate, ita σφιγκτὴρ quoque nominatur ἀπὸ τοῦ σφίγγεσθαι, quia contrahi ſolet & conſtringi ſeu comprimi, ne intempeſtivè effluant excrementa. Ex hiſce ergo omnibus efficitur eruditam eſſe neque temerè reijciendam Verſionem antiquam utramque, Græcam videlicet & Latinam.

Potiorem tamen & vero propriorem eorum ſententiam eſſe opinor, qui utroque nomine tam Scripto quam Lecto non partem aliquam corporis, ſed Morbum quendam illius partis deſignari arbitrantur. Id quod ſatis conſtare poterit ex Deu-

ter. 28

ter. 28. 27. Ubi apertè Morbis, iiſque graviſſimis annumeratur. Atque hoc etiam, ſed tamen generaliter, quaſi teſtis incertus atque vacillans affirmat Kimchius in Rad. טחר, הוא חולי התחתוניות, *Eſt* (inquit) *morbus inferiorum* corporis partium. Rectè quidem tum quod ad rem in genere, tum quod ad locum attinet. Nam conſentanea ſcribit verbis Pſalmi 78. 56. percuſſit hoſtes ſuos (nimirum Philiſtæos, qui Arcam captivam detinebant) אחור, *εἰς τὰ ὀπίσω, In poſterioribus.* Quod apud Suidam optimè exponitur τὸ τῆς ἕδρας πάθος. i. e, *Sedis* (vel ani) *morbus.* Ac idcirco idem mox eodem in Pſalmo *Probroſus* appellatur: quod in pudendas ſcilicet corporis partes juſſu divino invaſiſſet.

Cæterùm rem iſtam obſcuriorem effecit multiplex Interpretum expoſitio. Etenim, cum quis ſit hic Morbus quæritur, alij alium eſſe volunt.
1 Sam. 5. 12. Verſio quæ Symmacho aſcribitur (Nam Symmachi longè aliam antè attulimus. Itaq; Theodotionis, alterutram, hanc, aut potius illã fuiſſe probabile eſt) vocem Hebræam, ἕδραν προπίπτουσαν, valere exiſtimavit, i. e, *Sedem prociduam,* quam παράλυσιν τῆς ἕδρας, *Reſolutionem ſedis* vocat, à Cauſa, quæ reſolutio ſeu laxitas muſculi eſt, humore nimio perfuſi. At id pueris & infantibus, quam adultis, familiarius eſt vitium; & tædio magis, quam dolore moleſtum. Joſephus τὸ τῆς δυσεντερίας πάθος fuiſſe auguratur, Inteſtinorum videlicet tormina. Dirum id quidem ſymptôma merito cenſeatur: ſed alvi, non ani (de quo nunc agitur) proprium. Aquila τὸ τῆς φαγεδαίνης ἕλκος opinatur. Eſt autem Ulcus illud, Cancri genus quoddam, non ſummam tantùm cutem, ſed ſubjectam etiam carnem depaſcens. Φλεγμονὴν intelligi puto,

to, indeque natum ἀπόςημα. Hos. enim ani affectus perhibent Medici, & ex ijs dolores admodum acerbos & lancinantes gigni tradunt.

Recentiorum unica fere omniũ exſtat verſio, qua nomen utrumque Hæmorrhoïs vel Mariſca trãsfertur: Eaq; paſſim univerſis maximè probatur Neq; injuriâ Hæmorrhoïs quippe in ani margine oritur,& in ficus ſpeciem extuberans ſanguine melancholico diſtenditur,ægrumq; acri dolore affligit,præſertim ea,quæ Cæca appellatur; quòd aperta non ſit, nec ſanguinis quicquã profundat. עפל auté dici videtur Hæmorrhoïs iſta, quoniam obſcura eſt,&(ut vocãt) Cæca non ſolùm in cæcâ corporis parte naſcẽs,טחור,quia ſãguine melãcholico cõcreſcit.Deniq; turpis eſt morbus ipſe,& deridẽdus,ſecundũ pervulgatũ illud Poëtæ ſcomma:

Cæduntur tumidæ Medico ridente mariſcæ: *Iuvem. Sat. 2.*

Eoque aptior erat ad reprimendam Philiſtæorum ſuperbiam & ferociam,ſicuti in Pſalmo ſuprà eſt obſervatum. Verum enimvero,quòd margini aſcribitur legendum nomen Chaldaïcum טחורים, vulgi potiſſimum gratiâ id factum videtur. Cui poſt Captivitatem Babylonicam notius eſſe cœpit & familiarius Idiôma illud; aut (quod tantidem æſtimandum eſt) Rabinicum, quam purè Hebraïcum. Alij, ex Talmudicorum opinione, vocem hanc טחורים in locum alterius, ſcilicet עפלים, ſubſtitutam arbitrantur, propterea quòd pronunciatu lectuque honeſtior exiſtimanda eſt illa,quam iſta: Id verò,quoniam de Sacris literis modo quodam quaſi corrigendis, parum honorificè dici putetur, equidem probare vix auſim. Deinde facile ex ſuperioribus colligitur, nihil opus eſſe hoc ſubſidio. Nam quum originationis utriuſque eandem

fere

fere docuerimus eſſe rationem, profecto par & æqualis utrobique intelligitur & cernitur exiſtere honeſtas.

CAP. IV.

Diverſa Interpretamenta thematis נאי expenduntur & excutiuntur. Simulq; loca nonnulla Sacræ Scripturæ, ubi idem occurrit, declarantur.

PARAPHRASTES Chaldæus Gen. 34. 15. נאות tranſtulit ניטפס. Hoc editionis Complutenſis authores *Conveniemus vobiſcum*, ſunt interpretati. Quam quidem expoſitionem ſatis commodè, ex vulgari Hebraïcè Chaldaïceque doctorum ſententia traditam fatemur. Attamen ſi paulo diligentiùs expendatur, non ita valde forſan probabitur. Nam verbi ניטפס alia certè ſignificatio, quæ verè propria & nativa ſit exquirenda videtur. Familiare eſt Chaldæis Syriſque vocabulum, טפסא vel טופסא à Græco τύπος ortum. Id autem ſonat Effigiem, Formam, Figuram. Unde factum eſt verbum טפס, quod formare ſignificat. aut Conformare, Figurare vel Configurare.

Porro ניטפס Paſſivum Ithpeal arbitramur. Quod communi Syrorum conſuetudine ת Characteriſticum retinet: quemadmodum in Rituali quodam Severi Patriarchæ libello legimus:
Pag. 41. בלבותהון נתטפס צליבא דמשיחך, h. e, *Figuretur* (ſive formetur) *Crux Chriſti tui in cordibus eorum.* Sed, privato Paraphraſtarum illorum more abijcit, ת, propter ט primam thematis literam poteſtate conſimilem, in qua per dageſch ſuppletur characteriſticum. Quare נטפס, pro נתטפס, ſi vim verbi accurate

ratè expreſſam cupias, reddendum erit *Formabimur* aut *Conformabimur.* vel etiam ſignificatu reciproco, *Formabimus*, ſive *Conformabimus nos ipſos.* Atque ita hoc in loco (ut in alijs nonnullis) Paraphraſtem iſtum, antiquiſſimam ſeptuaginta Interpretum Editionem, imitatum obſervemus. Nam illorum par omnino eademque eſt verſio, ὁμοιωθησόμεθα ὑμῖν, i. e, *Aſſimilabimur*, ſive *Conformabimur vobis.* Proinde ſuſpicor tam Septuaginta, quam Chaldæum Paraphraſten cenſuiſſe, futuri נאות thema non eſſe יאת, ut pleriq; omnes ſtatuunt, ſed אות, i. e, Signum Ac perinde ut ab אור, quod lumen ſignificat, fit in Niphal נאור, i e, *Illuminabimur* ſic ab אות, in eodem item futuro, נאות formatum exiſtimarunt. Igitur hac ratione נאות לכם notabit adverbū *Signabimur* ſive *Conſignabimur vobis.* q. d, Tanquam ſigno utriſq; communiter impreſſo, ſimiles efficiemur, ſeu conformabimur vobis. Poterit etiam reddi, *Obſignabimur*, aut *Obſignabimus nos vobis*: hoc eſt, Firmiſſimum aſſenſum pollicemur, tanquam pactionis ſigni ſive ſigilli impreſſione corroboratæ. Unde factum opinor, ut Septuaginta 2. Reg. 12, 9. ויאותו, καὶ συνεφώνησαν, *Et conſenſerunt* interpretati ſint.

Vulgatus Interpres Latinus נאות Gen. 34. 15, haud inerudite tranſtulit, *Fæderabimur.* Eaque re monet, metaphoram hanc propriè ac primò à ſolenni apud veteres fœderum ſanciendorum more petitā. Nec enim ullum olim percuti ſolebat fœdus niſi Signo aliquo (quod אות הברית Hebraïcè vocatur) propoſito & propalam collocato, ad firmiorem ac diutiurniorem rei gerendæ & conſigendæ memoriam poſteris prodendam.

Verbo

Verbo autem huic Paraphraſtæ אטפס ſive אתטפס, quod jam explicavimus, quam ſimillimum eſt & aliud Syriacum ſive Chaldaicum, nempe אתחפים. Sonus enim propemodum convenit, & eædem fere ſunt literæ (excepto duntaxat, quod hîc ח pro ט habeatur) ſed diverſiſſima ſunt origine. Nam illud à טפס (ut antè oſtendimus) derivatur; hoc à פוס vel פיס naſcitur, atque haud ſcio an ab exoleto Græcorum πείθω oriundum dicam. Valde tamen propinqua ſunt ſignificationes. Sicut enim illud indicat Conformari ſeu Conſignari; aut etiam literis conſignatis paciſci, vel potius Fœdere, ſignis ac ſymbolis quibuſdam adhibitis firmato, conjungi ac conſentire: Ita hoc ſimpliciter & generatim Conſentire valet, vel Aſſentiri: Et (ut paſſim docet Novi Teſtamenti Paraphraſis Syra) reſpondet Græco πείθεσθαι. Utrunque vero, tam Græcum πείθεσθαι, quam Syrum אתחפים, à vetere Latino Interprete redditur *Acquieſcere* Rom. 2. 8 Quemadmodum idem quoque non ineptè tranſtulit & verbum Hebræum נאות Gen. 34. 23, & Chaldæum ibidem ipſius interpretamentum ab Onkelo poſitum. Ex hac item amborum thematum מתטפס videlicet & אתחפים ſumma ſimilitudine manaſſe haud injuriâ putetur verſio illa Græca συνεφώνησαν, 2. Reg. 12. 9, quam ſuprà attigimus.

2 Reg. 12. 9. Cæterum quòd eodem loci Vulgata Editio Latina, ויאותו הכהנים, convertit, *Prohibitique ſunt ſacerdotes* neq; id quidem prorſus ab re factum opinor: quippè cujus perfacilè quoque ſuppetat ex ſuperioribus ratio Diximus enim נאות ſignificare poſſe σημαίνεσθαι vel *Obſignari.* Quoniam vero quæ Obſignantur, ut literæ, Lagenæ, Sarcinæ,

aliaque

aliaq; permulta, & diverſiſſima (Nam & Fovea leonum obſignata narratur apud Danielem, & Sepulchrum apud Matthæum) occluſa tenentur, ut eorum aſpectu, contrectatione, aditúve, introitúque vel exitu prohibeantur homines, hinc, nempe ex conſequenti, non inſcitè, *Prohiberi* quoque exponere licet Eodem ſenſu uſurpatur ab Apoſtolo σφραγίζεσθαι, 2. Cor. 11. 10. *ἡ καύχησις αὕτη οὐ σφραγίζεται εἰς ἐμὲ*, i. e. *Hæc gloriatio non obſignabitur contra me.* Hoc eſt, Non occludetur, vel Intercludetur mihi gloriatio hæc. Quod propriis & perſpicuis verbis ſonat, Nō prohibebor, ſive non prohibebit me quiſquam hac gloriatione, quin illa utar. Itidem interpretemur ויאתו, Et Obſignati ſunt ſacerdotes, ne acciperent. Hoc eſt, Occluſæ eis manus quo minus acciperent. Vel apertiùs, Prohibiti ſunt accipere, nimirum re jam in poſterum vetita edicto Regio, cujus proximè meminerat. Ac mihi ſane, neſcio, quo modo, parum convenire videtur Majeſtati Regiæ, tanquam demiſſum atque humile quoddam ſermonis genus; ut Acquieviſſe dicantur ſacerdotes, vel Aſſenſi fuiſſe Regi, aut Pactionem cum eo feciſſe vel deniq; quaſi Fœdus iniſſe de Interdicto obſervando.

Cap. 6. 18. *Cap. 27. 66.* *2. Reg. 12. 9.*

Poſtremò יאתה Ier. 10. 7, quod nonnulli huc referendum autumant; Vulgata Latinorum Editio (ut oſtendit Hieronymus) Theodotionis authoritate nixa, à Themate Syriaco derivādum exiſtimavit. Idque cōmodiùs haud dubiè, quam vulgò fieri ſolet. Patet enim huc minùs quadrare ſæpe jam dictas illas Acquieſcendi, Aſſentiendi, aut etiam Paciſcendi ſignificationes. Ut vero *Conquieſcat in* vertatur, non ſinit Lamed ſequens, dativi,

Com. in Ier. 10. 7.

Digitized by Google

non ablativi index. Idem tamen optimè congruit conſtructioni verbi Syriaci יאה. Unde in tertia perſona fœminini generis fit יאתה: Et, propter athnach, chateph pathach in camets producto, יאתה. cum triplici Camets ſubjecto. Quamobrem verba illa Ieremiæ יאתה כי לך, ſic interpretanda ducimus. *Quippe id te decet*, videlicet *ut timearis ab omnibus*, quod proximè anteceſſerat. Habetq; ſententiam aptiſſimã & facillimam. Theodotionem Græcè ita tranſtuliſſe opinor, σοὶ γὰρ πρέπον, vel πρέπον ἐστί. Hoc olim Latinus aliquis Interpres, quaſi adeſſet τὸ, articulus præpoſitivus, ita reddit, *Tuum eſt enim decus*. Parum dexteré. Non enim arbitror peritiſſimum Virum, Theodotionem cenſuiſſe vocem יאתה nomen eſſe ſubſtãtivum, formę תאבה. Quandoquidem, tum ſenſus (alioqui commodiſſimus) hoc pacto aliquatenus labefactaretur, tum accentus penultimæ adhæreſcens) nõ ultimæ, ut in nominibus) apertè refragaretur.

CAP. V.

Varia interpretamenta verbi ידון (*Gen.* 6.3. *afferuntur, & breviter declarantur. Verſio autem à* כדן, *vocabulo commentitio, deſumpta, refutatur & meritò reijcitur.*

PERMAGNA Interpretum diſcrepantiâ effectum eſt, ut difficilis admodum & obſcura ſit verbi ידון Gen. 6.3. expoſitio. Nam illius originem alij aliunde, prout in ambiguis ſæpenumerò, atq; adeo ubiq; evenire ſolet, ducendam exiſtimarũt. Etenim (ut ab antiquiſſimis exordiar) Septuaginta, (quos ſectatur Vulgata Editio Latina) לא ידון, οὐ μὴ καταμείνῃ, *Non, (aut nequaquam) permanebit*, reddiderunt, Perinde ut Chaldæus Paraphraſtes, veterum

terum Græcorum in locis haud paucis Imitator clancularius, לא יתקיים tranſtulit, i.e, *Non ſtabilietur*, Non firmus manebit: quod planè eſt, *Non permanebit*, uti modo eſt dictum. Atque hi omnes à voce Syriaca דנא ſive דנה, quæ Hebraïcæ דן hoc in loco ſynonyma ſit, (Quippe verba Quieſcentia diverſorum ordinum, ut & Duplicantia, crebrò inter ſe permutata obſerves & ſignificandi quaſi vicarias ſubinde operas tradere,) ſuã Interpretationem ſunt mutuati. Syris enim דנא ſonat καρτερεῖν, πρὸς καρτερεῖν, Durare, Perdurare, Perſeverare, ut liquet ex Act. 10. 7, & 2. Cor. 11. 20. Ex iſta autem expoſitione pius certè & eruditus ſenſus elicitur in hæc ferme verba. Quoniam degeneres iſti filij, quibuslibet vel deterrimis mortalium omnium nequitia & impietate ſunt pares, gratiamq; meam toties oblatam indignis modis reſpuerunt, rebellantes & dolore afficientes ac contriſtantes Spiritum ſanctũ meum, ſtatui abjicere eos à facie mea, & Spiritum ſanctum meum auferre ab ipſis (quippe qui nequeat in eis uſque durare) denique ſpoliatos præſidio ſpiritus mei, juſtiſſimo tandem exitio dedam: niſi videlicet intra tempus à me definitum reſipuerint.

Gen. 6. 6.
Eſa. 63. 10.
Epheſ. 4. 30.
Pſal. 51. 11.

Hieronymus, quia ב ſæpenumero valet *In*, *Adverſus*, *Contra*: Et דן ſequente ב ſonat *Exercere Iudicium*, i.e, Exſequi ſupplicium in aliquem (ut Pſal. 110. 6. ita declarat hæc verba. *In Hebræo ſcriptum eſt: Non judicabit Spiritus meus homines iſtos in ſempiternum: quoniam caro ſunt. Hoc eſt, Quia fragilis eſt in homine conditio, non eos ad æternos ſervabo cruciatus, ſed hîc illis reſtituam, quod merentur.* Quaſi verò unum aliquod, nedum innumera & graviſſima

Quæſt. in Gen.

Digitized by Google

peccata, temporalibus pœnis in hac vita expiari pro meritis poſſint. Satius igitur erit hoc pacto expoſitionem tradi. Spiritus meus non judicabit homines iſtos, vel non exercebit in eos judicium in ſempiternum (Illico videlicet, ſeu repentè, & è veſtigio; prout meriti ſunt, quâvis etiam ipſi caro ſint: ſed ארכא (ut optimè habetur in Chaldaïco (*Spatium*) reſipiſcendi ſcilicet) eis dabitur: Centum nempe ac viginti anni. Intra quod tempus ſi non reſipuerint, tum demum univerſos pariter æternis mactabo ſuppliciis. Hæc opinor, nõ ſolùm verborum proprietati, ſed rerũ etiam veritati congruenter dici. Namque ſic tandem evênit. Quum enim ſemel exſpectaſſet (ſicuti ſcribit Apoſtolus) 2. Pet. 2. 5. ſumma Dei lenitas; ſeu μακρ θυμία, nec quicquam interea profeciſſet, induxit denique Diluvium in mũdum impiorum. Atq; ita (unico excepto Noa cum ſuis) mũdum reliquum h e univerſos ſimul, tam filios Dei, quam filios hominum, ut pote contumaces & palam impios, in ſempiternum judicavit, hoc eſt, punivit. Poſtremo R. Solomon in hunc modum explicat. לאיתרעם ויריב רוחי, *Non commovebitur, & litigabit Spiritus meus apud me in ſeculum propter hominem. utrum illum perdam, an il-* Thren. 3. 33. *lius miſerear.* Hoc eſt, Non anxio ſemper animo mecum ipſe diſceptare pergam, quid facturus ſim hominibus iſtis: Nec libet diutius (prout hactenus conſuevi meique moris eſt) differre pœnam. Tandem decernam, quidnam facturus ſim, &c. Hanc ſententiam, tanquam accommodatiſſimam, doctiores fere omnes hoc tempore amplectuntur.

Veruntamen antequam finem faciam, duo potiſſimum annotanda duximus, ad primam Inter-

pretatio-

pretationem, quæ reliquas vetuſtate antecedit, ſpectantia. Unum eſt, animam humanam, quam Deus corpori indidit, nomine ſpiritus illic minùs aptè intelligi. Quod tamen nõnulli, Hebræorum præſertim Doctores, arctè tenent, haud quidem verè. Nam ita loqui non ſolent Scripturæ. Nec enim Spiritus Dei anima hominis uſpiam dicitur. Præterea ſenſus ipſe inanis videtur. Non permanebit ſpirit' meus, h e, Anima humana, perpetuò in homine. Siquidem ab ipſo pene initio, ſimul ac primùm peccavit Adam, decretum fuerat, ne permaneret. Gen. 2. 17. & 3. 19.

Alterum eſt, quod ſuſpicatur Kimchius quum rationem reddere vellet, quamobrem Paraphraſtes Chaldæus ידין Permanendi verbo ſit interpretatus, eum ſcilicet cenſuiſſe, à נדן illud deducendum. Quaſi לא ידין propriè ſit, *Non permanebit tanquã in vagina incluſus Spiritus meus.* Sed hallucinatur procul dubio. Mutuatus eſt enim (ut diximus) Paraphraſtes Interpretationem ſuam in Syriaco רנא, quod tritum erat ac obvium; non à נדן verbo Hebraico, quod omnino nuſquam eſt inventum. Neque patitur ratio Grammatica deductionem illam. Quandoquidem à נדן in futuro fit ידן Chirik parvo (uti norunt omnes) literæ jod ſubſcripto ſequente dageſch: quod in ידין, cum Camets ſub jod, transformari nequit. Neque enim Chirik parvum in camets produci unquam poteſt: ſed, excidente dageſch, aut idem manet, ſuffultum virgula metheg, aut de more in tſeri, affinem vocalem, dilatatur.

CAP. VI.

Vocabuli דר (Eſther. c.1.6.) varia Interpretamenta, tam antiqua, quam recentia, explicantur & expenduntur.

NOMEN דר Eſther. c.1.6, valde controverſum eſt. & multiplici Interpretatione in diverſos ſignificatus (ut alia quam plurima) diſtrahitur. Rabbini Lapidem pretioſum autumant: qui illatus in convivium ſive cœnaculum, lucet ac ſplendet præſentibus, tanquam Meridies ſive lux meridiana, ut à Kimchio narratur. Haud dubiè verbis iſtis Carbunculum gemmam deſignant: à ſimilitudine Ignium (ut ſcribit Plinius) ſic appellatam. Hæc enim flammas imitari videtur, & eximio fulgore radicare. Unde efficitur, Rabbinos דר, à דור ſive מדורה derivandum putaſſe. Rogus enim ſeu Pyra accenſa longè latéque ſplendeſcit: non à דרום per apocopen (ut ineptè quidam auguratur:) ſupplicatus ſcilicet Kimchium per צהרים, i. e. Meridiem ſive Lucem meridianã, idem illud innuiſſe. At is hyperbolicè inſignem Gemmæ ſplendorem ita expreſſit: Non autem דרום intelligi voluit. hoc eſt, Plagam meridianã, cuius nullum eſt Lumen, ſplendor nullus. Siquidem eſt ſpatij cujuſdam locíve, non Lucis ibidem micantis, appellatio.

Porro Carbunculorum varia erant genera: qui omnes fere, quoniam ex India, Aethiopia, Arabia ad meridiem verſa navibus advehebantur, in opulentiſſimis Emporiis venire ſolebant, nempe Tyro, Alexandria, Carthagine, aliiſque hujuſmodi urbibus

urbibus maritimis. Addo & Carchedonios complures dictos, propter opulentiam Carthaginis magnæ (ſicuti docet Plinius) quo quondam deportabantur.

Atque hoc illud eſſe opinor, quod volunt Rabbini. ubi aiunt reperiri בכרכי הים, h e, In munitis Urbibus maris: non in mari ipſo, quemadmodum perperam quidam tranſtulit.

Munſterus Lapidem iſtum Darium vocat, ut in Hebræo habetur. Septuaginta πάρινον, h e, Pariū; quaſi mutato ד in פ. Quod fieri nequit. Nulla eſt enim inter illas literas organi ejuſdem, nulla ſoni communio. Et ut quod res eſt dicam, Lapidi Pario (quod genus eſt Marmoris candidiſſimi) nomen dedit Inſula Paros una ex Cycladibus, ubi effoditur, non vox Hebræa. Id tamen libens agnoſco, longè credibilius videri, pavimento Aſſueri ſternendo adhibitum fuiſſe Lapidem Parium (ut narrant Septuaginta) quam Carbunculum Gemmam ut opinantur Rabbini. Licet hoc opinari abſurdum non fuerit, ſaltem ornando accommodari potuiſſe.

Cæterum præter illā Septuaginta Interpretum verſionem, de qua modo memini, aliam inſuper in Textu Græco mox ſubjungi obſervabit diligens Lector hiſce verbis, κύκλῳ ῥόδα πεπασμένα. Ubi, ut κύκλῳ reſpondet dictioni Hebraïcæ סחרת, ita ῥόδα nomini ודר, unà cum conjunctione Vau copulativa; aſſumpto deinde extrinſecus participio πεπασμένα. ad ſententiam explendam. Cuius item Interpretationis (ſi mihi hæc venia detur) rationem aliquatenus probabilem afferre conabor. Hebraïcas literas ד & ר admodū ſimiles

 eſſe,

eſſe, & parvo tantùm apice diſtingui, nec raro ab Interpretibus Græcis confundi teſtatur Hieronymus. Nam & Ephod bar, pro Ephod bad; & רקדו, pro דקרו, eos alicubi legiſſe confirmat. *Ex quo evenit* (inquit) *ut idem verbum diversè legentes, aliter atque aliter transferant*. Præterea frequenter accidit literarum tranſpoſitio in optimis nõnunquam exemplaribus: quâ verborum formam pariter, & notionem permultùm variari neceſſe eſt. Utriuslibet exemplum hoc ipſo loco proponitur. Etenim quum ורד pro ודר, tãquam unam ſimplicemque dictionem quidam legiſſet (litera ד vel mutuata, vel tranſpoſita) ſtatim ῥόδον, transferre non dubitavit. Namque ῥόδον, i. e, Roſa, à Thargumicis ſcriptoribus ורד dicitur. Quod proximum eſt vocabulo Aeolico. Aeoles enim ῥόδον, more ſuo, βρόδον appellant, præfixo β huic, ut & aliis etiam nominibus. Porro Hebraïcè Chaldaiceque סחר Circuitum ſignificat. Hinc ergo fabricata eſt Interpretatio illa κύκλῳ ῥόδα, ſuppleto (ut ſuptà indicavimus) ſenſu voce πεπασμένα. q. d. Lectuli aurei & argentei ſuper pavimentum, &c. *Roſis circùmcircà ſparſis*, diſpoſiti erant. Hæc verba Kircherus in Concordantiis prorſus omiſit. Editionis autem Francofurtenſis Author, Vir doctiſſimus, in Additionibus textui inſertis numeravit. Neuter, præ uſitata ut fit, in Opere longo feſtinatione, ſatis advertiſſe videtur. Sunt enim re vera duplicatum Contextus ipſius interpretamentum. Tremellius ex Idiomate Chaldæo דר *Habitationem* tranſtulit. Non malè. Iunius indidem *Solum*. Quòd tamen vix reperitur apud Chaldæos. Quid ſi דר idem putetur quod דרא? Quippe vox utraque ab

eodem

eodem themate orta eſt, *Atriumq;* ſignificat, Chaldæis Syriſque & Arabibus notiſſima. Sane idoneus inde ſenſus efficietur hoc modo. *Super pavimentum, &c. cum Atrij, tum etiam Ambitus.*

CAP. VII.

Quid propriè primoque ſignificet תפלין*, vetus Interpretamentum Hebræi nominis* טוטפות*, & unde ſit oriundum. Coarguitur falſa punctorum ratio apud Iudæos. Nomina Græca* Ἐνεχτὰ *&* Ἀσάλευτα *declarantur. Verſio Latina vulgata emendatur.* Φυλακτήριον *quid, & unde dictum.* תפלין *per alluſionem appellatum. Quid valeat* טוטפתא *apud Ionathanem Paraphraſtem.*

OBSCURA & parum nota eſt, טוטף, nominis Hebræi originatio. Mihi certè maxime conſentaneum rationi videtur, ex Arabica Lingua peti, quæ Hebraïcæ dialectus eſt altera. Quippe Arabibus verbum eſt טוף, *Circumire* denotans. Unde dictũ conjectemus טוטף: nempe quia Frontem Brachiumque Circumire, eiſque ritu Iudaïco circumdari ſolet. Idem verò à Chaldæo Paraphraſte תפלא redditur: quemadmodum apud Syros etiam paſſim vocitatur. Tenendum autem (ut & illud in tranſitu attingam) תפלא omninò rectè ad radicem תפל referri oportere: Nec audiẽdus Elias cum ſuis, qui à פלל deducendum aſſerit. Siquidem fefellit Eliam Iod poſt Pe olim collocari ſolitum. Id enim loco Chirik parvi poſitum putavit: quum ipſius Scheva potius (ut ſæpe uſu venit, quoties ſine vocalibus ſcribitur) vicem gerat: quod dageſch,

Digitized by Google

geminandi vim habens, deinceps ſequi non patitur. Atque iſtud ex Idiomate Syriaco ſatis conſtare poterit: ubi ſubjectis punctis תפלא plane habetur, non תפלא; ſicut in Thargum mendosè ſcribitur, & à Iudæis recentioribus item vitiosè profertur.

Porro תפל ab Hebræo טפל derivari, literis ejuſdem organi inter ſe permutatis manifeſtum eſt. Valet autem טפל, teſtibus Hebræis, חבור ודבוק, i. e. Conjunctionem & adhæſionem. Eodemque modo verbum טפל tranſtulit Symmachus Iob 13. 4. nempe προστιθέναι i. e, Apponere, Adjungere. Hieronymus itidem Pſalm. 119. 69, Applicare.
Exod. 13. 16. Hinc emanavit Interpretamentum Aquilæ: qui טוטפות Ἐνεκτὰ vertendum cenſuit q. d. Adhæſilia: aut potius Alligabilia, ſive ligamina; à verbo ἐνέχεσθαι, Obſtringi, Obligari ſeu Alligari, ſignificante. Id quod propriè eſt vox vernacula תפלין, qua טוטפות Hebræa antiquitus exponi conſuevit. Hinc quoque vetus Interpres Latinus *Appenſa* tranſtulit. Nec aliud voluiſſe mihi videntur Septuaginta, Ἀσάλευτα interpretati, h. e, Immobilia: quod eodem in loco, nimirum in fronte manuque ſiniſtra (quibus alligari moris eſt Iudaïci) ſemper hærere (præſertim inter orandum) nec inde moveri deberent. Quocirca ex eorum Verſione emendandam arbitror, Deut. 6. 8, Verſionem vulgatam Lat. *Nec* pro *Et* repoſito: Sic, *Eruntque, nec movebuntur, inter oculos tuos*, Hoc eſt (ἀσάλευτα) Immota manebunt, vel Immobilia erunt, inter oculos tuos.

C. 23. 5. Atqui ſanctus Euãgeliſta Matthæus Interpretationem affert, quæ longè diverſa videtur. Ab illo enim

enim vocabulum תפלין, ac proinde טוטפות ei ſynonymum Φυλακτήρια, hoc eſt Conſervatoria exponitur. Nomen hoc Græcum à fine videtur inditũ: quia טוטפות adhibita eſſent, tanquam adminicula, ad efficacem legis memoriam firmiùs conſervandam. Eoque reſpexerit fortaſſe vetus Interpres Exo. 13. 16. Nõ enim contentus reddidiſſe טוטפות *Appenſum quid* continuò ſubjicit *Ob recordationem.* Eademque eſt inſuper expoſitio Aben Ezrę quam in Notis ad eundem locum legimus, nempe זכרון, id eſt, *Memoriale.*

Veruntamen concedere oportet φυλακτήριον ſic finem ſignificare, ut habendi modum ſitumque etiam ſimul denotet. Nam quum adjectivum ſit, conſiſtere per ſe nequit, niſi ſubintelligatur ſubſtantivum περίαμμα, aut aliud ſimile, quod Alligationem ſonet, aut Conjunctionem; perinde ut Syriacum vel Chaldæum תפלא, quo à veteribꝰ טוטף ſemper vulgò expreſſum diximus. Quapropter haud ineptè ipſum item φυλακτήριον, ad ſignificationem vocis תפלא quodam modo tandem reducatur.

Liquet igitur (ſatis enim hoc conſectarium antecedentia demonſtrant) ex veteri inſtituto תפלה hîc non eſſe vocem germanam. Siquidem non προσευκτήρια, id eſt, Precatoria, ſeu Precationis exercendæ monimenta, ſunt nuncupata: ſed φυλακτήρια, id eſt, Servatoria: quippe quum legis univerſæ cuſtodiendæ & obſervandæ causâ, primus maximéq; genuinus eorum uſus ſit introductus. Quem nõ inficior, mutato in deterius etymo, poſtmodum à recentioribus Iudæis ad ſuperſtitioſas precatiunculas detorqueri potuiſſe, ac plane

re ipſa

[illegible]e ipſa detortum eſſe. Idque admodum (ut apparet) inſcitè. Quandoquidem תפלין propriè ſonat Preces ſeu Precationes, nõ Precatoria, ſive ad precationem pertinentia. Et תפלה in plurali תפלות [illegible]è format, nõ תפלים, aut (quod idem eſt) תפלין. Itaque dicam apertè quod mihi hac in re ſubolet; Nomen hoc per alluſionem primùm fuiſſe impoſitum: qua mirificè veteres Iudæorum Doctores delectatos invenias: ut תפלין quaſi תפלין παρονομάζοντες appellarint; non utique nativam vocis notionem, ſed ſolemnem in precationibus potiſſimum rei uſum ſpectantes.

2 Sam. [illegible]. Ezech. 24. 17. 23. [illegible] Cæterùm Ionathan Paraphraſtes Chaldæus, aliàs אצעדה, i. e. *Armillam* nomine טוטף ſeu טוטפתא exprimit: aliàs פאר, h. e. *Tiaram*: alicubi etiam עטרה i. e. *Coronam* eodem declarat: non equidem opinor Grammaticè, ſed myſticè ſeu ſymbolicè uſurpato vocabulo: nempe propter locum proprium utrobique peræquè eundem. Nam טוטף & Capiti inſtar Tiaræ, ſive Coronæ, & Brachio inſtar Armillæ circumponi & alligari cõſuevit. Nec minùs; imo multo magis illud, quam iſtas, pro eximio Ornamẽto haberi debere Paraphraſtes exiſtimavit; intellectu (ut ita loquar) conflato ex Appendiculæ natura, & Ornandi propoſito. Quamobrem non incommodè טוטף ex ſententia Paraphraſtæ, Monile frõtis, vel Monile brach[illegible] [illegible]ve reddas licet. Libenter quippe nomen *Monile* uſurpo, quoniam à Monendo (ut volunt Grammatici) deductum, aptiſſimè quadrare videtur ad vetuſtum illud (de quo meminimus) Phylacterij annectendi conſilium. Porro hoc ipſum fortaſſis Ornamẽtum לויתן periphraſtic*ως* nominari poterit:

quod

Digitized by Google

quod ab Aquila προσθήκη χάριτος vertitur. מבלא [illegible]
autem, vocabuli טוטף Interpretamentum, propriè ac per ſe προσθήκην, h. e, Additamentum ſeu Appendiculam ſonare, ſatis anteà docuimus.

CAP. VIII.

Attingitur mos R. Mardochæi Nathanis, qui Cõcordantias Hebraicas compoſuit. Duplex verſio affertur vocabuli עבטיט Chabak. c. 2. 6. Poſterior retractatur & explicatur. Interpretatio Græca redarguitur. Curſim & in tranſitu declaratur quid propriè valeat κλοιὰς, nomen uſitatum in Editione Græca: Quid etiam Boïa, ejuſdem interpretamentum Latinum.

SOLET Author Concordantiarum Hebraicarum, voces rariores aut difficiliores nominatim ante omnes citare, & quaſi digito Lectoribus indicare: quo nõ mediocrem, ſed præcipuam adhibendam moneat animadverſionem. Simul vero ſuis ſingularum ſedibus ac domiciliis, ubi ab illo collocantur, ſatis apertè oſtendit, quónam eas ipſe ſuo judicio referendas eſſe exiſtimet. Ad eundem modum in principio recenſionis vocabuli טיט innuit, etſi עבטיט ambiguam habeat ſuæ originis inveſtigationem, ſe tamen illud in vocibus ad nomen טיט ſpectantibus numerare. Neque officit, quod in radice עבט denuo recenſetur. Nam ex adjuncta illic expoſitione (Quæ eſt, רבוי הטיט i. e, Multum cœni Lutive) plane conſtat id à טיט potius, quam à עבט eum deducere voluiſſe. Eſtque prompta quidē & expedita deductio iſta. Etenim

עבטיט

עבטיט dictio compoſita ſtatuitur(quales in Sacris literis occurrũt complures) cujus pars prior Denſum vel Denſitatem deſignat, poſterior Lutum. Derivatio hæc pulchrè congruit ſenſui Prophetico Chabak. 2. 6. Atque in hanc ſententiam ibidem tranſtulit vetus Interpres Latinus. *Væ ei qui multiplicat non ſua: Vſque quo? Et aggravat* (vel coacervat) *cõtra* (vel apud, aut ſupra) *ſe denſum lutum.* Agit enim ibi Propheta de inexſaturabili avaritia Tyranni Babylonici, divitias immenſis omnium gentium rapinis congeſtas, denſiſſimi Luti inſtar, coacervantis in ſuam ipſius perniciem, paulo pòſt eiſdem, tanquam cœnoſa ac voraginoſa palude, penitus abſorbendi.

Doctiſſimus Hebræorum Grammaticus idemque interpres, Kimchius, etiam à עבט nomen hoc rectè formari poſſe confirmat, ultima radicali repetita; velut in סגריר à סגר, & id genus aliis cernitur. Duplicationem vero iſtam, vim quandam Intendendæ ſignificationis obtinere, ad exemplum punctali Dageſch literam geminantis (quod & ipſum ea re ἐπιτατικὸν plerunque eſt) norunt periti. Itaque עבטוט à Kimchio ריבוי ממון i. e. Abundantia pecuniarũ vel divitiarum. Malim משכון, id eſt, Pignorum. Quippe עבוט propriè Pignus ſonat, non Pecuniam; & עבט verbum, Pignus, non Pecuniam, capere. Nec inconcinnè (ut opinor) hæc item ſignificatio aptari poterit Prophetæ propoſito. Aſſimilatur enim Babylonius fœneratori acerbiſſimo, vel prædii alicujus duriſſimo domino: Et ingentes ipſius Theſauri, avidiſſimè pariter ac crudeliſſimè undique corraſi, Pignorum cumulis penes fœneratorẽ, vel dominum illum

illum congeſtis. Quare, clauſula, מַכְבִּיר עָלָיו עַבְטִיט, id eſt, *Qui coacervat* (vel accumulat) *apud ſe Pignorum copiam*, &c. hanc habere videtur ſententiam. Qui jam infinitis rapinis, quaſi totidem pignoribus ablatis, per intolerabilem ſævitiam, omnes gentes ubique locorum coercet, ſimul ac perſoluta primùm fuerit pœnarum veluti ſumma divinitus conſtituta, continuò repetent ab eodem omnes gentes Pignora ſua. Hoc eſt Iuſtiſſimè deinceps eum ſpoliabunt à quo nefariè & crudeliter antea fuerant ſpoliatæ.

Verùm, quod ad Interpretationem Græcam attinet, quandam annotatã videas in Editione Francofurtenſi: quæ tamen in Romana non invenitur. Nec injuriâ. Quippe recentem ac nuperam eſſe apparet; nempe iſtam Βαρυνῶν τὸν παχλὼ πηλὸν καθ᾽ ἑαυτοῦ. Quam quis non illico deprehendat expreſſam & effectam eſſe ex vulgata verſione Latina. Nam eiſdem (uti patet) verborum ejus veſtigiis inſiſtit atque inhæret. In Sacro autem Editionis Græcæ contextu ſic tranſtuliſſe perhibentur Septuaginta ὁ βαρυνῶν τὸν κλοιὸν αὐτοῦ στιβαρῶς. Sed abſurdiora ſunt hæc, quam ut Clariſſimis illis Interpretibus, Viris Hebraïcè ſcientiſſimis, ſeriò attribui aut debeant, aut poſſint. Inepti quidem profectò Interpolatoris, non Interpretis ſunt verba. Qui partim ſua ipſius imperitia, partim vitioſo (aut vitioſè ſaltem Lecto) Exemplari deceptus quum עֹלוֹ pro עָלָיו legiſſet, κλοιὸν αὐτοῦ, hoc eſt, *Iugum ſuum* reddidit. Deinde quum עַבְטִיט idem cenſeret atq; ſimplex עָב, στιβαρῶς, i. e, Spiſsè convertit: Et per conſequens Graviter, vel validè. Namq; ſpiſſa, & gravia

& gravia ſeu ponderoſa eſſe ſolent, & firma ſive valida.

Liceat hoc loco (quanquam obiter ac παρέργως arrepta occaſiuncula) Lectorem monere, quid verè propriéque ſit κλοιὸς, hactenus haud ita notum; quod hîc ab Hieronymo *Torquis* redditur, ab aliis vulgò *Iugum*. Idque propter ſimilitudinem quandam. Eſt enim περιτραχήλιος δεσμὸς (teſte Heſychio) *Vinculum collo circumdatum*: quippe quod loro ſatis craſſo, aut circulo ligneo ferreóve collo aſtringi ſoleret. Sed minùs accurata eſt hæc expoſitio, utpote generalis nimiùm, & proinde ambigua. Exquiſitam ſi deſideras, docebit nullo negotio Lexicon illud utiliſſimum Græco-latinum vetus ab Henrico Stephano viro de ſtudioſis utriuſque linguæ præclare merito, editum. Κλοιός (inquit) *Boia*. Idemque confirmat Hieronymus teſtimonio ſuo fide digniſſimo ampliſſimóque *Com. in Ier. c. 27. 2.* Κλοιοὺς *ſermone vulgari Boias vocant*. Neque dum ulla fere ex parte explicatus eſt nodus. Nam æquè forſitan ignoratur Boia, atque Κλοιός. Hîc profecto in ſummas anguſtias redacti, conſilij auxilijque penitus inopes eſſemus, niſi Lingua noſtra vernacula Anglicanam dico, opportunè ſuppetias adveniret. Namque ea, quãtumvis barbara videatur, utrumque nomen, tam Græcum, quam Latinum, nomine duplici indidem utrobique orto, ſtatim quid ſit perſpicuè faciléque declarat. Siquidem à Κλοιος, natum eſt noſtrum Clog (literæ enim I & G eandem perſæpe vim obtinent.) Similiter à Boia noſtrum Boi/origine adeò manifeſta, ut nihil ſuprà. Porro Boi apud noſtrates ſignificat lignum non illud quidem longum, ſed valde craſſum, ima præ-

ſertim

ſertim ſui parte, quod in ſummo mari fluitans, locum Anchoræ, cui fune ſatis longo alligatur, in profundo ſubmerſæ, indicat. Eandem omnino formam plerumq; habet noſtrum Blok, egregiè item craſſum ponderoſumque, & Collacri valido firmiter annexum. Quod indui ſolet cervicibus fugitivorum communiter tùm hominum tùm cæterorum animalium. Conſtat autem duabus, Collari, & Maſſa ſive Moſe (ut ita dicam) eidem adjuncta atque appenſa; Lignea quidem fere: quam tamen ex alia quavis materia componi (quæ geſtantem graviter premat & coerceat) nihil impedit, Quoties igitur κλοιὸς Collare ab eruditis transfertur, per ſynecdochen intelligendum eſt fieri, parte pro toto poſita. Bojas in plurali effert Plautus, non quòd vox ſingulari careat, ſed quoniam affatim (ut credibile eſt) ſuppetebat hujuſmodi vinculorum, & ſemper prompta paratáque erant domi: nec non quia pro atrocitate criminis & delinquentis ferocia, Bojæ binæ nonnunquam, & aliquando etiam ternæ, impingi conſueverunt.

Cap. IX.

חסיל ab antiquis etiam Interpretibus Bruchum reddi, Et quamobrem. Aliàs reptile, aliàs volatile Hieronymo videri. ילק Melolontham ſeu Chryſocantharum propriè eſſe. Cur Aculeatus ſeu Hiſpidus dicatur, Ieremiæ, cap. 51. 27.

CHASIL, quod alibi minus rectè ἐρυσίβη, 2. Chron. 6 28. optimè redditur βροῦχος ab ipſis Septuaginta. Itemque *Bruchus* à veteri Latino

Interprete eodem loci. Etenim verſio illa, primaria thematis, utriuſque ſignificatione manifeſtò confirmatur. Siquidem חסל valet הכרית ſecundum Aben Ezram, i. e, *Excidere* ſive *Exſcindere*: ſecundũ verò R. Salomoné כלה, i. e, *Conſumere*: κατέδεσθαι autem i. e, *Perdere* ſeu *Excedere*, ut interpretati ſunt Septuaginta, Deut. 28. 38. Idipſum ſimiliter ſonat βρύκειν (quod eſt λάβρως ἐσθίειν, *Avide edere* ſive *Devorare*, authore Heſychio) Unde derivatum eſt nomen βροῦχος, vel etiã βροῦκος uti apud eundé Heſychium ſcribitur. Idem quoq; docet, Cyprios τὴν χλωρὰν ἀκρίδα, *Viridem Locuſtam*, ita appellare.

Animalculum hoc, Bruchum dico, partim volatilibus partim reptilibus aſſignare videtur Hieronymus in Commentarijs: ubi aliàs teſtatur, *Bruchum repente in terram cadere, cùm laſſo volatu, ultrà ire non quieverit*. Item Bruchum, *parvum eſſe animal & innumerabile, & qui modicum quidem ſe videatur elevare à terra*. Aliàs contrà, Bruchum ait *ſemper in terra eſſe, & abſque alis cibo & ventri ſervire*. Idem hoc Sipontino placet, nempe *Vermiculum eſſe haud diſſimilem locuſtæ, herbas erodentem, ſine alis tamen*. In expoſitione Pſalmi 105. Chryſoſtomo inſcripta, Author ille ſuppoſititius ait, ὁ βροῦχος αὐξηθεὶς ἀκρὶς γίνεται (Bruchus *incremento capto fit locuſta ubi ætate proceſſerit*. Quod à vero eſt alienum. Non enim Bruchus, ſed Attelabus grandior factus locuſta evadit. Nam Attelabos locuſtarum minimas vocat Plinius [Lib. 29. c. 4.] earumque Parva genimina Hieronymus [In Nachũ. c. 3.] Cæterũ noſtri Interpretes Chaſil à Caterpillar transferre conſueverunt: dirum

In Nahum. c. 3

quoque

quoque genus, & terræ fructibus herbiſque infeſtum, eiſque excidendis peredendis, & abſumendis jugiter intentum- verè ut חסיל dici mereatur.

Valde etiam ambigitur quodnam animalculi genus ſit ילק, Vulgata Græcorum quidem Editio ſæpiſſimè, Latinorum vero ſemper Bruchum trāsferre ſolet. Nos tamen paulo antè oſtendimus, חסיל potius Bruchum reddi oportere: idque etiam ex communi utriuſque Editionis ſententia. Hîc vero doctiſſimi viri, Tremellius ac Junius, ילק appoſitiſſimè reddidiſſe videntur *Melolontham*, Eam ego propriè habendam arbitror, quam vernaculo ſermone à Ghafor paſſim vocitamus. Eſt enim viridis Scarabæi genus quoddam, aureo colore ſplēdens. Μηλολόνθη, ſive Μηλολάνθη, εἶδος κανθάρων, οἷς τινες χρυσοκανθάρους λέγουσιν, inquit Heſychius. *Species ſcarabæorum, quos Chryſocantharos appellant nonnulli.* Quoniam nimirum (ut ex Ariſtophanis Scholiaſte docet Henricus Stephanus) habent χρυσίζοντα τὰ πτερά, h.e, Pennas (ſuperiores videlicet, quibus, tanquam cruſta quadam, teguntur ac muniuntur inferiores) ad auri colorem aliquantùm inclinantes.

Tradunt Chryſocantharum hunc aptam jam olim materiā luſibus puerilibus ſuppeditaſſe, quum fili extremitate una ipſius pedi, altera ſurculo alicui minuculo alligata: altiùs ſubvolare minimè valens, in orbem circumactus, gyros innumeros daret. Chryſocantharus ſeu Melolantha eadē, hodiéque noſtratibus pueris idem præbet ſpectaculū ludicrum, cruſta altera extrema acicula trajecta; cujus mucronem ſummis digitis duobus teneat ludibundus puer, circumvolitante infernè Melo-

lantha motu continuo bomboque quam diutiſſimè.

Porro Melolantham inde appellatam putat Euſtachius quòd ταῖς μηλέαις advolet, quum ἀνθεῖν *florere* incipiunt: Suidas, quòd τοῖς τῶν μηλέων ἄνθεσι *Malorum floribus* inſideat (Addendum cenſeo) eosque corrumpat. Id enim in nomine compoſito valere opinor ſyllabam ολ mediam, ab inuſitato themate ὀλέω ſive ὄλλω, i. e, *Perdo, Perimo*, petitam. Atque hoc ipſum ampliùs declaratur Hebrææ vocis ילק derivatione; quæ à לקק ſumpta exiſtimatur: perinde quaſi *Lābentis* afflatu adu ſti perdantur ſeu corrumpantur flores.

Ierem. 51. 27. Quod autem ילק epitheto סמר à Propheta cognominatur & deſcribitur, q. d. *Erectis pilis ſetíſve aut aculeis horrens*, hanc habere putetur rationem ſatis probabilem. Melolantha advolans, aſſidua & veloci pennarum quaternarum pariter agitatione, Herinacei, ſpinis undique exſtantibus hiſpidi, ſpeciem referre videtur. Ipſaque hæc Imago, haſtatas equitum turmas, aut ſagittis aculeis armatas graphicè exprimit.

Illud denique non omnino tacendum, quod obſervat Stephanus: μηλολάνθην aliquoties Bruchum Latinè reddi propter utriuſque ſpeciei aliquam, niſi fallor, ſimilitudinem. Hinc ergo conjicimus vocabulum (βροῦχος) quod ad Hebræum ילק declarandum à vetuſtis Interpretibus ſubinde adhibetur πολύσημον & ambiguum eſſe, ac Melolantham ſimul denotare: Quæ quidem propria eſt (ut diximus) nominis Hebræi Interpretatio.

CAP.

Digitized by Google

CAP. X.

De ſignificatu nominis חריט apud Prophetam Eſaiam. De Acu crinali; Dêque Crumenulis ornatus causâ geſtatis: Quod ſecundum eſt interpretamentum vocabuli חריט. Quibus duobus interjectum eſt tertium ex Ionathanis paraphraſi Chaldæa deſumptum, Fibulæ (niſi me conjectura decipit) ſignificationem exhibens.

IN Notis ad Concordantias Hebraïcas à nobis in Latinum converſas obſervare meminimus radicem חרט à חרת (quæ Sculpere, Inſculpere, Exarare ſonat) pullulaſſe, aſpirata tantummodo in tenuem mutata. Itaque primaria thematis ſignificatio jure ſtatuitur *Calum Styluſque ſcriptorius*. Eſt verò præterea genus quoddam Ornamenti muliebris, quod חריט à Propheta appellatur Eſa. 3. 22. Vetus Interpres Latinus *Acum* tranſtulit. Acus autem nomine denotare voluit non eam, qua ſarcinatrix (ut cum Feſto loquar) ſed qua Ornatrix utitur. Id enim & loci ſententia apertè monet, & appoſitè ſuggerit Hieronymus, vir uſquequaque doctiſſimus. *Habent Acus* (inquit) *mulieres, quibus ornamentorum crinium compago retinetur, ne laxius fluant, & in ſparſos diſſipentur capillos.* Hieronymo atteſtatur Martialis, Epigrammate de Acu aurea.

Commentar. in Eſaia c. 3.

Lib. 14. 24.

Tenuia ne madidi violent Bombycina crines,
Figat Acus tortas ſuſtineátque comas.

Quam ob cauſam Acum hanc Apuleius *Crinalem* nuncupat. Diſcerniculum quoque ſive (ut eſt

Eſai. 3. 19.

Digitized by Google

eſt apud veterem Interpretem Latinum) Diſcriminale. Latinis perhibetur, à diſcernendis ſeu dividendis ante frontem mulierum capillis. Quoniam vero Stylum ſcriptorium, hoc eſt, חרט magnitudine & figura referebat, inde apud Hebræos deducta eſt appellationis origo, ut חריט itidem diceretur Acus illa. Cujus rei ſimillimum exemplū lingua Græca ſuppeditat. Etenim ipſa eadem Acus, à voce κάλαμος δι᾽ ἧ γράφομεν (ut eſt in Lexico veteri) à Calamo ſcilicet ſcriptorio, Græcè καλαμὶς vocatur, leviſſima utrobique facta mutatione, & ob eandem pene magnitudinem figurámque eadem appellatione ſignatur. Quanquam alij malint καλαμίδα nuncupatam ἀπὸ τ᾽ καλάμε, nempe à materia, quia ex Arundine facta ſit.

Ionathan, Paraphraſtes Chaldæus, חריטים reddit. בחבייא hoc eſt (ut ego quidem ſuſpicor) *Fibulas*: Nimirum à חכך Hebræo; unde חכה i. e. *Hamus*. Cujus figuram imitatur, ac munere fungitur Fibula; Infixo quippe acumine, quaſi dente, qui mordeat (ſicuti loquitur Ovidius) aut tanquam hamo, qui prehendat, veſtem, alioqui defluentem, commodè ſublevat atque ſubnectit. Nec diſſimili ratione περόνη quoque nominatur à Græcis παρὰ τ᾽ πείρειν à Transfigendo & perforando. Porro חריט, haud inſcitè Fibulam exponi poſſe cenſuit Paraphraſtes, propter ſimilitudinē nonnullam. Quandoquidem inſtar Styli, & in acumen deſinit Fibula, & ad traijciendum ſive transfigendum eſt apta. Atq; hæc vocabuli Interpretatio probè congruit Prophetæ conſilio: qui inſignem fœminarum ornatum ſigillatim commemorare inſtituit. Cujus pars non poſtrema, cùm antiquis, tum recentio-

ribus

ribus etiam temporibus erant Fibulæ aureæ, ac inauratæ, ad muliebrem cultum mundúmque pretioſum & elegantiorem neceſſariò ſpectantes.

Verum enimvero quoniam neutra iſtarum expoſitionum ſatis aptè convenit loco cuidam Scripturæ 2. Reg. 5. 23; ubi ligaſſe Naaman legitur duo Talenta argenti in duobus חרטים; ideo, aliam, quæ quadraret, ſibi inveſtigandam putavit R. David, veſtigiis tamen Aben Ezræ prioribus (uti cõſtat) ingreſſus. Itaque חריט ibi interpretatur כיס, i. e. *Crumenam* ex lingua Arabica: quæ Crumenam dicit ברטא, litera ח in כ, pronuntiatione eidem affinem, de more verſa. Rationem nominis hîc item à ſimilitudine arceſſendam conjectamus: nempe Marſupij genus quoddam חריט quoque appellatum videri, quia Styli ſive Diſcerniculi muliebris ſpeciem referret: quippe quod illius inſtar oblongum eſſet, anguſtum ſeu gracile, atque teres ſive rotundum. Ad eundem etiam modum Septuaginta חריט illîc reddiderunt *θύλακον*, ut & Interpres Latinus *Saccum*, nummarium intellige, eumque benè grandem: qualis fuerit oportet quî duobus argenti Talentis capiendis ſufficeret poſſet. Alioquin aptiùs alibi Sacellus transferretur (Nam una eademque eſt apud Hebræos cõmunis forma primitivorum & diminutivorum, ſicut ſimplicium & compoſitorum (Cujusmodi erant Crumenæ, aut potius Crumenulæ opulentiorum maximè fœminarum ſericæ, vel holoſericæ, argento auróque ac gemmis refulgentes & ad ornatum magis, quam neceſſitatem, comparatæ. De quibus accipienda fortaſſis vox חריטים apud Eſaiam.

CAP. XI.

De nomine חרטם, *quod Genethlicum Aben Ezræ videri putant quidam, ſed minus verè. Fabuloſum ejuſdem interpretamentum à R. Saadia allatum. Quid propriè valeat* חרטם, *Deque varijs ejus translationibus apud Græcos. Aquilæ verſio declaratur. Nomen Elymas, (Act. 13.) exponitur.*

NOMEN חרטם meritò judicavi ſuperioribus proximè ſubnectendum, utpote eiſdem cognatione conjunctũ: ſicuti ex ſequentibus paulo poſt perſpicuè intelligetur. Certum eſt autẽ, hominem, quem id nominis deſignat, ſuperſtitioſæ cujuſdam atque impiæ divinationis fuiſſe profeſſorem: Sed quæ, aut qualis illa fuerit, liquidò dicere non poſſumus Tradunt quidam Genethliacũ ab Aben Ezra converti: At is tamen ipſe non ita ſenſiſſe videtur. Apponam verba quam accuratiſſimè expreſſa. *Sunt* (inquit) חרטמים *rerum naturæ periti, qui ſciunt principia & naturas rerum omnium, cunctaque quæ occultis rationibus* (hoc eſt, vi & facultate inſita intimaque (*fieri ſolent*. Proculdubio Phyſicos innuit: quorum munus eſt, abditas rerum cauſas perſcrutari. Verùm principi Philoſophiæ parti, quæ circa Naturæ obſcuritatem verſatur palam injuria eſt hæc Interpretatio: nec ullo, quod equidem vel ſcire vel conjectare queam, fulcitur rationis idoneæ fundamento: nec Etymi alicujus explicatione illuſtratur. Quinimo nomen חרטם Aben Ezra peregrinum eſſe ſuſpicatur, & ab Aegyptijs, vel Chaldæis orrum.

Quoniam

Digitized by Google

Quoniam in Scripturis ſacris non alibi legitur, quam ubi de rebus utriuſque illius gentis agitur. Atqui probabiliùs hinc, meo quidem judicio, efficitur, vocabulum illud neutrius gentis proprium videri. Siquidem vero maximè conſentaneum exiſtit, Linguas longè diverſas fuiſſe Chaldææm, & Aegyptiam. Vocabulis igitur multùm diſcreparunt. Sequitur ergo neque Aegyptium fuiſſe nomen, quia apud Chaldæos uſurpatum narratur, neque Chaldæum, quia apud Aegyptios. Credamus itaque Linguæ Hebraïcæ proprium eſſe, & originationem ejus illîc ritè inveſtigandam.

Quocirca R. Saadias vocem compoſitam cenſet, atque à חור & אטום Etymon repetit, eosque חרטומים interpretatur, qui ex arboris Foramine Obthurato ſive Obſtructo (Namque id valet חור אטום) præſtigijs ſeu veneficijs neſcio quibus divinationes eliciunt. Cujuſmodi divinandi genus (niſi forte quis fatidicam Dodonæ Quercum, quam tamen ut apertè fabuloſam Strabo rejicit, huc attinere autumaverit) quia nuſquam gentium reperio, prudens omitto ac negligo. Mihi certè à חרט promptiſſimus & rationi quam congruentiſſimus placet deducendi modus, ut ם ſit heemanticum & חרטם à חרט formetur ad inſtar שלשם, à שלש. Porro חרט à Græcis redditur χαρίς. Id autem denotat, & inſtrumentum artificis, nempe Stylum, aut etiam Cœlum, (quemadmodũ vocabulum Hebraïcum à noviſſimis Interpretibus vertitur) & artem ipſam, verbi gratia, picturam, cælaturam, vel Sculpturam, quæ Stylo, cœlóve exercetur. Quare חרטם, is propriè cenſeatur eſſe,

qui ſuperſtitioſos quoſdam characteres, picturas, imagines, figuras, aliáq; ejuſmodi notiſſima Magices ſubſidia adhibebat, in nefariæ divinationis ſuæ operibus exſequendis. Itaque neutra Græcorum verſio ſatis convenire videtur. Nam ἐξηγητὴς
Gen. 41. 8. (uti ſcribit Heſychius) eſt ὁ περὶ ἱερείων καὶ διοσημείων ἐξηγούμενος, id eſt, Victimarum vel extorum
Exod. 7. 11. atque oſtentorum interpres. Ἐπαοιδὸς autem eſt Incantator. Uterque verbis rem peragit, ſicut ait Hieronymus; neç quicquam illis cum Stylo cœloque negotij eſt. Onkelus Paraphraſtes חרטם
Act. 13. 6. &c. reddit חרשא, qualiter etiam Syriacè *Magus* vulgò vocitatur. Atque eodẽ modo Symmachus חרטם exponit μάγον. Non ineptè. Magos enim plurimum ſemper operæ, atque adeo fiduciæ in exſecrabilibus illis characteribus ac imaginibus cælatis ſculptíſve poſuiſſe, compertum habetur.

Aquila κρυφιαστὴν tranſtuliſſe refertur. Quod nihil aliud valere opinor, quam Magum, q. d. Rerum abſconditarum atque abditarũ profeſſorem. Studioſus namque eſt Magus occultæ (ut vocant) philoſophiæ, & ex atri Ditis penetralibus elicitæ. Inaudita autem vox eſt atque inſolens Græcis auribus, κρυφιαστής. Quæ an ab illa quæ in actis invenitur, nimirum Ἐλύμας (quæ à Luca ibidem ὁ μάγος exponitur) emanarit, affirmare non auſim. Sanè teſtis eſt Beza, pro חרטם, in Arabica Pentateuchi Interpretatione haberi עלמא. Unde factum putat nomen ἐλύμας. q. d. עלמא. Admodum certè probabiliter & eruditè. Quod enim objicit Iunius, Ἐλύμας in utráque Paraphraſi, Syra pariter & Arabica, per א, non per ע ſcribi, nihil impedit. Siquidem Paraphraſtæ, nomen Idioma-

tis

Digitized by Google

tis Cyprij proprium, Græcorum more ab Evangeliſta prolatum, eodem fideliter reponendum exiſtimarunt, prout eoſdem alibi quoque feciſſe reperias. Ε'λύμας ſeu עלימא, ſi Hebræos fontes adeamus (quò reſpexiſſe Aquilá, virum Etymi eruendi ſcientiſſimum, credibile eſt) ad verbum ſonat τὸ κρύφιον, ἢ τὸ κρυφιαστὴν, h. e. Occultum, vel Rerum occultarum ſtudioſum, vel Qui in Occulto ſive in operto omnia ſua factitat. Qualis inprimis eſt quilibet impiæ Magiæ deditus,

Cap. XII.

Vocabulum difficile זרזיר *, ſemelq; duntaxat in Scripturis occurrens Prover. 30.31, ampliſſimè explicatur, variis veterum ac recentiorum Interpretationibus memoratis ſimul, & perſpicuè enarratis.*

Peritissimi Grammatici nomen זרזיר à זרז themate Chaldæo deducunt: quod Cingere, Præcingere, Accingere, aut etiam Succingere ſignificat Quoniam verò corpore ſuccincto, & robuſtiores reddimur & expeditiores ad opus aggrediendum ac peragendum, hinc fit ut Vigorem inſuper agilitatémq; indicare videatur. Et aliquoties à Paraphraſte pro Armare uſurpatur, omnino ut Accingere apud Latinos; nec non (ut alibi annotaſſe recordor) ζωννύειν apud Græcos.

Hinc Septuaginta זרזיר ἀλέκτορα tranſtulerunt. Sed juvabit fortaſſe verba minuatim expendere, & breviter cum Paraphraſi Chaldæa conferre

Α'λέκτωρ

Ἀλέκτωρ ἐμπεριπατῶν θηλείαις εὔψυχος. h. e, *Gallus inambulan inter gallinas alacris.* Ubi facile animadvertat conſideratus Lector & nomen poni, ſcilicet ἀλέκτωρ & nominis etymon ex Chaldaïſmo petitum, videlicet εὔψυχος; quod idem plane eſt atque זריז h. e, Alacris, Expeditus, Promptus, à זרז; unde זרזיר: Cui adjuncta vox מתנים (quod ad vim eidem ſubjectam attinet) incluſa ſubintelligitur in nomine εὔψυχος. Siquidem Lumborum regio, libidinis ac cupiditatis ſedes paſſim exiſtimatur & metonymicè pro Cupiditate uſurpatur. Reliqua duo vocabula (ἐμπεριπατῶν θηλείαις) extrinſecus aſcita ſunt ad pleniorem ſententiæ declarationem. Cum hac verſione tam accuratè convenit Interpreti Chaldæo, ut ne Ovum quidem ovo ſimilius dicas, modò emendatè Paraphraſis legatur. Nomen enim תרנגולי planè mendoſum eſſe apparet. Quippe quum confusè maſculini pariter & fœminini ſpeciem præ ſe ferat. Vau enim in penultima (ut ex Syriſmo conſtat) argumento eſt nomen fœmininum eſſe. Contrà terminatio maſculini generis eſt; utpote cujus index Jod. Delendum igitur Jod, & ſubſtituendum Nun, ut nomini fœminino terminatio quoque fœminina congruat; & enueleatè ſcribendum תרנגולן à תרנגולא ſingulari, *Gallinam* denotante: vel ſi libet, decurtando literam poſtremam, uti conſueverunt ταχυγράφοι, præſertim in vocibus probè cognitis & uſitatis, adhibita ſupernè lineolâ ſiniſtrorum deſcendente hoc modo תרנגול׳. Unde, veri quam ſimillimum eſt, ſuppoſititium illud Jod primùm exſtitiſſe, transmutata in ipſum lineolâ. Quare ſic habet verſio Chaldaïca integra,

אכבא,

אכבא דמודרז בינת תרנגולין, hoc eſt, *Gallus qui alacris eſt inter Gallinas:* quam, omnino eandem eſſe cum Græca Septuaginta Interpretum, vel cæco ſtatim appareat.

Aquila & Theodotio (quos in Editione Francofurtenſi unà cùm Symmacho nuſquam comparere miror) breviter reddunt ἀλεκτρυὼν νώτῳ, i e, *Gallus dorſo*, aut (congruentiùs Hebræo) מתנים) *Lumbis*. Sed alibi quoque itidem vertit Aquila: quia lumbi ad dorſum pertinent, in ejusque partibus numerantur.) Verùm præciſa eſt (niſi fallor) oratio. Etenim deſiderari videtur aliquid ad ſententiam explendam, nimirum περιεζωσμένος, vel tale quiddam. Atque ita vocabulo ἀλεκτρυὼν repetito ἀπὸ τοῦ κοινοῦ; concordabit cum interpretatione Symmachi, in Editione Romana, continenter ſequente. Quam vetus Interpres Latinus expreſſiſſe videatur hiſce verbis *Gallus ſuccinctus lumbos.* Quanquam alio forſitan ſpectare potuit Symmachus; ſicuti ad extremum indicabimus. Interea de Gallo videamus. Quippe celebrata eſt à multis verſio illa. Haud prorſus immeritò. Eſt enim Gallus pugnaciſſimum & pertinaciſſimum in certamine animal: adeo ut ex ijs quidam ad bella tantùm & prælia aſſidua naſcantur. Quinetiam Pergami ſpectaculum eorum omnibus annis, ceu gladiatorum, publicè editum memorat Plinius. Imo omnibus prope ſeptimanis, aut ſaltem menſibus, quidam hodieque ridiculis iſtiuſmodi gallorum monomachijs tempus terunt ſumptûſque faciunt. Præterea corpore quaſi Succincto, hoc eſt, probè compacto & lacertoſo Gallus ſpectabilis exiſtit. Denique imperitat ſuo generi, & regnum in quacunque

Plin. Nat. Hiſt. Lib. 10. c. 21.

Digitized by Google

cunque eſt domo, exercet. Hanc igitur expoſitionem multo libentiùs amplecterer, quam eam, quâ vel Sturnus, vel Pica redditur: utpote exigua admodum atque incerta, aut potius nulla penitus ratione fultam. Attamen Gallus (ut verum fatear) vix idoneum videatur proponi Regiæ Majeſtatis exemplar: niſi quis velit Scripturam ſanctã Parvis componere magna, uti loquitur Poëta, & fieri non raro ſolet.

Quare monet Kimchius זרזיר à nonnullis reddi *Canem venaticum*. Quippe gracilis (inquit) eſt lumbis ſuis, haud aliter ac ſi Reſtrictus eſſet. Id quod etiam, inter cæteras inſignes generoſorum Canum notas, venuſtè obſervavit Gratius apud Scaligerum:

Sint celſi vultus, ſint hirtæ frontibus aures,
Os magnum, & patulis agitatos morſibus ignes
Spirent, aſtricti ſuccingant ilia ventris.

Sed verbis Kimchianis addo inſuper alia, ad vocis זרזיר vim ac ſignificationem ſpectantia. Etenim generoſiores Canes eximijs corporis viribus valere cernimus, expeditiſſima item celeritate agilitatéq; eſſe. Tanta verò audacia atque ferocia, ut à natura hiſce dotibus, tanquam armis, egregiè inſtructi & velut Accincti videantur. Unde Colophonios olim, itemque Caſtabalenſes narrat Plinius, cohortes canum propter bella habuiſſe, eáſq; primas dimicaſſe in acie, nunquam detrectantes. Eædem, noſtris quoque temporibus, ſociæ & auxiliares copiæ in nuda Indorum Occidentalium corpora immiſſæ dicuntur. Verùm ut omittamus iſtud tam barbarum tamque immane tetrúmque facinus, aſſidua Canũ venatio, quid aliud obſecro

Nat. Hiſt. lib. 8. c. 40.

eſt,

eſt, quam Militia quædam, rectè ergo Horatius, Militat in ſylvis catulus. Itaque quomodocunque accipitur זרזיר, aptiſſimum profectò comperietur. Canis venaticus, Interpretamentum, & ejuſmodi quod ad loci propoſitum pulchrè conveniat. Quidam, teſte Kimchio, Pardum träſtulerunt. Sed obſcurum eſt illud, & ignotum in vulgus animal, nec ulla generoſitatis alicujus ratione commēdabile. Contrà ſpectatiſſima ubique eſt Homini Canum virtus, nullûmque facilè reperias, in quotidiano vitæ uſu humano genere ſocialius aut cōjunctius animal. Equum ſemper excipio De utroque exſtat vetus Plinij elogium. *Fideliſſimi ante omnia homini Canes atque Equi.* Idque etiam in maximis quibuſque periculis. De cane jam diximus. De Equo, quantus, quam validus, quam magnanimus ſit bellator ac propugnator; & in ſui ipſius, & ſeſſoris, omnes fere ab Orbe conditio partæ illuſtres Victoriæ teſtatum faciunt. Cujus rei luculenta admodum legitur demonſtratio apud Iobum cap. 39. Quapropter erudita eſt Verſio Tremellij, qui זרזיר מתנים *Accinctum lumbis*, *Equum* expoſuit. Etſi enim; quod ad corporis filum attinet, Equus generoſus, haud ita commodè *Accinctus lumbis*; hoc eſt, Gracilis dicatur, ſed tantummodo —— *Cui brevis eſt alvus* (ut eſt apud Virgilium) quod aliud ſonat: Roboris tamen ſummæque ad pugnam capeſſendam alacritatis, artium item omnium bellicarum, quas edoctus eſt, reſpectu, rectè זרזיר appellatur. Cæterum (pace doctiſſimi viri) unum hîc deſidero, quod cum primis adſcriptum velim; Ornatum nempe bellicum; quo cinctus, tectúſque, & munitus Equus adverſa tela

& vim

& vim hoſtilem in aciem deſcendit. Nam ea res vel maximè propriè, זרזיר nuncupatur. Quæ quidem vox potiſſimum, animo meo, eum Equum deſignat, quem Cataphractum, h. e, ferro circumquaque munitum, Græci pariter & Latini vocare ſolent. Atque haud ſcio an ſic etiam olim verterit Symmachus. Namque verba ipſius vulgata περιεσφραγισμένος τὴν ὀσφύν, vitiata videtur, & nullum exhibent ſenſum legenti. Quid ſi igitur περιπεφραγμένος reſtituatur, ſubintelligendo ἵππος: Niſi ſiquis Hebræo magis conſonum arbitretur περιεσφιγμένος, id eſt, *Circumcircà ſtrictus.* Ac iſta quidem Interpretatio rectè in Canem venaticum (quemadmodum declaravit R. Levi, quem ſequitur Kimchius, uti ſuprà commemoravimus) congruere poteſt. Nec minùs fere aptè accommodari inſuper queat ad expoſitionem aliam à prioribus omnibus diverſam, quam citat Aben Ezra. Ait enim nonnullos vocabulum זרזיר Apum naturæ aſſignaſſe. Neque temerè eos ita cenſuiſſe res ipſa docebit. Eſt enim Apes de genere Inſectorum. Imo inter omnia ea principatum Api Plinius attribuit. Inſecta vero appellantur ab Inciſuris, quarum præcipua in alvo ſpectatur, Præcincta ſeparans membra (ut Plinij verbis utrar) tenui tantummodo fiſtulâ cohærentia. Quatenus ergo זרז Præcingere ſonat, Præcinctam nunc audimus, ac quotidie videmus, Apem. Quinetiam vigore eximio, promptiſſimaque alacritate, & agilitate incomparabili pollentem aſpicimus. *Quos efficacia* (inquit Plinius) *induſtriaque tantæ comparemus nervos? Quas vires?* &c. Quam thematis iſtius notionem eſſe alteram antè ſtatuimus. Deniqne aculeo

Nat. Hiſt. lib. 11. *c.* 1. *&* 5. *&c.*

Nat. Hiſt. lib. 11, *c.* 10.

leo tanquam ſpiculo à natura armatam, bellici caſtrorum moris imitatricem, acerrimámque ac pugnaciſſimam eſſe ſatis compertum habetur, atteſtantibus etiam ſacris literis Deut. 1.44. Atque huc tertium radicis ſignificatum pertinere initio oſtendimus. Igitur undique liquet, non de nihilo fuiſſe, quòd זרזיר olim quidam interpretati ſunt Apem. Sed viderint eruditi.

Cap. XIII.

Vocabulum depravatum in Annotationibus Merceri emendatur & explicatur. Aciculæ nomen Hebræum quodnam ſit, ejuſq; uſus quomodo inventus. Nomen etiam Anglicum unde ortum. Quid propriè ſonet ירקון. *De morbo quem Angli Viridem vocant, Deq; Ictero. Declaratur locus Ieremiæ c. 30. 6.*

Adicitur in Annotationibus doctiſſimi Merceri quibus Theſaurum Pagnini auxit ac illuſtravit, nomen vernaculum; quo חח exponi dicitur à R. Davide in Lexico; nempe *Ago de Famtlho*, planè mẽdoſum; nec omnino quicquam ſignificans: quum perſpicuè in cõdice Kimchiano legatur, *Ago de Pomilo*, id eſt, Acus pomellata (ut ita loqui liceat.) Hoc eſt, Pomulo ſeu pomello, ſive minutiſſimo globulo, pomulo inſtar, præfixa: Acus videlicet capitata, ne digitũ, dum adigitur, lædat. Diſtinguitur autem hoc modo ab Acu ſarcinatrice, atque Ornatrice. Itali nunc vulgo vocitant *Ago da pomolo*, nimirum Aciculam, mulieribus maximè familiarem, quam Capitatam modò diximus.

Hebræi ſatis quidem aptè, & ad naturæ antiquiſſimum uſum neceſſitatémq; perquam accommodatè, eadem voce חוח & *Spinam*, & *Aciculam* deſignare conſueverunt Priſcis enim & rudibus illis ſeculis, nondum reperto Aciculæ Fibulæve conficiendæ artificio, facilè utriuſque vicem ſupplevit ſpina, inſtrumentum à natura fabricatum, & nuſquam non obvium atque expoſitum. Achæmenidem narrat Virgilius, incultam & horridam vitam inter Cyclopas in ſylvis trahentem, Conſerto ſpinis tegmine fuiſſe indutum. Idemque, ac eiſdem prope verbis, de vetuſtis & agreſtibus Germanorum moribus refert Tacitus. *Tegmen* (inquit) *omnibus ſagum, fibulâ, aut, ſi deſit, Spinâ conſertum.* Hinc denique nomen vernaculum *Pin*, quo Aciculam Anglicè appellamus, commodiſſimè deducendum videatur, omiſſo duntaxat à fronte ſibilo. Quod & alibi apud nos fieri obſervetur: Ut quum pro Stanno, *Tin* dicimus, pro Stulto ſive Stolido *dolt*, aliáque ad eundem modum nonnulla.

Aeneid. lib. 3. 594.

De Mor. Germ. pag. 638.

Rad. ירק

ירקון apud Ieremiam c. 30. 6, à Kimchio exponitur ירוקות, i. e, *ὤχρίασις*, *Pallor*, ſicut alicubi transfert Theodotio. Propria verò vocis notio eſt, color herbidus, ſive herbeus: qualis nimirum herbis flacceſcentibus ineſſe cernitur, quum jam areſcentes, priſtinam vividamque viriditatem paulatim amittunt, ac livere incipiunt, & decolorem quandam ſpeciem albicantes præ ſe ferre. Ex quo fit, ut pro Pallore ritè uſurpetur Græcè χλωρότης ad unguem exprimitur. Quod quidem nomen ἀπὸ τȣ͂ χλόης derivatum, Viriditatem herbidam denotat cum pallore conjunctam. Adeoque ſæpiſſimè

Amos. 4. 9.

Digitized by Google

piſſimè ab Hippocrate, perinde tãquam ὠχρότης, adhibetur. Huiuſmodi planè vim Anglicanæ voci *Greene* aliquando ſubjici animadvertamus. Ut quum Cachexiam, quæ cutem totam colore pallido ad viriditatem quandam obſcuram vergente inficit, *The Greene ſicknes*, hoc eſt, Morbum viridem paſſim vocitamus. Cui admodum affinis eſt Icterus. Nam & ex eadem fere cauſa originem ducit, ſanguine ſcilicet corrupto vitioſi humoris redundantiâ, & corpus itidem non ſolum tetro lividóque ac lurido colore ſqualidum reddit, ſed etiam quaſi ſuſcepto gravi onere languidum, & invalidum, torpidúmque efficit. Utrumque igitur morbi genus Hebraïcum ירקון merito cenſeatur, quaſi dicas Oleaceum. Herbis enim (ut teſtantur Medici) pallore albicantibus totum corpus aſſimilat, lurido quodam virore ſuffuſa cute.

Itaque eleganter ac venuſtè à Propheta adhibetur ad indicandam arguendámque horribilem formidinem, ex atrociſſimis malis ingruentibus orituram. Appoſitiſſimè item ירקון ibi tranſtulerunt Septuaginta ἴκτερον. Nam & luridus Ictericorum (ut & Cachecticorum) color ingenti timore perterritis egregiè convenit; & inertiſſima illorum ſegnitia, ſive languor, aut marcor inexpugnabilis, ſummam horum ignaviam & torporem ineluctabilem luculenter depingit, & tantum non ante oculos proponit.

Digitized by Google

Cap. XIV.

De Vinculis, quibus ligatus dicitur Samſon. Iud. 16. 17. De Nervis, ſeu funibus Nerviceis. יתרום לרום *quales fuerint ex ſententia Kimchij, reiq; ipſius veritate. Quid ſit* טרפשא *Rabbinorum. Item* τράπεζα, *&* λοβοὶ *Iecoris. Quid verè ſit* יותרת, *& quamobrem Reticulum illud Iecoris,* λοβὸς *vocetur.*

IN Samſonis Hiſtoria non admodum liquet, quod Vinculorum genus ſit יתרים לחים, quibus ſe ipſe conſtringendum præbuit. R. Salomon חבלים דקים Funes tenues, ſeu Funiculos minutos exponit, ſicuti mox עבותים, è cōtrario, חבלים עבים, Funes dēſos ſive craſſos interpretatur. Atqui neutris conſonat adjectivum לחים i. e. Humentes ſive Virentes: ut qui ex cannabe cæteráque ejuſmodi materia flaccida, variéque & multipliciter arefacta atque exſiccata conficiantur.

Septuaginta νεῦρα reddiderunt, ſimilitérque vulgatus Interpres *Funus nerviceos.* Neque id (ut arbitror) ineruditè. Comperto quippe, יתר ſubinde funiculum illum denotare, quo arcus intenditur. Eum vero, quia nerviceus olim eſſe, ſive ex nervis confieri ſolebat νευρὰν ſeu Nervum à Græcis pariter Latinísque vulgò vocitatum apparet. Idemque nerviceum funiculi genus Orientales etiam gentes arcubus ſuis adaptaſſe confirmat Plinius. *Camelino* (inquit) *genitali* (quippe quod νευρῶδες eſſet, i., Nerviceum ſive nervoſum) *arcus intendere Orientis populis fidiſſimum.* Neque arcus ſolùm, ſed onagros etiam baliſtáſque & cætera tormen-

Nat. Hiſt. lib. 11. c. 49.

tormenta, funibus nervinis olim intendi ſolita, prodit Vegetius. Ad hæc, vel ipſum nominis etymon ſatis monſtrat, rem eodem ſignificatam, ad quidvis ligandum idoneam. Namque *νεῦρον* ſive *νευρὰ*, à verbo *νεύειν* derivatur, quod eſt, Vergere, Inclinare, & quamcunque in partem Flecti. Nervus enim maxime flexibilis eſt, eoque Ligaminibus inde parandis accommodatior. Nec non ad validiſſimè conſtringendum adhiberi potuiſſe, atq; adeo conſueviſſe, indicio eſt Vinculum quoddam celebre apud priſcos Latinos ad ſontes coercendos comparatum, hoc ipſo nomine affectum. Itaque legimus apud Plautum —— Stimulos, laminas, crucéſque compedéſque, Nervos, catenas, carceres, &c. Non igitur dubitandum, quin probabiliter *νευραῖς* ſeu Nervis, aut Nerviceis funibus, tanquam vinculis robuſtiſſimis, Samſonis manus pedêſque arctiſſimè firmiſſiméque colligari potuerint: niſi vehementer impedirent continuò ſequentia: *Necdum ſiccos* ſcilicet fuiſſe nerviceos illos funes *& adhuc humentes.* Conſtat enim Nervos humore ad firmiter arctéque aſtringendum, inhabiles reddi. Nam eo laxantur debilitantúrque, flacceſente protinus omni intentionis vi. Sicut verè docetur ab Alexandro in Problematis. *ξηρὰ γὰρ φύσει τὰ νεῦρα. ἡ δὲ ὑγρότης, ὡς ἐναντία, μαλακιοῖ καὶ χαυνοῖ αὐτὰ καὶ σήπει. Quando* (inquit) *ſicci ſunt naturâ nervi, humor, utpote contrarius, molles eos laxoſq;, minimeq; cōpactos & quaſi fungoſos ac marcidos efficit.*

R. David שבטים, i. e, *Virgas*, in Commentariis verbo uno quam breviſſimè exponit. At in Lexico, diligenter & copioſè rem perſequitur. Ubi

De re Militari lib. 3. cap. 9.

Aſinar. Act. 3. ſc. 2.

quum attuliſſet verba Scripturæ ſupra dicta, לחים יתרים, *Senſus eſt* (inquit) שבטים, *i. e, Virgæ. Quænam enim ratio eſt funium, qui fiunt è lino vel cannabe, ut ſint humentes ſuccive? Verùm indicare vult Virgas, Idque quum ait* יתרים, *i.e, Funes. Namque ſic fiunt è Virgis funes, dum adhuc ſunt humidæ viridéſq;, ita ut flecti queant.* Igitur יתרים, h. e, שבטים hîc haud omnino commodè, opinor, *Reſtes* ſimpliciter verti. Etenim proximis verbis apertè negavit Kimchius iſtiuſmodi יתרים è cannabe vel lino fieri. Unde tamen Reſtes necti tradit Varro Prorſus rectè, meo quidem animo, Latinè *Vimina* transferas, vel peculiariter *Reſtes vimineas*. Itidem Anglicè *vvithes*, ex eodem videlicet fonte derivata voce. Siquidem Vimen, q d, Viemen à Vieo deducitur, quod antiqua Romanorum lingua ſonat Flecto, Vincio. Unde Vitilia dicta ſunt Vaſa, quòd è virgis conſtarent, ſequacis ad vincturas nexuſque lentitiæ. Vitem quoque (cuius quidem nomen quam minimū abeſt ab Anglicano *vvith*) inde nuncupatam apparet, quòd Vitilis ſit, id eſt, Lenta & ad vinculorum uſum apta. Quinetiam *Ropos* non ineptè reddas, modò ſpectetur vera vocis quoq; iſtius Anglicanæ notio à Græcis oriunda. Quibus ῥῶπες dicta ſunt ἱμαντώδη φυτα. h e, Vimina ſeu virgulta, inſtar Lori flexilia Cæterùm hoc in genere præcipua dos Salici, teſte Plinio. Idcirco eam *vvithy* κατ' ἐξοχὴν appellaſſe exiſtimentur majores noſtri, quoniam ſummè flexibilis exiſtit principemque in vinculis vitilibus locum obtinet Niſi quis Viticem ſic appellatam malit: quæ tamen ipſa, ſpecies quædam Salicis eſſe probabiliter videatur.

De Re ruſt. lib.1.c.23.

Vox

Vox יותרת à R. Salomone Exod. 29. 13. ubi primùm legenti occurrit, exponitur טרפשא. Id vero nominis ex Idiomate Rabbinico manaſſe ait Kimchius in Lexico: Qui voce Hiſpanis vernacula & peculiari אברש *Hebras* interpretatur. Latini *Fibras* dicunt. Græci autem λοβοὺς appellant Eodemque vocabulo Septuaginta etiam Interpretes uſos, nomen Hebræum יותרת paſſim reddidiſſe videmus. Atqui omnino aliud valet vox טרפשא: eſtque non tam Rabbinorum, quam Græcorum potius propria, nimirum τράπεζα i. e, Menſa: quam eorum ἱεροσκόποι ſive aruſpices, vel extiſpices in ſuperſtitioſis ſuis divinationibus Iecori aſſignabant, ejúſque partem quandam ſtatuebant: ſed quænam liquidò fuerit pars iſta, id demum ἀσαφὲς καὶ οὐκ εὔδηλον, *obſcurum eſſe minimeq́, perſpicuum* exiſtimavit apud Stephanū in Theſauro Rufus Epheſius. Veruntamen τράπεζαν jecoris non fuiſſe λοβον, ſed planè diverſum quiddã, conſtat ex Nicandri Theriacis: ubi λοβὸς h. e, Fibra ἐκ τῆς τραπέζης, id eſt è menſa naſci palam aſſeritur: — *Voce* Ὄνυξ

——— ἀπὸ καὶ σφεῖν — Θηριακ.

Ἥπατος ἀκρότατον κέρσαις λοβὸν, ὅστε τραπέζης — *Verſ.* 559.

Ἐκφύεται, νεύει δὲ χολῆς σχεδὸν ἠδὲ πυλάων.

Hepatis (inquit Stephanus) *pars ea, qua latior eſt inſtar menſulæ*, τράπεζα *nominatur.* Quærendum autem porro, quæ tandem hæc latior pars, & ubi ſita putetur? Forte gibba jecoris pars, quoniam menſæ inſtar & eminet, & lævis eſt, τράπεζα haud prorſus ineptè dicta conjiciatur. Conjectorem quippe re ipſa hoc agere eſt non enarratorem. Sed quid facias, ubi deſunt aperta veterũ teſtimonia Ac ne λοβὸς quidẽ, vocabuli pervulgati

 ſignifi-

Digitized by Google

ſignificatio, undique certa eſt, & explorata, atque ab omni dubitatione vacua. Nam aliàs exponitur τὸ ἄκρον τοῦ ἥπατος, *extrema pars hepatis*, aliàs σημεῖόν τι ἐν τῷ ἥπατι, *Signum quoddam in hepate*. Etymologus, παρὰ τοῖς θύταις τὰ κάτω μέρη τοῦ ἥπατος οὕτω λέγεται, *Apud aruſpices*, inquit, *inferiores Iecoris partes ita dicuntur*. Sunt qui Iecoris venas interpretentur λοβοὺς. Quibus non convenit uſitata Scripturæ phraſis על-הכבד *Super Iecur*. Præterea ſi plures in λοβοὺς diviſum eſt jecur (ut clariſſimi tradunt Medici: quàvis acriter repugnet Realdus Columbus, peritiſſimus Anatomicus, ratione non infirma nixus) יותרת numero ſingulari ſemper enuntiatum, λοβὸς, quaſi unicus tantummodo is ſit, minùs verè rectéque transferatur. Quocirca mihi certè valde probatur vulgatæ Latinorum Editionis verſio, qua *Reticulum jecoris* redditur. Hîc quippe omnia perbellè congruunt. Nam & unum eſt ſolummodo, & ſuper jecur. Nec enim aliud exiſtit, quam Membrana tenuiſſima, qua jecur integitur, ut Diſſectionis hiſtoria demõſtrat: Quinetiam ſi analogiam in rimandis vocum ſignificationibus ſequi licet, nihil impedit, quominus λοβὸν hîc perinde valere arbitremur, atque quum de leguminibus dicitur. Ubi notiſſimum eſt λοβὸν, vocari ἀγγεῖον, Vaſculum, ſive Siliquam aut Folliculum illum quo ſemen continetur. Pari igitur ratione, Reticulum, quod tanquam Folliculus quidam jecur incluſum comprehendit, meritò λοβὸς nuncupatum exiſtimetur. Atque ita vocem intellexiſſe videntur Septuaginta; qui τὸν λοβὸν τοῦ ἥπατος, vel τὸν λοβὸν τὸν ἐπὶ τοῦ ἥπατος ubique transferunt.

Pag. 569. 12.

Rei Anato. lib. 6 pag. 298.

Exod. 29. 22. 1 Levit. 3. 4. & c.

CAP.

CAP. XV.

De Giblæis, duplicíque Gebalitide ſivè Gebalene, Septentrionali atque Auſtrali. De nomine ארגובלוא, *ejusque compoſitione.*

LOcus quidam Sacris literis celebratur, Gebal nomine: populusque eum incolens, Giblini, vel Giblin appellantur. Neque obſcuræ eſt nominis ratio à themate גבל deducti. Sonat autem illud Terminare, Determinare, Termino circumſcribere. Vnde גבול h. e. Terminus Limes: Indeque dicti Giblæi, qui propriè ſunt Limitanei, i. e, Limitum incolæ, vernaculo ſermone *Marche men* nuncupati Limes autem Orientalis & Occidentalis terræ Sanctæ erat utrumque mare, nempe Mortuum & Mediterraneum. Septentrionalis & Auſtralis, erat Introitus Chamathæ, & Deſertum Suris, vel Sinis Iam verò qui terras (omiſſo mari, cujus propriè nulli ſunt incolæ) ad Septentrionalem & Auſtralem limitem ſitas habitabant, Giblæi ſive Gebaleni, vel Gebalitæ appellati ſunt. Hinc duplex Gebal, vel Gebalitis, aut Gebalene; Septentrionalis videlicet reſpectu terræ Iſraeliticæ, eáque eſt Gabala Vrbs regioque eidem adjacens, in extremo Phœnices limite poſita Proinde eam Strabo Syriæ attribuit. Hecatæus tamen Phœnicibus aſſignat, itidemque Stephanus περὶ πόλεων. Quod equidem magis probo. Eſt enim propinqua Aradijs, nec procul Sidone, & contra Introitum Chamathæ ad occaſum collocata. At Septuaginta

Ezech. 27, 9.
Pſal 83. 8.
1. *Reg.* 5. 18.

Geograph. lib. 16. *pag.* 503.
Voce γάβαλα.

ginta Byblum. Gebal eſſe cenſuerunt, & cives Gebalis ſeu Giblæos Byblios tranſtulerunt Ezek. 27. 9. propter vicinitatem (ut opinor) vel quod à Ciblæis habitaretur. Quinetiam Brochardus, ſua item ætate, Byblum Giblet vocari, & tum parvam admodum fuiſſe aſſerit. Adeoque hodie Gibeleto à nautis Italicis vulgo appellatur. Porro Giblæos iſtos in omni artificio architectonico & fabrili excelluiſſe ſatis teſtatum ac compertum eſt ex verbis Scripturæ. Nominatim enim commemorantur, unà cum Tyrijs & Sidonijs à Solomone adhibiti, ad nobiliſſima Orbis terrarum ædificia perficienda.

Deſcr. ter. Sanc. cap. 2.

1. Reg. 5. 18.

E contrario Gepal, ſive Gebalene auſtralis, eſt Beerſeba, & Tractus undique finitimus. *Beerſeba* quippe *nunc Giblin dicitur* (inquit Brochardus) *& eſt terminus Iudææ*, &c. Giblin autem præcisè dicta eſt pro Beth-Giblin. (In nomine enim Arabico hanc vocem præponi monent Ortelius & Petrus à Lacſtain) Beth Giblin vero nihil aliud ſignificat, quam Locum vel Domicilium aut Sedem Giblæorum. Imo ipſam Idumæorum regionem Γεϐαλλωλω μετωνομαθλωαι *Gebalénen transnominatam eſſe* teſtatur Stephanus. Idem inſuper confirmatur eo loquendi genere, quod perſæpe uſurpat Thargum Hieroſolymitanum. Solet enim illic Seir, hoc eſt Idumæa, itentidem appellari (גבלא) Gabla, ut Deut. 2. 8. &c. His addantur expreſſa & clariſſima Hieronymi verba in eandem ſententiam. *Vnus atque idem* (inquit) *tribus nominibus appellatur, Eſau, Edom, Seir. Poſſeditque regionem, quæ nunc Gebalena dicitur, & in finibus*

Cap. 10.

In Theſ. Geogr. & Tab. Ter. San.

περὶ τολ voce γέϐαλα.

Com. in Abdiæ c. 1.

finibus eſt Eleutheropoleos , ubi antè habitaverant Horræi. Atque huc denique valde probabile eſt ſpectare vocem Gebal Pſal. 83. 8. nimirum ut deſignet regionem quandam Palæſtinæ auſtralis, & in Aegyptum vergentis. Id quod ſatis liquere videatur ex nominibus compluribus, antecedentibus , & conſequentibus ei ibidem adjunctis , univerſis Tractus populosque meridianos ſignificantibus. Veruntamen non adeo latè patuit principiò Gebalene (i. e. Giblæorum auſtralium ſedes ſive regio) ut Idumæam etiam complecteretur. Siquidem ab iſta apertè diſtincta & ſeparata recenſetur in Pſalmo : Et territorij urbis Beerſebæ (ut antè diximus) credibile eſt , propriam fuiſſe olim appellationem illam.

In Paraphraſi Chaldaïca Pſalmorum Hebræum גבל (hoc eſt הגבלים, ſive אנש גבל, *Giblai ſeu Gebaleni*) redditur גבלאי, tanquam nomen proprium ac gentile. Alibi verò in morem appellativi exprimitur , vt vel ipſa ſtatim forma numeri pluralis emphatica palam indicat, nempe ארגובליא. Deſignat autem privatim Fabros lapidarios , ſive Latomos , aut lapicidas : eosque non inferiores & gregarios (hoc enim eſt גבלין ſive גובליא, q. d. Qui lapides certis terminis deſcriptos ac definitos formant, ſcalpunt, poliunt; ex uſu ſcilicet Paraphraſtarum & ſententia Rabbinorum. Nam alioqui vox ipſa lignorum vel cujuscunque tandem materiæ opificio rite congruat) ſed primarios & principes, quos ἀρχιλιθεργοὺς ſive Archilatomos vocare licet. Idque אר particulam valere , è

Græco

Græco ἀρχ exemptam & quaſi præſectam ſuſpicor. Namque ad eundem modum, tam Syriacè, quam Paraphraſticè ארדכלא, mirabili quadam literarum transmutatione, ἀρχιτέκτονα, id eſt Architectum denotat.

CAP. XVI.

Quid valeat vox Rabbinica חממטון, & unde orta. Quid ſit, Terra Chabul. 1. Reg. 9 13. cujus varia Interpretamenta explicantur. Sententia Rabbinorum de ſterilitate ejuſdem Tractus reijcitur, & probabilior ſubjungitur. Vulgata Græcorum verſionis hallucinatio. Ioſephus expenditur, & declaratur.

REGVM Hiſtoria narrat, Hiramum Tyriorum Regem vocaſſe Tractum illum, quem ei Salomon donaverat, ad compenſandum plurima & præſtantiſſima illa officia, quibus ab eo anteà fuerat adjutus, ארע כבול, *Terram Chabul*. Vox iſtà כבול difficilis, multiplicem & perincertam peperit Interpretum verſionem. Docet enim Kimchius Rabbinos veteres Terram Chabul, ארע המטון interpretatos, hoc eſt, *Terram arenæ*, ſive *arenoſam*. חממטון autem vocabulum Idiomatis Rabbinici proprium eſſe ait, & חול, id eſt, Arenam Hebraicè ſoſonare. Rectè quidem. Nam & Græci idem ipſum, ἄμαθον (unde ſuum חמטון Rabini effinxerunt) appellare ſolent. Eſt enim ἄμαθος (teſte Suida) ἡ τῆς πεδιάδος κόνις, *Pulvis campeſtris*: vel potius (ut tradit Heſychius) ἡ μεσόγειος ἄμμος, *Arena mediterranea*. Namque maritima ἡ παραθαλάσσιος (peculiariter ψάμαθος vocitatur.

Iam

Iam verò, ſolum ejusmodì arenoſum idcirco ארץ כבול, h e, *Terram compeditam* vel *compediti*, vocatum Rabbini exiſtimarunt, quòd viator illic cruribus ſubſidentibus, pedibusque penitus ſubmerſis, haud ſecus ac Compeditus aliquis, laſſus tardúsque incederet. Aut quód Terra illa, quaſi Compedes quasdam iter per eam facienti impingeret; vel arenis ſuis tanquam Compedibus, illum conſtrictum atque implicitum magnopere retardaret. Atque hinc denique fluxit additamentum, quod R. Levi Gerſonides, in morem corollarij adjecit expoſitioni Rabbinicæ, quam paulo antè retulimus, hisce verbis. *Terra arenoſa* (inquit) שאינה עושה פירות, *quæ nullos edit fructus*. Siquidem compertum eſt Arenam ſterilem eſſe, neque eâ frugibus quicquã inimicius exiſtere. Arida quippe eſt (Vnde & nomen habet) atque humore omnino defecta. Idemq; (ut opinor) velle videtur declaratio, quam affert Baal Arûch, nimirũ חמטן eſſe עפר מלוח *Pulverem ſalſuginoſum*: Quoniã Arena, vi ſiccitatis inſitæ, haud ſecus atque Salſilago, urit ſata, & ſolũ infructuoſum vaſtumque efficit.

Cæterùm R. Salomon, non חול *Arenam*, ſed טיט *Lutum* ſive *Cœnum*, Interpretamenti ſui rationem affert. Cui rei mirificè congruit, à כבל h. e, *Compede* deductum Etymon: quod ille perquam ſcitè lingua Hebraïca explicat. ארץ כבול, inquit, quaſi ארץ כבלים, id eſt, אר׳ צמיט שהרגל נכבלת בה. Verè enim non tam in Arena, quam in Cœno, pes veluti compede vinctus, tenaciſſimè ſolet hærere ac detineri. Et quidem loca cœnoſa (æquè ac arenoſa) fructuum minimè fertilia experimur. Quippe

pe quæ, humore nimio ſemper madentia, uliginoſa ſqualidaque reddantur.

Quocirca ארץ כבול, utraque cauſâ tacitâ, metonymicè breviterque (ut traditum eſt à ſupraſcriptis Iudæorum Doctoribus) Terra infrugifera ſeu infructuoſa exponi poteſt. Sed quam verè viderint ipſi. Etenim conſtat ex Chorographica regionum illarum hiſtoria, tractus Libani & Antilibani radicibus finitimos, ſupramodum fertiles & cultos fuiſſe, abundantes paſcuis, vineis, hortis, & pomariis, ut Brocardi verbis utar. Quibus etiam conſentaneum eſt fatidicum Patriarchæ teſtamentum quo prænunciat. Tribus Aſeritidis regionem egregiè feracem futuram. *Aſeris* (inquit) *pinguis erit panis: Et ipſe præbebit delicias regibus.* Obtinuit enim (ut Ioſephus author eſt, teſtiſque oculatus) totam Convallem (κοιλάδα) quà Sidonem ſpectat, Iephtaëlis, opinor, nomine in Sacris literis deſignatam. Huic autem Tribui plane contingua, imo continua erat *Terra Chabul.* Vt minimè mirum videatur, ſi eadem fere utriuſque ſoli indoles exiſtit.

Deſcr. Ter. ſan. cap. 3.
Gen. 49. 20.
Ioſ. 19. 27.

Illud igitur ægrè Iudæorum Magiſtris aſſentiri queo, Terram Chabul propterea repudiatam ab Hiramo quòd infœcunda eſſet, fructumque non ferret. Hoc certè multo magis crediderim, homines Tyrios, delicatulos ſcilicet Mercatores, atque ea re Punicos & per apocopen Pœnos, antiquitus cognominatos, magnopere reſpuiſſe ac naribus admodum corrugatis nauſeaſſe *Terram Chabul*, terram inquam lutoſam ſive cœnoſam hoc eſt, denſam & robuſtam) quamvis

Miſcel. Sacr. lib. 1. c. 11.

vis

alioqui præpinguem & uberrimam, ut plane ſordidam, & laborioſam nimis, ſuoque inſtituto prorſus contrariam. Hæc ergo cauſa agri repudiati, & ſummam Salomonis Magnificentiam ſapientiamque decet, & Tyrij Regis populique mollibus ac ſolutis moribus conſonat. Neque enim conſiderant Rabbini regionem ſterilem & incultam, non fuiſſe donum hominis verè liberalis, nedum Regis, tantique præſertim Regis, ſed omninò ſordidum habendum, ac δῶρον (ut ajunt) ἄδωρον, Calabrique hoſpitis xenia, porcis ſcilicet abijcienda, nequaquam in bene meritos conferenda. Scitum eſt illud Poëtæ.

Prodigus & Stultus donat quæ ſpernit & odit. Hor. 1. epiſt. 7. 20.

Vulgata Græcorum verſio כברל, ὅριον interpretatur. At id eſt נבול, vocabulum Hebraïcum, per Guimel, non per Chaph literam. Quanquam non inficior literas illas ſoni ſimilitudine valde affines eſſe. Quod forſitan impoſuit Interpreti, quisquis ille fuit, accedente præſertim aliquo loci poſitionis quoque reſpectu. Etenim terra Chabul Tribui Aſeris adhærebat ad ſeptentriones, in ipſo limite uti liquet ex Ioſuæ cap. 19. verſ. 27. Vnde verba iſta Libelli de Locis Hebraïcis ſunt profecta, *Chabol, terminus Aſer.* Quaſi videlicet regionem hanc proinde כבול appellatam velit, quòd olim נבול fuiſſet hoc eſt, ὅριον, *Terminus*, tribui Aſeris.

Neque minùs longè Ioſephum ab accurata nominis iſtius notione diſceſſiſſe arbitror. Is enim οὐκ ἀρέσκον, *Quod non placet*, ſeu *Quod diſplicet*, Phœnicum lingua eo ſignificari auguratur. Antiq. l. 8. cap. 2.

Digitized by Google

pe quæ, humore nimio ſemper madentia, uligino-
ſa ſqualidaque reddantur.

Quocirca ארץ כבול, utraque causâ tacitâ, metonymicè breviterque (ut traditum eſt à ſupraſcriptis Iudæorum Doctoribus) Terra infrugifera ſeu infructuoſa exponi poteſt. Sed quam verè viderint ipſi. Etenim conſtat ex Chorographica regionum illarum hiſtoria, tractus Libani & Antilibani radicibus finitimos, ſupramodum fertiles & cultos fuiſſe, abundantes paſcuis, vineis, hortis, & pomariis, ut Brocardi verbis utar. Quibus etiam conſentaneum eſt fatidicum Patriarchæ teſtamentum quo prænunciat. Tribus Aſeritidis regionem egregiè feracem futuram. *Aſeris* (inquit) *pinguis erit panis: Et ipſe præbebit delicias regibus.* Obtinuit enim (ut Ioſephus author eſt, teſtisque oculatus) totam Convallem (κοιλάδα) quà Sidonem ſpectat, Iephtaëlis, opinor, nomine in Sacris literis deſignatam. Huic autem Tribui plane contingua, imo continua erat *Terra Chabul.* Vt minimè mirum videatur, ſi eadem fere utriusque ſoli indoles exiſtit.

Deſcr. Ter. ſan. cap. 3.
Gen. 49. 20.
Ioſ. 19. 27.

Illud igitur ægrè Iudæorum Magiſtris aſſentiri queo, Terram Chabul propterea repudiatam ab Hiramo quòd infœcunda eſſet, fructumque non ferret. Hoc certè multo magis crediderim, homines Tyrios, delicatulos ſcilicet Mercatores, atque ea re Punicos & per apocopen Pœnos, antiquitus cognominatos, magnopere reſpuiſſe ac naribus admodum corrugatis nauſeaſſe *Terram Chabul*, terram inquam lutoſam ſive cœnoſam hoc eſt, denſam & robuſtam) quamvis

Miſcel. Sacr. lib. 1. c. 11.

vis

alioqui præpinguem & uberrimam, ut plane ſordidam, & laborioſam nimis, ſuoque inſtituto prorſus contrariam. Hæc ergo cauſa agri repudiati, & ſummam Salomonis Magnificentiam ſapientiamque decet, & Tyrij Regis populique mollibus ac ſolutis moribus conſonat. Neque enim conſiderant Rabbini regionem ſterilem & incultam, non fuiſſe donum hominis verè liberalis, nedum Regis, tantique præſertim Regis, ſed omninò ſordidum habendum, ac δῶρον (ut ajunt) ἄδωρον, Calabrique hoſpitis xenia, porcis ſcilicet abijcienda, nequaquam in bene meritos conferenda. Scitum eſt illud Poëtæ.

Prodigus & Stultus donat quæ ſpernit & odit. Hor. 1. epiſt. 7. 20.

Vulgata Græcorum verſio כברל, ὅριον interpretatur. At id eſt גבול, vocabulum Hebraïcum, per Guimel, non per Chaph literam. Quanquam non inficior literas illas ſoni ſimilitudine valde affines eſſe. Quod forſitan impoſuit Interpreti, quisquis ille fuit, accedente præſertim aliquo loci poſitionis quoque reſpectu. Etenim terra Chabul Tribui Aſeris adhærebat ad ſeptentriones, in ipſo limite uti liquet ex Ioſuæ cap. 19. verſ. 27. Vnde verba iſta Libelli de Locis Hebraïcis ſunt profecta; *Chabol, terminus Aſer.* Quaſi videlicet regionem hanc proinde כבול appellatam velit, quòd olim גבול fuiſſet hoc eſt, ὅριον, *Terminus*, tribui Aſeris.

Neque minùs longè Ioſephum ab accurata nominis iſtius notione diſceſſiſſe arbitror. Antiq. l. 8. cap. 2. Is enim οὐκ ἀρέσκον, *Quod non placet*, ſeu *Quod diſplicet*, Phœnicum lingua eo ſignificari auguratur.

tur. Μεθερμηνευόμενον γὰρ τὸ Χαβαλὼν κατὰ Φοινίκων γλῶτταν, οὐκ ἀρέσκον, σημαίνει. Fortè à קבל appellationem illam ortam putavit. קבל enim Syrorum ſeu Phœnicum Idiomate, *Contra, Adverſus, E regione* denotat. Quod autem diſplicet, idem contrarium ſit atque adverſetur animis noſtris neceſſe eſt. Nec obſtat χαβαλὼν per χ ſcriptum, quum per κ potius foret ſcribendum. Nam à ſcriptoribus librariis κ ſæpe corrumpi ſolet in χ, & contra, propter eandem utrobique figuram ſola parvitate & magnitudine diſcrepantem. Veruntamen probabiliter dicamus, hanc quoque declarationem, ut & proximam, ex ipſis Sacri contextus verbis perperam acceptis, hauſtam Nam quum in extre- *1. Reg. 9. 12.13.* mo commatis duodecimi legiſſet Ioſephus, καὶ οὐκ ἤρεσαν αὐτῷ, *Et non placuerunt ei*, ſuſpicatus eſt in ſubſequenti commate poſitum proprium nomen *Chabul*, interpretationis ſuæ originem inde trahere, & *Chabul* οὐκ ἀρέσκον valere conjecit. Atque is certè mos eſt Sacrarum literarum paſſim uſitatus, Nominis quidem rationem præponere, Nomen verò ipſum continuò deinceps ſubjungere. *Geneſ. 39. 33. 34. 35. &c.*

CAP. XVII.

De גד, *Fortunam proſperam, & Stellam quandam ſignificante. Quare ab Aquila* ἐζωνος *transferatur: Et quis ille* ἐζωνος *habeatur. De* ילפת, *quam Scabiem Aegyptiam vocant Rabbini: alij Scabiem ſanioſam. Cur à Septuaginta* λειχὴν, *à Vetere Interprete Latino* Impetigo *reddatur, additis ſimul nominum rationibus.*

גד à Tre-

גד à Tremellio vel Coriandrum, vel Turma ubique exponitur. Ac ſignificatio quidem prior una eademque manet apud omnes : altera verò ; non item. Nam Septuaginta Geneſ. 30. τύχην id eſt Fortunam reddiderunt. τύχη autem hîc intelligenda eſt ἀγαθὴ τύχη vel εὐτυχία, (quemadmodũ etiam ab Heſychio declaratur.) Fortuna videlicet proſpera ſive ſecunda. Vnde vetus Interpres Latinus *Fœliciter* ibidem tranſtulit. Imitatus eſt enim ipſos Septuaginta, qui ב illo Geneſeos loco præpoſitionem *In* eſſe putarunt : proinde בגד ἐν τύχῃ i. e, *Cum bona fortuna*, interpretati ſunt: Quod nonnulli Codices, verſione quidem corrupta, ſed ſenſu integro, legiſſe perhibentur εὐτύχηκα, i. e, Fœlix ſum, vel Res mihi fœliciter evénit. Itemque Rabbini גד (ex Arabiſmo videlicet, teſte Aben Ezra) כוכב צדק i. e, *Stellam Iovis*, vel מזל טוב, ἀγαθὴν i. e. τύχην *Secundam fortunam* interpretari ſolent. Quod prorſus conſonum eſt verbis Ciceronis, viri divinationis Chaldaïcæ, ſive Aſtrologicæ non ignari. *Hominum generi* (inquit) *proſperus & ſalutaris eſt fulgor ille ; qui dicitur Iovis.* Hiſce omnibus mirè congruunt gentilitij Leæ mores, ſuperſtitioſiſſima Chaldæorum ſtirpe prognatæ; & apud eos educatæ.

Aquila Interpres accuratus vertit; *Venit Accinctio*, ut apud Hieronymum in Quæſtionibus Hebraïcis legitur. Malim *Accinctus*. Ita nempe emendandum cenſeo ; tum ex uſitata alibi Aquilæ verſione, tum ex diſertis ipſius Hieronymi verbis. *Gad* (inquit) *ſignificantiùs* εὔζωνος ; *id eſt Accinctus ſive Expeditus exprimi poteſt.* Nata for

Quæſt. Heb. in Geneſ. c 30.11.

Ibidem Geneſ. 49.19.

Digitized by Google

ſan eſt hæc Interpretatio ex Syriaco vocabulo גדיד *Iuvenem* ſignificante. Sunt enim plerunque Iuvenes εὔζωνοι, Bene accincti, h. e, gnavi, ſtrenui, acres, agiles, expediti ad rem quamvis aggrediendam, maximè bellicam. Porro גדיד, *Iuvenis*, appellatus videtur à cœſis capillis (Ita quippe loqui licebit, ſi Cæſaries, ut volunt Grammatici, coma ſit virorum, quæ cœdi ſolet) Eſt enim גדד, Cædere, Incidere. Mos autem erat apud veteres (ut docet Hadrianus Iunius) Puerorum crines ali ac promitti (Namque delicata eſt ætas puerilis, & mollitiæ fœmineæ particeps) Contra adultorum tonderi, ut quibus omnino dedecori eſſet coma prolixior. Itaque Ponere capillos, & Togam virilem ſumere, pro eodem habebatur. Cæterum probabile inſuper eſt Aquilam, hoc interpretamento, inter alia, ſpectaſſe id, quod narratur de Gaditis Ioſuæ Capp. 1. & 4. nimirum eos εὐζώνους, Probè accinctos ordineque militari collocatos, proceſſiſſe ante fratres ſuos in aciem, terræ ſanctæ hæreditatem unà cum illis adituri.

Comment. de coma. cap. 4.

Sed quid de loco Eſaiæ cap. 65. 11. cenſendum? Sane doctiſſimus interpres, Hieronymus, repudiata voce εὔζωνος, quam Laudarat, Fortunæ nomen ut aptius illic, adhibendum putavit. *Qui ponitis fortunæ menſam.* Ego verò non dubito, Aquilam ibi quoque vocabulum conſuetum retinuiſſe, ac ita propemodum reddidiſſe, Οἱ παρατάσσοντες τῷ εὐζώνῳ τράπεζαν, i. e. Qui apparatis vel apponitis) menſam illi, ſtrenuo, aut Expedito illi Soli videlicet, omnium corporum cœleſtium Coryphæo & Chorago: Strenuo inquam, ſi cœ-

Digitized by Google

ſi cœleſtem radiorum efficaciam conſideres; Expedito mirabilem curriculi celeritatem Vtrumque pulcherrimis & ſuaviſſimis verbis depingitur à Propheta Pſalm. 19 6. Nam eſt tanquam Sponſus prodiens è thalamo ſuo, exultat tanquam Robuſtus, aut Potens, ſive Heros quiſpiam decurſurus viam. Hic voces γίγας, δυνατὸς, δυνάστης quibus Interpres Græci Hebræum גבור expoſuerunt, totidem ſunt luculentæ declarationes, quid ſibi velit ὁ εὔζωνος apud Eſaiam. Neque procul abire opus erat Idololatris Hebræis, ad iſtum ſive גד ſive εὔζωνον, inveniendum. In proximo nempe aderat maximum & antiquiſſimum Tyri numen, Hercules quem tanquam omnium longè εὐζωνότατον miris modis celebrarunt Gentiles; eundemque etiam Solis vice divinis honoribus affecerunt, ut alibi fuſiùs expoſuimus. *Miſcel. l. 2. c. 7.*

Verum enimvero vocabulum גד apud Eſaiam, ab Aben Ezra, גדודי השמים, i. e. *Turmæ cœleſtes*, explicatur. Vniverſas ergo Cœlorum ſtellas (ut opinor) vult intelligi. At id aptiùs fortaſſe in vocem מני, quæ illico ſequitur, convenire judicabitur. Hæc quippe Numerum ſonat, i. e. Copias cœleſtes, Exercitum cœli, ſeu Turbam ſtellarum numeroſiſſimam, quæ deorum loco & habebantur olim, & ubique colebantur. Nomine autem גד è diverſo eximium & ſingulare quoddam Idolum à Propheta deſignari videatur, cujus imperio cætera (quæ Numerus ſcilicet erant) ſubijci atque parere fingerentur.

Morbum ילפת noviſſimi Interpretes Scabiem ſanioſam exiſtimarunt eſſe, itaque etiam tranſtulerunt;

Digitized by Google

lerunt, authoritate forſan Davidis Kimchij adducti. Qui, ex vetuſta Rabbinorum traditione, Scabiem Aegyptiam expoſuit Quæ (uti narratur Exod. 9.10) Vlcus dirum erat, multis puſtulis erumpens. At puſtulas iſtas non neceſſe eſt, humidas aut ſanioſas fuiſſe Imo ſiccas potius exſtitiſſe probabile videtur, & maximo turpiſſimoque pruritu permoleſtas. Adeo vt ne ipſi quidem Magi manibus unguibusque temperare, nec coram Pharaone quieti conſiſtere ullo modo poſſent. Libenter igitur aſſentior ipſis Septuaginta, & antiquo interpreti Latino, qui λειχῆνα ſive Impetiginem reddiderunt. Grave quidem malum, ab *Impetu* ſive *Impetendo* Latinis nuncupatum, Græcis autem *παρὰ τὸ λείχειν ὅ τοι κατεσθίειν, à Peredendo.* Puſtulis quippe majoribus (ſicut teſtantur Medici) aſperum emergit, acriter cutem corrodit, lateque procedit. Plinius vehementer conqueſtus de novis morbis, non tantum reliquas corporis partes inferiores, ſed etiam ſummam longeque primariam, faciem nempe totumque vultum, tanta cum fœditate infeſtantibus, *ut quacunque* (inquit) *mors præferenda eſſet*: ex his graviſſimum à Græcis Lichenas appellari monet. Quumque peregrinam eſſe docuiſſet Luem hanc, & veteribus Romanis prorſus incognitam, ſtatim opportunè indicat, unde primùm orta fuerit, *Aegyptum talium vitiorum genitricem* expreſſis verbis perhibens. Contagioſum inſuper morbum illum fuiſſe oſtendit, & veloci tranſitu, oſculi maximè, pervadentem. Pertinaciſſimum item, nec niſi cauſticis tantummodo curari potuiſſe, *ni uſq;*

Fernel. pathol. lib. 7. c. 4.

Nat. hiſt. lib. 26. cap. 1.

ita

uſque in oſſa corpus exuſtum eſſet, rebellante tædio. Quocirca Rabbini nomen ילפת à לפף (quod Involvere apud eos ſignificat, ſed ab Arabibus, ut credo, deſumptum) deduci voluiſſe videntur: nimirum quòd corpus arctè complecteretur eique penitus inſideret. Hæc omnia conſilio Moſis optimè congruunt: qui cuncta, quæ deformem aſpectum, fœditatem inſignem, contagionem impuram, lepræque ſpeciem licet tenuem, eſſent habitura, à corpore præſertim Sacerdotis, & Sacrificii, ritè per eum offerendi, longiſſimè depellenda ſtatuit. Cujuſmodi erat Morbus iſte Aegyptius, *tam fœdum Malum*, (uti de Lichene loquitur Plinius) quod facilè in Pſoram ſive גרב, Pſoraque deinde in lepram vertitur. Vnde conjuncta recenſentur in Contextu Hebræo גרב & ילפת Pſora & Lichen. Sunt enim Mala omnino finitima, & genere proxima.

Nat. hiſt. l. 26. c. 4.

Cap. XVIII.

De multiplici Interpretatione vocabuli אפדן *apud Danielem c. 11. 45. Symmachi* ἱπποστάσιον *minutatim exponitur. Interpretamentum Aquilæ explicatur & emendatur. Conjectura, Anne inſit nomini* אפדן *culta ſignificatio Tunicæ coccineæ ſupr Auguſtale diſpanſæ de more Romanorum?*

PARUM certa eſt vocabuli אפדן, ſub finem Prophetiæ Danielis, origo. Cujus obſcuritate, Etymique inveniendi difficultate permoti Septuaginta, *de nomine Apadno* (uti ſcribit Hier

nymus) *omnino conticuerunt, omni ſe illius quæſtione liberantes.* Itidem Theodotio id nominis ex Hebræo in Græcum convertere recuſavit, & *Aphadano* planè ἀνερμήνευτον in contextu Interpretationis ſuæ repoſuit. Symmachus tamen rem haud infœliciter aggreſſus, אפרן à themate פרן derivari voluiſſe videtur, præpoſitio א formativo. Tranſtulit enim אהלי אפדנו, τὰς σκηνὰς τῦ ἱπποστασίου αὐτοῦ, id eſt, Interprete Hieronymo, *Papiliones equitatus ſui.* Ad eundem quoque modum ἱπποστάσιον exponitur à Scholiaſte τὸ ἱππικὸν, i. e, *Equitatus*, ſignificatu non ita congruenti. Etenim Græca Symmachi verſio potius ſonat. *Papiliones* ſeu *Tentoria Equilis ſui*, ſeu *Stabuli equorum ſuorum.* Neque tamen adhuc ſatis evoluta, & enucleata, in promptuque poſita eſt derivatio, niſi cujusmodi equos ſpecialiter intellexerit eruditiſſimus Interpres, ritè perceperis. Non enim generatim equos qualeſcunque ſignificat, ſed Iugales privatim, aut etiam κυρλώτατον Bijuges, binos ſcilicet ad Iugum unum alligatos. Id quippe denotat פרן Idiomate Chaldæo Syroque, Iugum videlicet & Par jumentorum, ſive equorum, ſive mulorum, ſive boum. Sed uſui militari bellicoque (de quo jam agitur) patet equos omnium accommodatiſſimos eſſe & ubique conſuetiſſimos. Eosque inſuper Curules accipere conſentaneum eſt: quorum quam plurima generoſiſſima & lectiſſima paria, domi bellique ſemper parata habere, Regum (de quibus hîc loquitur Propheta) magnificentiæ ac majeſtati maximè convenit. Accuratè igitur & exquiſitè ex intima nominis notione, atque adeo ejuſdem

Com. in Dan. c. 11. 45.

Ἀφαδανῶ.

Bibl Gr. Rom.

dem Symmachi authoritate & conſilio, ſic reddenda forent verba illa, *τὰς σκηνὰς τῆς ξυνωρίδος αὐτοῦ*, *Tentoria Bigarum ipſius.* Verùm quia vox ξυνωρίδος, quæ conjungitur cum σκηνὰς locum denotante, in lingua Græca nomine caret inde formato, quod locum deſignet; ἵππος autem habet, placuit ſynechochica locutio à ſpecie ad genus traducta, quo dilucidior eſſet Interpretatio. Cujus ubique Symmachum ſtudioſiſſimum experimur: eaque re præter cæteros meritò laudatur à vetuſtis authoribus. Erant igitur *αἱ σκηναὶ τοῦ ἱπποστασίου*, Symmachi judicio, Stabulum bellicum Curulium equorum, qui in bigas aut quadrigas (hoc eſt geminas bigas) diſtributi & diſpoſiti, currus regales trahebant. Namque reges, priſcis temporibus, prælia conſeruiſſe invectos curribus, ad quos jugales inſignes juncti eſſent, ex antiquis hiſtoriis, ſacris pariter ac profanis oppidò compertum exiſtimo. Cæterùm an hîc ex parte intelligendo totum, Equile regium (quæ quidem res præclara eſt ac ſumptuoſa & ad Salomonis magnificentiſſimi Regis gloriam amplificandam non ſemel nec leviter in Scripturis ſanctis commemorata) pro Regia ipſa ſive Tentorio regali ſatis commodè ſumi queat, in medio relinquam. Illud tantùm aſſero, ita ſtatuiſſe Rabbinos, quos ſequuti ſunt deinceps Paraphraſtæ. Siquidem ex Rabbiniſmo אפדנא Kimchius ארמון, id eſt, Palatium valere tradit. Idemque vocem eandem ad radicem פדן, h. e, Iugum, revocandam judicat. Id quod alia ratione effici non poſſe putamus, niſi ea, quam modò attigimus. Atque huc

nempe ad hunc Doctorum Iudaïcorum uſum collineaſſe arbitrandus eſt Aquila, quum אפדנו *Prætorium ſuum* transferret. Ejus verba citat Hieronymus, ſed à Scriptoribus librarijs vitiata: *Et plantabit tabernacula Prætorij ſui in ἀφαδα-νῶ inter maria, &c.* Vbi quis non ſtatim perſpiciat inutilem illam redundantiam (In ἀφαδανῶ) ex Interpretatione Theodotionis ſurreptam, huc temerè ab Imperitis ingeſtam fuiſſe. Qua tanquam ſtruma (ſicuti oportet) exſecta, ſenſus orationis integer, & omni ex parte ſanus, ac perfectus illico evadet. Ne multa. Nacti ergo ſumus Aquilæ quoque Interpretamentum, doctiſſimi ac diligentiſſimi Patris beneficio. אפדן *Prætorium.* Hoc vero quale ſit docebit Aſconius *Veteres* (inquit) *omnem magiſtratum cui totus pareret exercitus, Prætorem appellaverunt. Vnde & Prætorium Tabernaculum ejus.* Quod peculiariter eximio nomine à Quintiliano vocatur *Auguſta'e*

Com. in Dan. c. 11. v. 45.

Inſtit. Orat. l. 8. c. 2.

Nec minùs, quin etiam magis fortaſſe probabilis eſt deductio, ut Aleph radicale ſit, Nun verò adventitium, & אפדן ut ab אפד proficiſcatur; cujus notiſſima eſt ſignificatio, *Cingere, Amicire, Operire, Superinduere.* Itaque redditur à doctis *Aulæum.* Neutiquam ab re. Quippe Aulæum ejuſmodi quiddam eſt, quo locus cingitur, & velut amicitur ac veſtitur. Eique etiam cum אהל (quod eſt Tentorium) cui jungitur à Daniele, probè convenit. Ita tamen ut אהלי אפדנו, i. e, *Tentoria Aulæi ſui*, non quælibet & vulgaria tentoria ſint habenda, ſed ſplendida & magnifica, ſuperbis & pretioſis Aulæis undique ſuſpenſis ornata

ornata & intus circundata. Proinde verba illa Prophetæ R. Saadias מכסי ציור exponit, id eſt, *Operimenta picturæ*, ſeu *picturata*, opere artificioſiſſimo, inſtar Ephodi ſive Amiculi Sacerdotalis. Hæc au- *Exod. 28. 6.* tem erant Imperatoris ipſius propria, qui ſummus erat omnium dominus ac moderator.

Quod ſi non libet אפרן *Aulæum* interpretari, eſto ejuſdẽ omnino cum אפור ſignificationis, vertatúrque aut ἐπωμὶς, *Amiculum*, aut στολὴ *veſtis*, aut ἐπένδυμα (hoc eſt, χιτὼν) Tunica (quomodo à Græcis Interpretibus eſt expreſſum) res eodem redibit. Nam Tentorium amiculi ſui, erit Tentorium ubi ipſe Imperator amicitur, hoc eſt Prætorium. Vel ſi אפרן generali Cingendi ſignificatione accipere placet, Tentorium Cinctus ſui ſonabit, Quo ipſe cingitur hoc eſt, circundatur.

Denique in memoriam redeo moris cujuſdam ſolemnis ac vetuſti Romanorum Imperatorum, quem ſuprà pluribus explanavi Namque illi pugnæ paulo pòſt committendæ ſignum dare ſolebant explicatione Tunicæ coccineæ ſupra Tentorium Imperatoris: ſicut à Plutarcho in Fabii vita narratur. Ejus hæc ſunt verba de Terentio Var- *Pag. 332. Græc. Steph.* rone prælium Cannenſe mox inituro. ἅμ' ἡμέρᾳ τὸ τῆς μάχης σημεῖον ἐξέθηκεν. ἔστι δὲ χιτὼν κόκκινος ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς διατεινόμενος. *Simul atque dies illuxit, pugnæ ſignum extulit. Id autem eſt Tunica coccina ſupra Imperatoris tabernaculum diſpanſa.* An igitur ad hunc morem Romanorum pertineant illa Danielis verba haud abſurdè quærere licet. Illud ſanè conſtat, χιτῶνα, id eſt, Tunicam ſignificatu ab אפור, ideoque etiam ab אפרן, perparum aut nihil prorſus diſcrepare: ita ut אהלי אפדנו rectè

F 5 vertatur

vertatur *Tentoria Tunicæ ſua*, coccineæ videlicet. Nec non apparet, de turbulento quodam Tyranno & ſanguinario, Virum Dei prophetaſſe. Qui, ſi Antiochus Epiphanes fuit, eũ certè Romæ Obſidem aliquandiu vixiſſe docet Appianus: Et proinde mores Romanos aliquatenus didiciſſe, & forſan inſtar Similioli imitatum fuiſſe, incredibile non eſt. Saltem iſto tanquam peculiari argumento divinitus præmonſtrare potuit Propheta, Antiochum, quantumvis glorioſum pariter ac furioſum, multifariam Romanis obnoxiũ fore & quaſi delegatum ab iis Imperium adminiſtraturum. Sin autem de Romanorum exercituum Imperatoribus intelligenda ſunt verba Prophetæ, præcipua quadam ratione excogitatũ ab eo, & de induſtria conſultóq; adhibitum videatur vocabulum אפרן, Tunicæ notionem continens, ut eſſet monimentum multo illuſtriſſimum, aliquot ante ſeculis, ad definitè diſtinctéque deſignandam Gentem illam, cujus Tabernacula Imperatoria, nobiliſſimo Tunicæ coccineæ ſublimè ſuſpenſæ & explicatæ indicio, de vernaculo & antiquitus conſueto ejuſdem Gentis more longè latéque conſpicua exiſterent.

In Syriacis.

CAPUT XIX.

Vocabulum אבנים *declaratur, prout in duobus Scripturæ locis uſurpatur, nempe* Exod. 1. 16. *&* Ierem. 18. 3. *Expenditur verſio noviſſimorum Interpretum in priore loco, & Hieronymi in poſteriore.*

VOCEM אבנים Exod. 1. 16. Kimchius *Vterum* exponit. Deducit autem à בנים hoc eſt, *Filij.* præfixa

præfixa א litera adventitia: quòd locus is proprius ſit Filiorum, nempe fœtus utriuſq; ſexus forman-di. Nam à digniore (ut plerunque fit) vult nomen fuiſſe impoſitum. Quod verò numero duali vocabulum enuntiatur, לענין האירים, *ratione duorum cardinum*, id factum exiſtimat, שהם בפתח הרחם, *qui ſunt ad oſtium matricis*. Quos ille Cardines, Medici atque Anatomici Uteri cornua vulgò vocitant. Sunt autem bini ingentes proceſſus (inquit Fernelius) qui curvatis inflexíſque cornibus aſſimiles, utrinque ab uteri introitu, ſurſum ad ilia coxarúmque oſſa incurvati retorquentur. Sed hoc interpretamentum Scripturæ verbis parum convenit. Dicuntur enim obſtetrices inſpicere ſive intueri ſolitæ In vel ſuper האבנים. Quod, ſi de ipſo utero intelligatur, nihil fieri poteſt abſurdius. Ab aliis igitur אבנים explicatur מקום נפילת הולד, id eſt, *Locus caſus infantis*, ut eſt apud Kimchium. At hinc, quoniam ambigua ſunt verba duplex oritur expoſitio. Siquidem מקום נפילת, i. e. Locus caſus, &c. exponi poteſt locus Per quem, vel In quem elabens, vel elapſus ex utero fœtus excidit. Idcirco alii אבנים valere putant המשבר, h. e, *Os matricis*, διὰ τὴν τῶν ὠδίνων συντριβὴν, propter graviſſimam acutiſſimorum partus dolorum quaſi Fracturam, ita appellatum. Atqui eodem fere abſurditatis incommodo laborat opinio iſta quo ſuperior.

Lib. de part. corp. hum. descr.

Columbus de re Anat. lib. 11. c. 16.

R. Salomon מושב האשה היולדת, i. e, *Sellam mulieris parturientis* interpretatur. Quod omnium maximè & probabile, & Scripturæ verbis conſentaneum exiſtit Septuaginta & vulgatæ Editionis Latinæ author ſenſum eruditè expreſſerũt. Sed tamen verbà paulo aliter, atq; noviſſimi Interpretes accepiſſe

piſſe videntur, nimirũ hoc pacto. וראיתן על האבנים, i. e, *Quum videritis (eas) ſuper ſellas ſuas.* Quod re quidem ipſa nihil aliud eſt quam quod in Latino habetur, *Quando partus tempus advenerit:* Aut quod in Græco ὅταν ὦσι πρὸς τῷ τίκτειν, id eſt, Quum intentæ jam ſunt pariendo; vel, Quum in partu jam verſantur. Nec incommodè ſubauditur accuſandi caſus. Nam & is proximè præceſſerat, & id facillimè permittit interjecta copula. Adde quod uſitatiſſima verbi ראה conſtructio poſtulat, ut ſequatur את particula, vel expreſſa, vel denique δυνάμει. Rarius conjungitur cum præpoſitione ב: cum אל verò nunquam, niſi ſemel tantummodo, ſi bene memini, nempe, Exod. 5. 21: Idq; mutata etiam ſignificatione propria. Illic enim ראה valet *Cognoſcere* ſicuti verterunt noviſſimi Interpretes: על autem ſequens non *De*, ſed *Contra* ut alibi paſſim. Utrumque verbo Græco καταγινώσκειν pulchrè declaratur: Ut hoc modo locus ille dilucidè reddatur, καταγνοίη ὑμῶν ὁ θεὸς, καὶ ἐκδικήσαι (ἡμᾶς) *Cognoſcat Deus adverſum vos* (id eſt, reos vos peragat Deus) *&* (nos) *vindicet.* Itaque non aſſentior nuperis Interpretibus, qui על cum verbo ראירן cõjunctim conſtruunt ad hunc modum, *Quum inſpicietis in ſellas parturientium:* ſcilicet in locum in quem elapſus ex utero fœtus incidit, uti ſuprà eſt dictum. Hoc etiam res ipſa rationi abſonum evincet. Nam quorſum, obſecro, Sellæ inſpiciendæ? Imo Mater & infans (quod quidem multo magis credo) quam intentiſſimè ſpectandi atque obſervandi. Neque in Sellas, opinor, unquam incidere ſolitus eſt partus, ſed obſtetricis manibus excipi Partus ille, qui נפל Hebraïcè dicitur, h. e, *Caducus,*

idem eſt, qui & Abortivus. De quo hîc non agitur. Nec enim ab iſtiuſmodi partu quicquam ſibi metuiſſe putandus eſt Tyrannus Ægyptius.

Verùm ut ad vocem אבנים, unde digreſſa eſt, oratio revertatur, patet ex verbis Ieremiæ, c. 18, 3. ſignificatum ejus non proprium omnino, ſed aliquatenus communem fuiſſe. Namque ibi etiam figulo tribuitur: qui opus ſuum ſuper האבנים facere narratur. Erat igitur certum Sellæ ſeu Sedilis genus parturientibus fœminis maximè, & figulis conſuetum: Idque, quantum conjecturâ augurari licet, à forma appellationē adeptum Etenim (niſi me fallit animus) primò ac propriè אבנים dualiter, à ſingulari אבן, dicti ſunt Lapides molares ambo, Catillus videlicet ac Meta; quorum alter alteri perexiguo illo quidem, ſed tamen æquali ſpatio interpoſito, impendet. Unde οἱ λίθοι, in Vulgata Editione Græca, vocabulum Hebræum vertitur, in eodem illo, quem attulimus, Ieremiæ loco Natum autem ibi videtur Interpretamentum iſtud ex annotatiuncula alicujus ad oram Libri adſcripta, primam propriámque vocis illius ſignificationem indicare volentis Deinde ab hac notione petitum fuiſſe probabile eſt Sellæ cujuſdammodi nomen: propterea quod Lapidum molarium figuram numerúmque, & poſitionem referebat, Coagmentata nempe videtur ex duabus tabulis rotundis, pari undique intervallo disjunctis: quarum ſuperior Sedilis, inferior Baſis vice fungeretur; illa huic incumbente, ad ſimilitudinem catilli metæ iminentis.

Doctiſſimus vir Hieronymus אבנים apud Ieremiam *Rotam* transferendum cenſuit; Et ab אבן itidem

itidem derivavit: facilius & expeditiùs fortaſſe ſignificatus quidem ratione ab אָפַן Quod & Rotam planè denotat, & huic, de qua nunc loquimur, quam ſimillimã vocem exhibet Prov. 25.11. nempe אָפְנָיִם, numero item duali. Literæ verò ב & פ admodum affines eſſe noſcuntur: quo proclivior erat utriuſque in alteram mutatio. Cujus ſubſidio fretus, ipſe etiam Hieronymus Prov. 21.14, יִכְפֶּה, perinde ut יִכְבֶּה, interpretatus eſt. Cæterum vel Rotunditatis ſolius reſpectu haud male *Rotam* reddidit. Eadem quippe hæc Rotæ Lapidibúſque molaribus eſt communis. Veruntamen id (ut ſæpiùs jam diximus) adverſatur, quòd nomen à Propheta adhibitum duale eſt, pluribúſque convenit: Rota vero figularis, unica & ſimplex fuit, quam Plinius *Orbem* vocat. Inſuper ut demus huc ſatis aptè quadrare Hieronymi Interpretationem, certè ad Exodi locum initio citatum, ubi vox prorſus eadem denuo occurrit, accommodari non poterit.

Nat. Hiſt. l. 7. c. 56.

CAPUT XX.

Quale animalculum ſit גזם, *Campe, Eruca; unà cum ſuo cujuſque nominis Etymo. Locus Amoſi illuſtratus.* גליונים *apud Eſaiam quid ſonet. Veſtes pellucidæ. Verſio Græca gloſſemate redundans. Specula. Verſio Græca Prophetæ ſcopo accommodatior.*

SEPTUAGINTA גזם ubique *κάμπην* exponunt; Græcè ſic dictam, à multiplici corporis flexu inter reptandum. Antiquus Interpres Latinus *Erucam* paſſim vertit, ut & Lexicon vetus Græco latinum, Itidem Columella. *Noxia animalia* (inquit)

De re Ruſt. lib. 11. c. 56.

(inquit) *quæ à nobis appellantur Erucæ, Græcè verò κάμπαι nominantur.* Eſt autem Campe ſeu Eruca vermiculus quidam hirſutus (uti docet Columella) olera maximè infeſtans:

Nec ſolùm teneras audent erodere frondes,
Implicitus conchæ Limax, hirſutaq; Campe.

Rei Ruſt. lib. 10. de cultu hortorum, pag. 244.

Erucas Plinius *dirum animal* vocat. *Erodúntq;* (inquit) *frondem vitis, aliæ florem: Olivarum quoque, ac depaſtam arborem turpi facie relinquunt. Naſcitur hoc malum tẽpore humido ac lento.* Illuſtratur hoc Plinij teſtimonio locus Amoſi, c. 4. 9. Ubi Incrementa hortorum, vinearum, ficuum, & olearum ab Erucis conſumpta fuiſſe demonſtrat. Ex eodem quoq; elicitur Erucæ Etymon Latinum: quæ non ab Arrodendis (ut perperam quidam tradit) ſed ab Erodendis frondibus, oleribus, fructibúsque nomen invenit. Huic conſentanea fere eſt nominis Hebraïci ratio. גזם enim, Kimchio teſte, à גזז arceſſitur, quod perinde valeat atque גז, addito ם ſervili: nimirum על שם שגוזז את התבואה, *Propterea quod Tondet* (ſive depaſcitur) *proventum*, fructúmve. Lexicon Græco-latinum (modo ne mendoſum ſit) etiam Vrucam appellat, quaſi ab Vrendo: nempe quòd occulta roſione adurat tenera quæque germinantia: Paraphraſtes Chaldæus זחלא Idiomate ſuo perhibet; quaſi Serpentem dicas, à tardo Serpendi ſive reptãdi motu. Vtrumque Etymon eleganti Columellæ carmine confirmatur:

Comment. in Ioel, c. 1. 4

———Serpítq; Eruca per hortos,
Quos ſuper ingrediens Exurit ſemina morſu:
Quæ capitis viduata comâ, ſpoliatáque nudo
Vertice, trunca jacent, triſti conſumpta veneno.

Non

Digitized by Google

Com in Amos.c.4.9 *Non avolat Eruca* (inquit Hieronymus) *ut locuſta & huc illuc diſcurrens ſemeſa dimittit: ſed permanet perituris frugibus, & tardo lapſu, pigriſq́; morſibus conſumit univerſa.* Idem Joëlis. cap. 2. exponens; Erucam *parvum tardûmque vermiculum* eſſe docet, *qui vix moveri poteſt, & Levi tactu conteritur.* Quamvis ergo גזם hoc eſt *κάμπλω* ſeu Erucam Kimchius in Lexico Locuſtæ ſpeciem quandam eſſe aſſerat, quam planè diverſam oſtendimus (nam genus illud reptile duntaxat eſt, hoc voluere) tamen ſimilis eſt (ut videtur) imo par eadémque omnino peſtis.

גליונים apud Eſaiam cap.3.23, à Detegendo, revelando, aperiendo nomē acceperunt. Kimchius in Lexico, Veſtes quaſdam eſſe autumat, nempe חלוקים, id eſt, *Interulas* ſive *Subuculas* (quas ita nominant Hebræi, quia Læves minimæque tactu aſperæ eſſe ſoleant) *tenues ac ſubtiles; ſic appellatas, quoniam transparebat ſub illis corpus, præ nimia earum tenuitate.* Eodem plane modo interpretati ſunt ipſi quoque Septuaginta διαφανῆ λακωνικὰ, hoc eſt, *Perlucida* (Indumenta) *Laconica.* Quæ idcirco à Lacedæmoniis privatim nomen deductum habebant, quòd inſignis eſſet meritóque deteſtanda Lacedæmoniorum præter cæteras gentes laſcivia & turpitudo in denudandis quacunque ratione fœminarum corporibus. At tamen ſubolet hîc neſcio quid ſupervacanei. Satis enim fuiſſet ſcripſiſſe alterutrum, ſive διαφανῆ, ſive λακωνικὰ ſubaudiendo utrobique ἱμάτια, aut potius χιτώνια, vocabulo aptiore & mulierū proprio. Eædem quippe erant veſtes Perlucidæ, quæ Laconicæ. Itaque ſeparatim adhibitæ inveniuntur ab eruditis Lexicographis.

cographis. Suidas enim διαφανῆ χιτώνια, id eſt, *Perlucidas Tuniculas* exponit τὰ ἰσχνὰ δι' ὧν διαφαίνεται τὰ σώματα τῶν γυναικῶν, *tenues, per quas pellucent corpora fœminarum.* Rurſum ab Heſychio λακωνικὸς χιτὼν, id eſt, Tunica Laconica, λεπτὴ ἐσθὴς declaratur, id eſt, Veſtis tenuis. Quapropter alterum ex duobus pro gloſſemate habendum videtur. Porro Coas veſtes fuiſſe iſtiuſmodi refert Horatius, (*Lib. 1. Sat. 2.*) ſcilicet araneorum modo textas; quæ nihil obſtabant, ne corpus pene nudum videri queat. Tales item veſtes intelligi poſſunt Sericę ſeu Bombycinæ, de quibus ſcite ſcribit Plinius, (*Nat. Hiſt. lib. 6. c. 17.*) *Facere eas, ut in Publico Matrona transluceat.*

Vetus Interpres Latinus גליון, *Speculum* reddidit. Sic Paraphraſtes Chaldæus. Sic Judæorum doctiſſimi. Nec quiſquam noſtrorum (quod equidem ſciam) aliter tranſtulit. Quippe verſio iſta & nominis rationi, & rei ipſius veritati admodum conſentanea eſt. Etenim Speculum quoque Detegit, revelat, aperit, ſi quid uſpiam eſt in corpore ejúsve amiciendi modo, dedecoris, ut de more corrigatur. Et ex univerſa ſupellectili muliebri, maximè neceſſarium ſemper exiſtimatum eſt Inſtrumentum. Permultum igitur abeſſe jure videatur, ut, quum Propheta illic bis terve veſtimenti delicati fœminarum meminerit, Speculum tandem, præcipuam quandam mundi muliebris partem penitus uſquequaque omiſerit. Nihilominus ſpernenda non eſt verſio Græca. Nam & originationem obtinet æquè probabilem & Prophetę conſilio, Luxum præcipuè & Laſciviam fœminarum graviſſimè increpantis, magis conſonam eſſe liquet. Siquidem veſtes illæ, tranſpectus ra-

 tione,

tione, mulierum turpiſſimam laſciviam, pretioſa verò tenuitate ac mollitie, pudendum luxum palam arguebant. Horum autem vitiorum neutrum in ipſo Speculorum per ſe uſu cernitur aut damnatur.

FINIS LIBRI QVINTI.

NICO-

Digitized by Google

NICOLAI FVLLERI MISCELLANEORVM SACRORVM

Liber Sextus.

Caput I.

Quid ſonet vocabulum Rabbinicum קונרים, *& unde oriundum.* דרדר, *Carduum, aut potius Tribulum ſignificare: quod Syri Paraphraſtæ teſtimonio confirmatur.* תדהר *indifferenter, Laricem, vel Tedam eſſe.*

HEBRÆORUM Doctores דרדר. Spinæ ſpeciem quandam eſſe tradũt, quam Idiomate ſuo קונדם, vel (ſicut legiſſe videtur Munſterus) קונרים vulgò appellãt. Vocem iſtam (ut alias quamplurimas) mutuati ſunt à Græcis. Eſt enim ipſiſſimum eorum κυνάδες, formâ plurali uſurpatum. Idémque ab Heſychio κυνόσβατα declaratur; id eſt, Sentes canis ſeu Rubi canini. Hiſce aſtipulatur Onkelus Paraphraſtes qui דרדר nomine item plurali exponit אטדין ab Hebræo אשר. Unde *Goren Atad* Geneſ. 50. 10. *Hebræi dicunt* (inquit Lyranus) *quia Atad non eſt nomen proprium, ſed commune, & ſignificat genus Spinarum, quod Gallicè vocatur* Aiglentier: *quia area illa clauſa erat in modum*

ſepis, talibus ſpinis. Eodem nomine notus eſt noſtratibus Sentis canis, *Eglentyne* Anglicè dictus. Hinc arguitur geminus error, & Authoris Baal Aruch paſſim nuncupati, qui קונדיס Italicè קרדי i. e, *Carduos* reddit; & veterum Rabbinorum, qui דרדר *Rubos caninos* exponendum judicarunt. Hoc enim Interpretamẽtum ad קוץ potius ſpectat, quo (uti monet Aben Ezra) Majores ſpinæ deſignantur (*Thornes and Bryarx* vocãt noſtrates) ſepimentis (ut modò audivimus) aptæ; quam ad דרדר, quo Minores denotantur, noxiis herbis accenſendæ, & communi nomine, *Thiſtles*, vernaculo ſermone appellatæ.

Septuaginta conſtanter τρίβολον ubique transferunt. Itidem Latinus Interpres Tribulum. Differunt autẽ nonnihil Carduus & Tribulus. Quamvis enim uterque ſit generis Spinoſarũ herbarum, hoc tamen intereſt, quod ille ſpinoſus foliatus eſt, iſte ſecundum ſpinam folium habet. Jure igitur à Plinio diſtinguuntur, & ſeorſum memorantur. Ac Tribulum quidem Plinius rem diram vocat, eumque juxta cum Carduo inter frugum morbos, & ipſius terræ peſtes numerat. Apoſtolus vero ad Hebræos, de terra ſterili loquens & maledictioni obnoxia, ait illam talem eſſe quæ profert ἀκάνθας καὶ τριβόλους, *Spinas & Tribulos*: apertè demonſtrãs locum Geneſeos, cap. 3. 18, ubi קוץ ודרדר tanquam vocabula Græcis illis ſynonyma, & omnino paria, in eandem ſententiam nominatim recenſentur. Itaque Paraphraſtes Syrus verba illa Epiſtolæ ad Hebræos transferens, non aliam vocem quam דרדרא adhibuit ad τριβόλους exprimendum. Conſtat igitur etiam ex Vulgari Syriaci ſermonis uſu

Plin. Nat. Hiſt. lib 21. cap. 15.

Lib. 18. c. 17.

דרדר

דרדר rectè Tribulum verti.

R. David putat arborem, quæ תדהר Hebraicè indigitatur, Cedri ſpeciem quandam eſſe. R. Salomon eandem arbitratur eſſe, quam Galli Sap dicunt. Sap vero, vel Sapin à Gallis vocatur *Abies*, ſynechochicè videlicet. Nam propriè Latinis eſt Sapinus, inferior Abietis pars & enodis, ut docet Plinius. Atqui Abies doctorum judicio eſt ברוש: cui tamen תדהר cognatam arborem opinor. Aquila & Theodotio teſte Hieronymo, nomẽ Hebræum Tidhar repoſuerunt, nullo prorſus interpretamento declaratum: palam indicantes difficilem & incertam eſſe illius cognitionem. Hieronymus etiam ipſe alia atque alia Interpretione uſus, quaſi hæſitans & ſubinde ſeſe revocans, idem innuit. Nam alibi *Vlmum*, alibi *Buxum* tranſtulit. Eruditè Septuaginta *πεύκην* verterunt. Eſt autem hæc *Picea*, vel *Larix*, aut *Teda*. *Nat. Hiſt. lib. 16. capp. 39. & 10.* *Eſa. 41. 19. & 60. 13.* *Eſa 60. 13.*

Sed Laricem malo. Nam ſæpiùs à Plinio (quemadmodum quoque ab Eſaia) conjunguntur *Abies & Larix*. Utraque Montes amat. Omnium item arborum altiſſimæ & rectiſſimæ ab eo prædicantur; nec non pondus ſuſtinere validæ, etiam in tranſverſum poſitæ. Quo aptiùs inter arbores Libani pulcherrimas, & ædificiis conſtruendis maximè idoneas, à Propheta numerantur. Teda propriè dicta, Larici admodum ſimilis eſt arbor, & ejuſdem cum ea naturæ. Situſque nativus ei eſt, ut Cedro, ac Larici, in excelſis montium jugis: Et utramque, tam Tedam quam Laricem, *πεύκην* reddit Lexicon Græco-latinum vetus. Noviſſimi Interpretes Tidhar, Tedam eſſe opinantur. Nec immeritò. Naturam quippe Cedri imitatur, utpote *Nat. Hiſt. lib. 16. capp. 39. & 42.*

Digitized by Google

pinguis ac reſinoſa. Et tanta eſt in nomine Latino vicinitas, ut ab Hebræo per apocopen liquidæ R ortum videatur. Denique Larix in Tedam mutata degenerat. *Laricis enim morbus eſt* (authore Plinio) *ut Teda fiat*. Eoque minùs hic placet Tedam interpretari.

Nat. Hiſt. lib. 16, c. 10.

CAPUT II.

Quid מד *propriè ſonet, & cujuſmodi genus veſtimenti habeatur. Quid μανδύας ſignificet; & unde natum ſit: quódque ortu primo Hebraicum magis cenſendum videatur, quam Perſicum. Item de Ephestride, Sago, Læna, Penula.*

INIURIOSISSIME & ſceleratiſſime Rex Ammonitarum tractaſſe narratur, 2. Sam. 10. 4 ſervos Davidis, ac præcidiſſe per medium מדויהם. Quod Paraphraſtes Chaldæus & Kimchius ibidem interpretati ſunt, *Veſtes eorum*. Quanquam alibi Kimchius certum quoddam veſtimenti genus fuiſſe fatetur; cujus forma ignota ſit poſteris.

Com. in 2. Sam. 20. 8.

R. Levi etymo à themate דוה petito, המכנסים, id eſt, Femoralia exponit. Quæ ita vocari autumat, quoniam eis teguntur nates pudédúmque, & ſordes ſeu excrementa inde defluunt ac decidunt.

Nam ex eadem radice vox non diſſimilis pullulat, quæ purgationes & immunditias muliebres pariter deſignat. Verum enimvero vocabulum מד ſynonymum, aut potius idem, cum affixis dageſſatum, palam monſtrat מדד radicem eſſe.

Septuaginta μανδύαν plerunque transferunt. Vetus Interpres Latinus Judic. 3. 16. eruditè *Sagum*: Eſtq; propriè veſtis belli index, ut & μανδύας, quem

quem πολεμικὸν propterea vocat Heſychius, præſertim apud Perſas. Hîc igitur ubi de pace miſſi referuntur Legati. μανδύας per catachreſin quãdam pro *Penula* uſurpatur: atque adeo Pollux eundem ipſum μανδύαν, Romanorum Penulæ ſimilem fuiſſe perhibet. Id quod propoſito loci iſtius haud ineptè convenit. Penula quippe veſtimentum erat itinerarium & pluviæ, ut loquitur Lampridius in Alexandri vita. Quare מדויהם 2 Sam. 10. 4. rectè interpretemur *Penulas eorum*. Penulatos nempe iter feciſſe Legatos Davidis credibile eſt. Septuaginta autem de induſtria μανδύας adhibent, ad nomen מדוים exprimendum: ut oſtendant, illius originem non tam à Perſis (ſicuti tradit Heſychius) quam ab ipſis Hebræis, primis maximéque genuinis authoribus deductam videri, per translatitiam & conſuetam linguis Orientalibus epentheſin literæ N, peculiariter in vocibus vi punctuli dageſch inſerti geminandis. Nam ita ſolent interpres illi vocem aliquam Hebręam, Græcâ, aut apud Græcos uſitatâ conſimilis ſoni voce ſubinde quaſi dedita operâ exponere derivationis indicandæ gratia. Quem eorum morem latiùs ſuprà explicavimus.

Onomaſt. lib. 7. c. 13. 269.

Miſc. Sacr. l. 2. c. 10.

Cæterùm quod ad quotidianum & pervulgatum rei ipſius uſum attinet, compertũ eſt, μανδύαν, ἐφεςρίδα, χλαῖναν; Itemque Lænam, Sagum, Penulam, veſtes ſummas fuiſſe extimáſque, ἐπιβλήματα idcirco generatim à Græcis cognominatas, quòd aliis omnibus eſſent Superjectæ & ſuperinductæ, ad pluvias, frigus reliquaque aëris & viarum incommoda propulſanda. Indeque privatim & expreſsè dicta eſt ἐφεςρὶς ab ἐπιέννυμι ſcil,

 hoc

Digitized by Google

hoc eſt, à *Superinduendo* quia vel armis (Nam militibus iſtius generis veſtes perquam ſunt neceſſariæ, quemadmodum etiam peregrè proficiſcentibus) vel Indumentis cæteris univerſis Superindui ſolebat. In eandem fere ſententiam μανδύας quoque à מר ſive מרו oriundum (namque ab eruditis quibuſdam Vau pro adventitio ducitur) nominis ſui rationem certam & perſpicuam reperit. Etenim מר à themate מרר derivatum eſſe conſtat. Id verò ſonat metiri, Dimetiri, Menſuram rei alicujus agere, ſeu inire. Quare מר verè & ἐτύμως denotat non tantum מלבוש, id eſt, *Veſtimentum* (ut eſt apud Kimchium in Lexico) verumetiam מלבוש מרה. id eſt, *Veſtimentum menſuræ*, eodem prorſus intellectu, quo 1. Chron 26. 6. איש מרה, id eſt, *Vir menſuræ* explanatur à Kimchio, איש מרה גדולה, id eſt, *vir menſuræ magnæ*, & à R. Salomone ſimpliciter איש גדול, i. e, *Vir magnus* ſive grandis. Itaque μανδύας, aut (quod idem eſt) מר, vocabulum primigenium, ex ſubjecta vi, denotat veſtem ambitu permagnam ampliſſimamq; ut quæ cęteris omnibus ſuperjecta & ſuperinduta, eas amplexu ſuo coërceret atque circundaret. Rectè ergo omnino Etymologus, propter propinquam Indumentorum iſtorum cognationem ἐφεστρίδα interpretatus ex originatione ſuprà explicata, τὸ ἐπὶ τοῖς ἱματίοις ἐπίβλημα. mox eandem ipſam μανδύαν vulgò appellari teſtatur. Et doctiſſimus Grammaticus Euſtathius apud Stephanum χλαῖναν, id eſt Læunam (quam penulam gauſapinam vocare licet, & militibus præcipuè perinde ut Sagum Sagulúmve, familiarem fuiſſe ſupráque alia veſtimenta ſumptam docet Nonius) μανδυοειδὲς περίβλημα nuncu-

nuncupat, id eſt, *Amictum qui Manduæ ſpeciem referebat*. Quæ quidem verba pulchrè conſonant teſtimonio Pollucis de Romanorum Penula antè allato.

Cap. III.

Quænam menſura ſit נמר. *Cur* נמרים *Aquila apud Ezechielem interpretatus ſit* Pygmæos, *& Kimchius* גבסים, *id eſt,* νάνυς, *ſeu* Nanos. *Cur* Nani *dicti. Cur etiam* Noubæ *ſive Noubai. Editio vulgata Latina, Authentica ſcilicet, Pygmæorum gentem tuetur. Septuaginta* נמרים Milites præſidiarios *haud male reddunt. R. Solomon ex traditione* Vrinatores. *Alij* Validos *ſive* Pugiles. *Symmachus,* Etiam Medos. *Theodotio Gammadim ſeu Gammadæos, ut & Noviſſimi Interpretes. Locus Plinij emendatus, monſtrata ſimul mendi origine.*

Nomen נמר Iudic. 3, 16. Kimchius *Cubitum* exponit: Septuaginta σπιθαμὴν. Vetus Interpres Latinus *Palmam*. Quæ eadem eſt atque σπιθαμὴ, ut docet Lexicon Græco-latinum antiquum Henrici Stephani: non autem *Palmus*. Is enim in Gloſſario veteri παλαιςὴς Græcè dicitur; Eſtque quatuor tantùm digitorum menſura; videlicet Tertia pars Palmæ ſeu Spithamæ, quæ digitos continet duodecim. Aquila haud dubiè tranſtulit πυγμὴν, vt facilè intelligitur ex verſione quadam ipſius Ezechielis 27. 11. Eſt autem πυγμὴ (ut à Polluce explicatur) ſpatium à Cubito ad digitos in pugnum contractos & compreſſos. At que hæc aliquanto brevior eſt quam πῆχυς id eſt *Onomaſt. lib. 2. περὶ τῶν διὰ*

χέρος μέτρων.

Cubitum; Legale nimirum, quod Sex erat Palmorum: ſed ad commune, quod Quinque erat (ut perhibet Arias Montanus) quam proximè accedebat. Itaque quum Aquila Gammadim Ezekielem loco proximè citato ſciret eſſe Gentem quandam: nomen vero fabuloſæ Pygmæorum gé-tis, Hebraïcæ appellationi ſignificatione proximum videret, non tam rei veritate forſitan (quæ vel ipſo uſu planiſſimè jam nulla cognoſcitur) quam ſimillima nominis notione (pro ſua conſuetudine ubique ad verbum potius, quam ad ſententiam interpretandi) adductus fidenter Pygmæos tranſtulit: Idque Editione prima (ut teſtatur Hieronymus) Nam poſtmodum (Siquidem Curæ poſteriores plerunque meliores) verſionem illam correxiſſe, & fabuloſitatem tam ineptam tamq; profanam Sacris Tabulis funditus eraſiſſe credibile eſt. Eam tamen comprobat Kimchius in Lexico. ubi גמרים interpretatur *Homines exigua menſura* (Sic quoque Mela Pygmæos vocat *Minutum genus*) videlicet ננסים id eſt, *νάνους* ſive *Nanos.* Quos Græci à particula privativa *νη̃* & *ἄνω* dictos exiſtimant: παρὰ τὸ ἐστερῆσθαι τῶν ἄνω ut ait Suidas) *quòd omni penitus altitudine* ſeu *proceritate carerent.* At enim Kimchij & Aquilæ minùs nihilo hac in re æſtimanda eſt authoritas. Comprobare etiam videtur Editio Vulgata Latina; quæ pro Authentica habenda ſtatuitur, nulloque prætextu reijcienda aut corrigenda. Hæc enim nunc ſola fidem conciliat Pygmæorum genti, eamque quaſi ſinu ſuo fovet ac tuetur, ad nihilum alioqui redigendam. Quippe nuſquam alibi terrarum, aut gentium perfugium reperit, nusquam comparet; neque apud Thraces, Indos, Athiopes, ac ne apud

De Situ Orbis lib. 3. cap. 8.

ipſos quidem Nubeos Aethiopes, Nili fluminis accolas, & non ita procul à paludibus Niliacis ſitos. Qui propter ſummam vicinitatem, veteremque neceſſitudinem, iidem etiam aliquando Pygmæi cognominantur. Νῶβαι, inquit Heſychius (Stephano Νȣ̃βαι vel Νȣβαῖοι, Plinio Nubei, aut potius Nubæi perhibentur) πυγμαῖοι. hoc eſt, Nobæ (ſive Nubæ, vel Nubæi) ſunt Pygmæi. Sed prorſus inania ſunt iſta: quæ, ut Daimacho, & Megaſtheni cæteriſque mendaciorum ac fabularum architectis conveniant, certè Scriptores veritatis amantes & viros Eccleſiaſticos neutiquam decent, nedum ſanctiſſimum Prophetam, & Scripturas divinitus inſpiratas.

Plin. Nat. Hiſt. lib. 6. cap. 30.

Περὶ πόλεων.

Strab. Geogr. lib. 2.

Quanto meliùs Septuaginta, φύλακας h. e, *Milites præſidiarios* transferendo, veritatem quadantenus (uti pòſt paulo oſtendemus) attingere maluerunt, quam vanam & curioſam nominis proprij originationem intempeſtivè conſectando, ab ipſa re δὶς διὰ πασῶν (quod ajunt) diſcrepare. Quinimo ſi ipſis ullo modo arriſiſſet inane Pygmæorum commentum, ut initio גומד σπιθαμὴν reddiderunt, ita deinceps גמדים σπιθαμαίȣς cupidè & opportunè expoſuiſſent, obſervato & nominis etymo, & homunculorum illorum celebri epitheto. Etenim ijdem populi, & Spithamæi, & Pygmæi, diverſis nominibus à Plinio appellantur, ut ex pervetuſtis libris annotat doctiſſimus Turnebus. R. Salomon, ex traditione quadam Rabbinica, *Vrinatores* vertit: qui in ipſum usque maris profundum deſcendentes (inquit) explorant cubitos altitudinis ejus. Homines certè nō omnino inutiles præſertim Tyriis, inſularibus olim, ac merca-

Nat. Hiſt. l. 7. c. 2. Adv. Verſar. l. 24. c. 42.

χάρος μέτρων.

Cubitum; Legale nimirum, quod Sex erat Palmorum: ſed ad commune, quod Quinque erat (ut perhibet Arias Montanus) quam proximè accedebat. Itaque quum Aquila Gammadim Ezekielem loco proximè citato ſciret eſſe Gentem quandam: nomen vero fabuloſæ Pygmæorum gẽtis, Hebraïcæ appellationi ſignificatione proximum videret, non tam rei veritate forſitan (quæ vel ipſo uſu planiſſimè jam nulla cognoſcitur) quam ſimillima nominis notione (pro ſua conſuetudine ubique ad verbum potius, quam ad ſententiam interpretandi) adductus fidenter Pygmæos tranſtulit: Idque Editione prima (ut teſtatur Hieronymus) Nam poſtmodum (Siquidem Curæ poſteriores plerunque meliores) verſionem illam correxiſſe, & fabuloſitatem tam ineptam tamq; profanam Sacris Tabulis funditus eraſiſſ credibile eſt. Eam tamen comprobat Kimchiu in Lexico. ubi גמדים interpretatur *Homines exigu menſura* (Sic quoque Mela Pygmæos vocat *Mini tum genus*) videlicet ננסים id eſt, *νάνυς* ſive *Nano* Quos Græci à particula privativa *νη* & *ἄνω* dict existimant: περὶ τὸ ἐστερῆσθαι τῶν ἄνω ut Suidas) *quòd omni penitus altitudine* ſeu *procerita carerent.* At enim Kimchij & Aquilæ minùs hilo hac in re æſtimanda eſt authoritas. Compr bare etiam videtur Editio Vulgata Latina; q pro Authentica habenda ſtatuitur, nulloque p textu reijcienda aut corrigenda. Hæc enim n ſola fidem conciliat Pygmæorum genti, eam quaſi ſinu ſuo fovet ac tuetur, ad nihilum alio redigendam. Quippe nuſquam alibi terrarum, gentium perfugium reperit, nusquam compa neque apud Thraces, Indos, Athiopes, ac ne a

De Situ Orbis lib. 3. cap. 8.

Digitized by Google

ipſos quidem Nubeos Aethiopes, Nili fluminis accolas, & non ita procul à paludibus Niliacis ſitos. Qui propter ſummam vicinitatem, veteremque neceſſitudinem, iidem etiam aliquando Pygmæi cognominantur. Νῶβαι, inquit Heſychius (Stephano Νοῦβαι vel Νουβαῖοι, Plinio Nubei, aut potius Nubæi perhibentur) πυγμαῖοι. hoc eſt, Nobæ (ſive Nubæ, vel Nubæi) ſunt Pygmæi. Sed prorſus inania ſunt iſta: quæ, ut Daimacho, & Megaſtheni cæteriſque mendaciorum ac fabularum architectis conveniant, certè Scriptores veritatis amantes & viros Eccleſiaſticos neutiquam decent, nedum ſanctiſſimum Prophetam, & Scripturas divinitus inſpiratas.

Plin. Nat. Hiſt. lib. 6. cap. 30.

Περὶ πόλεων.

Strab. Geogr. lib. 2.

Quanto meliùs Septuaginta, φύλακας h. e. *Milites præſidiarios* transferendo, veritatem quadantenus (uti pòſt paulo oſtendemus) attingere maluerunt, quam vanam & curioſam nominis proprij originationem intempeſtivè conſectando, ab ipſa re δὶς διὰ πασῶν (quod ajunt) diſcrepare. Quinimo ſi ipſis ullo modo arriſiſſet inane Pygmæorum commentum, ut initio גומד σπιθαμὴν reddiderunt, ita deinceps גמדים σπιθαμαίους cupidè & opportunè expoſuiſſent, obſervato & nominis etymo, & homunculorum illorum celebri epitheto. Etenim ijdem populi, & Spithamæi, & Pygmæi, diverſis nominibus à Plinio appellantur, ut ex pervetuſtis libris annotat doctiſſimus Turnebus. R. Salomon, ex traditione quadam Rabbinica, *Vrinatores* vertit: qui in ipſum usque maris profundum deſcendentes (inquit) explorant cubitos altitudinis ejus. Homines certè nō omnino inutiles præſertim Tyriis, inſularibus olim, ac merca-

Nat. Hiſt. l. 7. c. 2. Adverſar. l. 24. c. 42.

mercatoribus clariſſimis, ad extrahendas aliquando è mari merces. Sed quid urinatoribus, in imo æquoris fundo verſantibus, cum excelſis Turribus, aut earum in ſublimi propugnatione. Alij igitur גמדים reddendum putarunt, Cubito brachióve valentes, h. e, viros robore præſtantes, & toroſis lacertis validos. Neque dubium eſt, quin eò reſpexerint Septuaginta quum φύλακας, i. e, Cuſtodes, ſeu Milites in præſidiis collocatos, ad urbem tuendam ac conſervandam, metonymicè converterent. Namque hi inprimis fortes atque robuſti ſolent deligi. Similiter etiam explicari queat vox Græca πυγμαῖος πυγμή, Pugnum, ac Pugilatum ſimul ſonante: quaſi dicas, Virum, qui Pugno impacto graves ictus infligere poteſt, & Pugilatu exercitatum, imo Pugilem. Siquidem egregiè exercet is, & Pugnum, quem adverſario ſumma vi incutit; & Cubitum, dum hoc identidem ſublato, ingruentes ictus excipit. Vtraque ſanè ratio nominis, tum Hebræi, tum Græci, tolerabilis eſt, & ejusmodi, ut in propoſitum Ezekielis locum ſatis aptè quadret. Nec inficior, animo effingi poſſe & excogitari intellectum iſtum, peræquè apud Hebræos atque Græcos, ſed neutróbi ullo loquendi uſu (quod caput ſemper eſſe debet) confirmatur. Verùm inſolens eſt ac inaudita ſignificatio utraque. Nam Hebræis vir fortis & robuſtus גבור dicitur, & איש חיל, reliquisque hujusmodi nominibus: nusquam גמד: uti nec pro Pugile ab ævo condito adhibetur. Græcis autem ubique πυγμαῖος de quantitate uſurpatur, & à longè peritiſſimis in eaque lingua exercitatiſſimis viris exponitur, Aequans ſeu explens menſuram

πυγμῆς

πύγμης, Itidem πυγμαῖοι, populi quidam, qui menſuram iſtam ſua ſtatura non excedere credebantur. Eodem pacto, pervulgatæ ſignificationis luce coactus, interpretatur Lyranus. Pygmæos ſcilicet homines eſſe cubitalis magnitudinis, & optimos quidem Sagittarios; attamen in Turribus Tyri magis ad inſultandum, quam ad reſiſtendum diſpoſitos, more Cæcorum & Claudorum, 2. Sam. 5 6. Ideoque in accuratiſſimis exemplaribus, nominatim verò in Biblijs Lovanij, eisque quæ Clementis Octavi authoritate ſunt edita Lugduni, obſervare promptum eſt, Literam P, primam vocis *Pygmæi* majuſculam pingi, tanquam nominis, quod proprium ſit Gentis cujusdam, non cõmune ſive appellativum. Modo quidem appellativi declaratur ab Hieronymo, ſed prorſus inſolenter (uti diximus) & certè ita, ut privatim & commodè ad nomen proprium declaratio illa referri queat. Finguntur enim Pygmæi non Bellatores ſolum, verum etiam ad bella Promptiſſimi, ut vel ex uno duntaxat Iuvenalis verſiculo intelligere licet. *Satyr. 13.*

Pygmæus parvis Currit Bellator in armis;

Prælium ſcilicet animosè initurus. Eodem loci quanquam ridet Poëta bellatorculos iſtos, non tamen diffitetur rem eſſe veram; quemadmodum plerique fere omnes veterum facere conſueverunt. Necdum enim (quo faciliùs danda eis ſit venia) plane compertum erat non exſtare in rerum natura. Id quod jam diu, præſertim noſtrâ patrumque noſtrorum memoriâ, crebris, ijsque quam maximè longinquis profectionibus ac peregrinationibus terra marique in omnes Orbis partes

Digitized by Google

partes ſuſceptis, teſtatiſſimum evaſit. Quare exterminetur tandem aliquando, præcipuè ex ſacris voluminibus, perridicula & omnino commentitia gens Pygmæorum. Quam ne admittere videretur Symmachus, maluit גמדים (teſte Hieronymo) vocem compoſitam arbitrari (quales in Biblijs Hebraïcis occurrunt nonnullæ) & tanquam גםמדים i. e, *Etiam Medi*, dictionibus ſeorſum poſitis transferre. Cæterum quoniam compoſitio ejusmodi rariſſima eſt, & Medorum mentio hîc, quaſi alieno loco, fieret, cum Perſis potiùs ſuperiore verſu, quam cum Arvadæis, populo longè diſſito, conjungenda, minus probatur hæc quoque Symmachi verſio. Atque omnium veterum optimè cenſuiſſe putandus eſt Theodotio. Quippe nomen ipſum Hebraïcum (ut docet Hieronymus) illibatum minimeque mutatum retinuit, ut pote populi Arvadæis finitimi, & regionem olim probè notam incolentis, proprium. Hujus ſententiam meritò amplexi ſunt noviſſimi Interpretes, qui גמדים, *Gammadæos* reddunt; nimirum Incolas urbis Gammades in Phœnice: *quam ipſa ſe condens terra unà cum agris circumjacentibus devoravit*, uti narrat Plinius, Nat. hiſt. lib. 2. cap. 91. Ipſe tamen ibidem eandem Vrbem Gammalen, pro Gammaden vitiosè appellat, deceptus Græco aliquo codice mendoſo: ubi Δ in Λ corruptum legebatur, prono admodum lapſu, & ſæpe conſueto Librarijs Græcis, propter elementorum iſtorum maximam ſimilitudinem; ſicuti nos ſuprà exemplis aliquot prolatis perſpicuè demonſtravimus.

Miſc. Sacr. lib. 2. c. 1.

Cap.

Cap. IV.

De Vocabulo Hebraico דיו : Cuius interpretamentum omnino nullum comparet apud Septuaginta. In Editione vulgata Lat. Atramentum redditur: ut etiam Syriacè ſonat. Indeq; à Syris דיוא id eſt δαιμόνια dicuntur: Aut forſitan à Latinis mutuati ſunt id nominis. Cur דוכיפת, ἔποψ & Vpupa appelletur. Item originatio בנר טורא, nominis Thargumici explicatur, & Rabbinica Hebræi דוכיפת.

Vox דיו ſemel duntaxat occurrit in Bibliis. Hebraicis, nempe Ieremiæ cap. 36.18 Ubi in Editione Septuaginta Interpretum penitus intercidit verſio Græca. Vetus autem Latina *Atramentum* verè expoſuit. Uſitatum enim eſt apud Syros דיותא, à דיו Hebraico formatũ, μέλαν i.e, Atramentũ ſignificans. Hinc etiã opinor, Dæmonia דיוא Syriacè denominantur, ab Atri coloris ſpecie qua potiſſimum induti ſpiritus illi tenebrarum conſpiciendos ſe nonnunquam præbent miſeris mortalibus, ut graviorem intuentibus terrorẽ & conſternationem incutiant. Schindlerus autem arbitratur diabolos דיוא nuncupatos ab Hebræa voce דיה Vulturem (vel Milvum) denotante; quaſi *Vulturibus ſimiles*, immani, credo, rapacitate intelligi voluit & inſatiabili ubique &uſq; prædandi cupiditate. Triduo antè aut biduo volant Vultures, ubi cadavera futura ſunt, inquit Plinius. Quanquã & Nigritię, ſeu Atroris ratione (uti modo obſervavimus) Vulturibus diaboli ſimiles dicantur. Nam is quoq; Vulturum eſt color, & quidem rapaciſſimorum ac voraciſſimorum. Quippe

2. Cor. 3. 3.

Nat. Hiſt. lib. 10. c. 9.

eodem

eodem Plinio teſte, *Vulturum præValent Nigri.* Ve-
Ibidem. rum enimvero diſpiciendum, annon דיוא ad nomen Latinum *Divi* commodè reduci queat. Complures enim voces Latinas à Syris civitate donatas
1. Cor. 10. 20. Legimus. Divi autem iſti ſunt δαιμόνια, quibus ſacros honores, cultumque religioſum Ethnici tribuebant. Præcipuè verò ac privatim deos *Inferos* hoc nomine deſignari reor, quos *Divos Manes* Lucretius indigitat, & *δαίμονας καταχθονίους* Lexicon Græco-lat. vetus. Hisce etiam pecudes Nigras mactare & immolare ritu ſolenni cōſueverunt.

Avem דוכיפת Tremellius *Atagenem* transfert. Antiqui ἔποπα Græcè, Latinè *Vpupam.* *Quam nos*
Com. in Zach. c. 5. 9. (inquit Hieronymus) *de Græci nominis ſimilitudine traximus. Nam & ipſi ἔποπα appellant, ab eo, quod ſtercora humana conſideret.* Tametſi multo ſimilior veri eſt deductio à voce Vp, quam ſæpius ingeminatam emittere ſolet avis illa. Kimchius & Munſterus *Gallum ſylveſtrem*, vel *montanum* reddiderunt. Vterque fortaſſis à Chaldæo Paraphraſte interpretationem iſtam ſumpſit, qui דוכיפת exponit נגר טורא. Quod perinde acceperunt illi, ac ſi ſignificaret, *Protrahens* ſive *Producens in monte* (tempus ſcilicet, vel vitam) aut Permanens in mōte.
Ab. 18. נגר enim Syriacè ἀποτείνειν ſonat. Atque ita Gallum montanum, vel (ut Geſnerus appellat) Vrogallum intelligendum putarunt. Sed aliam fortaſsè nominis Thargumici rationem paulo aptiorem, mea quidem ſententia, & rei nominatæ congruentiorem afferre licet. Etenim duo illa vocabula, נגר טורא, ſimpliciter & ad verbum non aliud ſignant, quam Producens montem. Quoniã verò

verò Mons ſecundum Grammaticos dici poteſt, Quicquid eminet, voce טורא hîc commodiſſimè denotari arbitror, quod Græci λόφον vocant; nomine communi. & collibus ſeu tumulis, & avium criſtis, hoc eſt, apicibus quibusdam, qui in earum capitibus exſtant. Quocirca appellatio iſta nempe נגר טורא i.e, *Producens λόφον* ſive *Criſtam* planè ipſã Vpupam, quaſi clariſſimo ſigno, maximeque genuino patefacit. Namque illa (uti refert Plinius) *viſenda eſt Criſta plicatili, contrahens eam ſubrigénsque per longitudinem capitis.* *Nat. hiſt. lib. 10. c. 20.*

Atque huc pertinet (niſi fallor) nominis דוכיפת compoſitio, quàm commenti ſunt Rabbini. Dividunt enim illud bipartitò: ut pars prior דו, idiomate Rabbinico *Duas* à voce Latina *Duo*) poſterior ביבות quaſi à כיף, ſeu כיפה aut כיפא, *πέτρα*; hoc eſt, Saxum prominens ſive Rupem; & per ſynecdochen catachreſticam, Eminentiam quamlibet denotante) Criſtas ſignificet. Sic R. Solomon, כפולה ברבלתו *Criſta* (inquit) *ejus duplex eſt* ſive *duplicata:* nimirum propter duplicem illam formam (quam memorat Plinius) Criſtæ plicatilis; aliâs contractæ, aliâs ſurrectæ. Quamobrem, ex communi Rabbinorum opinione, rectè quidem Vpupam δίλοφον dixerimus: quo pacto autem τριλοφέαν dicere fas ſit, id demum ambigitur. Fidem author ipſe faciat oportet.

CAP. V.

Cur אזנים *Deut.* 23. 13. ζώνη *reddatur à Septuaginta. Antiqua vocis Græcæ ſignificatio explicatur: quam non animadvertit vetus interpres Latinus. Cur Menſis ſecundus* זיו *vocetur Hebraicè, & cur* איר *Chaldaicè. Menſis item Aprilis quare ita dictus.*

R. Solomon generaliter exponit nomen אזנים Deut. 23. 13. כלי תשמיש, *Inſtrumenta miniſterij*, hoc eſt cujusvis opificii, ſeu, ad quemvis uſum comparata: Omnino prout ſæpe uſurpata legimus ὅπλα à Græcis, & *Arma* à Latinis. Peculiariter autem Inſtrumenta bellica deſignat, quibus contra hoſtes utimur, ſive defendendi, ſive offendendi cauſa. Id quod ex vulgari Syrorum lingua (quæ Hebraïcæ eſt dialectus proxima) ſatis ſuperque conſtare arbitror: Etenim *Arma* Syri זינא vocant, *Armare* זין in Paël. Et ab eodem themate derivatum eſt אזנים, formativo א præpoſito. Cæterùm vox iſta Hebræa in Editione Græca ζώνη vertitur: Itidem in vulgata Latina *Balteus*. Græci verò ita interpretati videntur, hac inprimis ratione ducti, nimirùm ut non ſolùm nomen Hebraïcum exponerent, ſed etiam (qui familiaris eſt ipſorum mos, à nobis aliquoties jam in Miſcellaneis hisce noſtris perſpicuè annotatus,) ut nominis item Græci originem ab Hebraïco illo deducendam quaſi digito monſtrarent. Ideóq; vocum veluti delectu habito, hanc unam (licet primo aſpectu parũ idoneam) cæteris repudiatis, aſſumpſerunt. Quod ut alibi nonnunquam percõmodè cecidiſſe obſervemus,

mus, ita hîc quoq; haud profectò infeliciter eveniſſe cernamus. Nam Græcorum antiquiſſimi (teſte Pauſania) Armaturam omnem generatim, ſive omne genus Armorum (τῶν ὅπλων τὴν σκευὴν) quibus inſtruitur quis, dixere ζώνην. Et τὸ ἐνδύσασθαι τὰ ὅπλα (Arma induere) vocarunt ζώσασθαι. Indéque datum refert Minervæ, cognomen ζωστηρίας (cujus ſtatuæ duæ lapideæ in quodam Bœotiæ loco viſebantur) quòd ibi primùm ἐζώσατο, i. e. ſe armaſſet, vel arma induiſſet ſeu accinxiſſet, cum hoſtibus dimicatura. Quæ ſi vera ſunt, credibile ſane eſt vocem ζώνην, quum ad זין vel זין à Septuaginta reducitur, plane naturalibus ſuis reſtitutam videri. Ad hunc igitur antiquitùs loquendi modum, quàm peritiſſimè tranſtuliſſe cenſendi ſunt Septuaginta, & veritati Hebraïcæ admodum convenienter, ſuſupradictum Deuteronomij locum, καὶ πάσσαλος ἔσαι σοι ἐπὶ τῇ ζώνῃ σου (Nam ita emendandum exiſtimo ex authoritate Archetypi Hebræi) hoc eſt, Et paxillus erit tibi, ſupra vel præter arma tua, ſive præter bellicum apparatum aut inſtrumentum tuum. Hîc ergo ζώνη notionem habet reconditam & priſcam illam, cujus meminit Pauſanias, nomini primigenio זינא ſeu אזנים egregiè conſonam. Atqui vetus Interpres Latinus, quum non niſi pervulgatam vocabuli ζώνη ſignificationem agnoſceret, *Balteum* (ut diximus) convertit. Hoc autem pacto, ſimul ab utroque contextu aberrat, cùm Hebræo, tùm etiam Græco: quem tamen ibi maximè imitari voluiſſe videtur.

Bæot. pag. 233. & 234.

Menſis זיו partim in Aprilem, partim in Majum noſtrum incidit. Dictum verò ita arbitrantur Rabbini (uti narrat & explanat Kimchius) quia

Com. in 1. Reg. 6.1.

tum demum ſplendidæ, & ſpecioſæ, atque conſpicuæ fiant arbores germinibus & floribus ornatæ. Namque זיו idiomate Chaldæo & Syro, itemque Rabbinico, נוגה, ſive זוהר Hebraïce ſonat, h. e, Fulgorem, ſeu Splendorem. Ego verò, ſi meo arbitratu liberè loqui licet, minùs appoſitam rationem iſtam eſſe reor, ac propemodum alienam. Neque enim propriè arbores earúmve germina, floresque, aut fructus, Splendere, vel Fulgere dicuntur. Quippe id Luci maximè primúmque convenire, nemo tam imperitus, qui neſciat. Quare videat Lector ſtudioſus, an non malit Menſem Ziu ita appellatum, quòd reverſo tunc temporis ad noſtrum Hemiſphærium Sole, & aliquanto altiùs evecto, diurnæ lucis Splendor ampliſſimus & clariſſimus eſſe incipiat, tum radiorũ propiùs ad perpendiculum accedentium efficaciâ, tum longioris ambitus, moræq; ſupra horizontem diuturnioris incremento.

Saturnal. l.1.c.12.

Forſan & אייר, Chaldaïcum ejusdem Menſis nomen, à themate אור, quod Lucere vel Lucidum eſſe ſignificat, ortum, & ad analogiam perfectorum לישן aut חיור ex Pael formatum, eandem ob cauſam à veteribus impoſitum fuiſſe, rectè & probabiliter ſentiamus. Certè notiſſima Aprilis apud Romanos appellatio, Cincio (ſicut refert Macrobius) hinc præcipuè nata videtur. Nam quum fere ante æquinoctium vernium, triſte ſoleat eſſe cœlum, & nubibus obductum, id vere, eoque potiſſimum adulto, quaſi Aperiri cernitur, patefacta veluti latiſſima lucis janua, erumpentibusque ex celſiore loco validiſſimè radiis ſolaribus. Ex iſtis quippe cætera pendent omnia, quæ à Cincio commemo-

memorantur. Quocirca ab hac lucis ſolaris Apertione, Aprilem quaſi Aperilem antiquitùs appellatum. non eſt incredibile exiſtimandum. Ac prorſus eodem ſpectat hujus ipſius Menſis deſcriptio Virgiliana, luculentiſſimis verbis tradita:

Candidus auratis Aperit quum cornibus annum
Taurus.——————

Quaſi dicat, Aprilem tunc denique verè & eſſe & dici, quum Sol Taurum ingreſſus Candoremque, id eſt Splendorem, illuſtriorem adeptus, Auratis Cornibus, hoc eſt, lucidiſſimis radiis, efficaciſſimè & velut Taurino robore, annum exorditur naturalem.

CAP. VI.

R. Solomon דוראים Violas Albas *eſſe arbitratur. Alij verò Iudæorum Doctores* Mandragoras *judicant, nimirum ex ſententia Septuaginta Interpretum: Quæ deinceps explicatur & defenditur.* דיו *variè exponitur. Feras propriè ſonat, & Quamobrem. Symmachi verſio in integrum reſtituitur.*

VOCABVLVM דוראים Geneſ. 30. 14. R. Salomon herbam deſignare tradit, quæ lingua Iſmaëlitica ſive Arabica יסמין appellatur. Ieſemin autem Arabicè dicitur λευκόϊον, i. e, *Albam violam* monet Matthæus Sylvaticus. Violam verò palam eſt florem eſſe ſpectatiſſimum, ob eximiam pulchritudinem, & odorem gratiſſimum. Idcirco eam, tanquam florem præcipuum inter ςεφανωματικοὺς ſeu Coronarios Theophraſtus apud Athenæum numerat: additq; λευκόϊον πρῶτον τῶν ἀνθέων

Pandect. Medic. cap. 373.

Deipnoſ. lib. 15.

 ἐκφα-

ἐκφαίνεσθαι. Idem teſtatur quoque Plinius, nempe *Violam albam primam florum Ver nunciantium emicare*: Ac ſtatim ſubjungit, *eandem è cæteris maximè durare*. Hoc ergo, quod attulimus, an ſatis ſit cauſæ ad efficiendum, ut aut generatim Violæ, aut privatim Violæ albæ דודאים habeantur, eruditis dijudicandum relinquo.

Septuaginta tranſtulerunt μανδραγόρας, ſive μῆλα μανδραγορῶν, hoc eſt, Mandragoras, vel Mala mandragorarum. Quam expoſitionem non ſolùm vetus Latinus, ſed doctiſſimi etiam Hebræorum Interpretes Aben Ezra, Kimchius, Paraphraſtes Chaldæus, alij, ſuffragiis ſuis comprobarunt. Omnes enim יברוחין verterunt, vocabulo Arabico uſi *Iabroa*, vel *Iabroh*, ſive *Iabroc*, quod Mandragoram denotat, ſicuti monet Matthæus Sylvaticus. Et paucis illis Scripturæ locis, ubi vox דודאים reperitur ſatis rectè convenire exiſtimetur. Primùm enim illud animadverti velim (quod eſt à Dioſcoride annotatum) Mandragoram φίλτροις, vel Amoris illecebris, idoneum habitum fuiſſe à veteribus. Nam & nomen Hebræum דודאים, perinde ſonat, ac ſi dicas φίλτρα vel *Amatoria*. Vnde Mandragoras, & cupidiſſimè appetivit Rachel, & ægerrimè eidem conceſſit Lea; Illa, ne quid Sorori ſuppeteret, quo Mariti à ſe amor ad eam transferretur; hæc, ne qua re careret, cujus beneficio conciliari poſſet idem amor, atque confirmari. Huc accedit Mandragoræ vis ὑπνωτικὴ, id eſt, Somnifica: quę vel hanc ob cauſam Veneri grata eſt & amica, quòd retinendi ſeminis facultatem vulvæ conferat, ut docent Medici. Præterea purgando ad conceptum prodeſſe Mandragorā, monent rerū naturę periti.

Pandect. Med. fol. 129. b.

Lib. 4. c. 658.

Levin. Lem. de occ. nat. mir. lib. 4.

periti. Licet Aben Ezra profiteatur, ſe neſcire quomodo id fieri queat. Indeq; credibile eſt emanaſſe cognomentum quoddam Veneris apud Heſychium, ut Mandragoritis appellaretur. Tradit porro Dioſcorides, Mandragoræ mala alicubi eſitari ſolita à paſtoribus: qualis erat Iacobus unà cum ſuis omnibus uxoribus, liberis, ſervis. Neq; mirum eſt Rubeni, ſicut & Mulierculis, arriſiſſe mala illa, quippe quæ amabilia eſſent (ut ait Lemnius) blanda, odorata, pulchra denique; nempe gallinacei ovi vitello ſimilia, hoc eſt, colore tanquam aureo. Sic Dioſcorides teſtatur, eadem *χροκίζοντα τῇ χροιᾷ*, ideoque oculis grata eſſe: Et *ἐυώδη μετὰ βαρύτητός*, hoc eſt, moderatè, non vehementer fragrantia: Idcirco naribus item non injucunda. Quod öbijcitur de Mandragora tardiùs matureſcẽte facilè dil[uit] regionũ cœliq; permagna varietas. Et tempora meſſis triticeæ, pręſertim prima, ſatis præcocia erant apud populos illos Orientales. cap. 10. Plin. Nat. Hiſt. lib. 26. cap. 15.

Nomen זיז, Septuaginta *μονιὸν* interpretantur, Pſal. 80. 14. Eſt autem *μονιὸς* Solivagus, vel Qui ſolitarius paſcitur. Generaliter ergo ferociſſima quæque & ſæviſſima beſtia hoc nomine appelletur, videlicet quæ tam immanis eſt, ut cum aliis unà paſci non ſuſtineat. Propriè verò Suidas Græcæ hujus appellationis notione comprehendi vult *ἄγριον ὗν*, id eſt, ſuem agreſtem ac ferum: aut etiam *μονόλυκον*, i. e, Lupum ſolitarium. Heſychius addit Sanctũ Cyrillũ in Expoſitione Hoſeæ Prophetæ, *μονιὸν* interpretari *ὄνον* ſcilicet *ἄγριον* (repetito ex ex ſuperiorib. apud eũ verbis epitheto) hoc eſt Aſinũ ſylveſtrẽ. At enim Onagri ſeu Aſini ſylveſtres, *μονιοὶ* ſive *μοναδικοὶ* nõ ſunt, ſed *ἀγελαῖοι* maximè,

Digitized by Google

gregatim ſemper ingredientes. Nam multitudine innumera eos ſimul incedere teſtatur Ammianus Marcellinus.

... l. 24.

Cæterùm veteri Rabbinorum Idiomate, זוז Motum ſeu loci mutationem ſonat. Propriè igitur, hac ratione, זיז eſt quodvis animal mobile ſeu vagum, & locum frequenter mutans. Itaque Aben Ezra עוף i. e, Aves vel Alites exponit. R. Salomon etiam רמש, i. e. Reptilia. Nos libentur ex Kimchio intelligimus חיות המדבר, i. e, Beſtias deſerti, ſeu Feras. Namque hæ omnium ſummè inſtabiles ſunt mobileſque ac vagæ. Siquidem aſſiduè quoquoverſum prædabundæ multifariam diſcurrunt. Earum enim ὁ βίος νομαδικὸς, καὶ διὰ τὴν τροφὴν ἀναγκαῖον ἐκτοπίζειν, *vita inſtabilis eſt, & ſubinde cibi causa loca mutare, & incertis ſedibus vagari coguntur*, ut eſt apud Ariſtotelem. Cicurum vero ac manſuetorum animalium, fixæ ſunt apud dominos ſuos ſedes, paſtusque paratus ſemper adeſt. Chaldæus Paraphraſtes Geneſ. 14. 5. הזוזים reddit תקיפיא, i. e, *Robuſtos illos*. Ad eundem modum ut & Septuaginta ἔθνη ἰσχυρά, *Gentes validas* in Græcum converterant. Hanc igitur Interpretationem ſi ſequamur, זיז quoque ab eodem themate derivatum, rectè vertatur Beſtia quælibet robuſta & truculenta; ſive ſolitaria, ſive gregatim incedat, nihil intereſt. Atq; ita expoſitio iſta eandem quidem rem, quam proxima, declarabit; ſed proprietate diverſa. Vtráque ſi placet conjunctim ſumamus. Priorem tamē potiorem eſſe reor, utpote certiore ac notiore fundamento nixam. Quare זיז non animal quomodocunq; mobile, hoc eſt חיה, ſive ζῶον, ſeu Animal ſimpliciter, ut nōnullos voluiſſe teſtatur Kimchus

... 20.

... in lib. 4.

in

in Lexico; ſed Animal vagum, validúmque, & ferum indicabit, ut ſunt Lupi, Urſi, Leones, Tigrides & id genus alia.

Atque hanc eſſe propriam ac germanam Kimchij ipſius ſententiam docet idem ipſe Expoſitione in Pſalmũ 50. 11. verbis longè clariſſimis, nempe iſtis, מלת זיז כלל לחיות השדה המדבריות *Ziz* (inquit) *eſt nomen generale beſtiarum agri, quæ deſerta incolunt*. Eſtque iſtud ipſiſſimum Symmachi interpretamentum, videlicet ζῶα ἐρημίας id eſt *Animalia deſerti*, ſive Feræ ad שדי זיז rectà pertendens. Nullo enim pacto adduci poſſum, ut credã, hanc Symmachi verſionem ad proximè antecedens membrum, nempe חזיר מיער pertinere, quemadmodum in Scholijs Bibliorum Græcorum Romanæ Editionis perperam annotatum videmus. Nam præterquàm quod deeſt præpoſitio Græca ἐκ, quæ reſpondeat Hebrææ מן, & יער alibi δρυμὸς à Symmacho reddi ſolet, longè profectò ineptiſſimum, atque imperitiſſimum, & viro Hebraïcè docto perquam indignum fuiſſet, חזיר, quod nemo neſcit Porcum vel Suem ſonare, prorſus inſcienter ζῶα, id eſt, Animalia, interpretari.

Occurrit hæc vox tertiò ac poſtremò (neque enim ampliùs invenitur in Sacris literis) apud Eſaiam, c 66. 11: ubi R. David, זיו pro זיז, poſitum auguratur, & proinde *Splendorem* interpretatur. Atque ita quidem tranſtulit Interpres ille Græcus, qui Pſalmo 50. 11. זיז שדי reddidit ὡραιότης ἀγρȣ i. e, *Pulchritudo*, ſeu forma decora & ſpecioſa, ſive Splendor agri. At ei egregiè impoſuit perſimilis figura litera ו & ז. Id quod de Kimchio, inſigni Grãmatico, ne tenuiſſimè quidem ſuſpicari licet.

Neque tamen putandum eſt mutari potuiſſe ו in י, quum diſſimillimos habeant ſonos & omnino diverſa pronuntiationis organa. Non igitur aſſentior Kimchio. R. Salomon (ut virum eruditum decet) conſtanter retinet, quem initio poſuerat, ſignificatum Motus ſeu Mobilitatis (qui corruptè Pſalmo 50. hîc autem emendatè declaratur verbo ſermonis vernaculi, nempe Gallici, אישמובימנט *Eſmouvement*) Itaque explicat locum Prophetæ. Et oblectemini gloria magna, quæ movet ac promovet ſe (i. e. properat) pervenire ad illam. Itidem Septuaginta, τρυφήσητε ἀπὸ εἰσόδου δόξης αὐτῆς, i. e, Interprete Hieronymo, *Delectamini ab introitu gloriæ eius*: vel, Delicias agatis ex introitu gloriæ ejus, aut gloriæ, quæ introibit, ſive perventura eſt ad eam.

Alii interpretationibus ſuis magis propendent ad ſignificatum poſteriorem, Beſtias agreſtes deſerti indicantem, ſynecdochicè tamen & metonymicè uſurpatum. Hieronymus enim in Commentariis ſuis ad ſupraſcriptum Eſaiæ locum Theodotionem זיז tranſtuliſſe ſcribit πλῆθος *Multitudinem.* Ibi contrà Procopius Symmacho verſionem eandem aſſignat. Sed Hieronymus λίπος in exemplari aliquo mendoſo, non πλῆθος, legiſſe videtur. Siquidem Symmachum *Pinguedinem* reddidiſſe ait. Id verò, quia valdè abſonum, non opinor ſincerum aut genuinum Symmachi interpretamentum eſſe, πλῆθος autem, hoc eſt, Multitudo, præſertim miſcellanea (qualis plerunque in ſolitudinibus eſt agreſtium animalium) non omnino incommodè ad ſignificationem modo dictam revocari poterit, nec non

non etiam verbis ætiologiæ illico ſubtextæ confirmari. Ubi eadem Gloriæ abundantia, Torrentis inundantis imagine repræſentatur. Eodem pariter ſpectat Aquilæ verſio, nimirum παντοδαπὸς ſive παντοδαπής. Utrumque ab Heſychio σύμμικτος, ab Hieronymo *Omnimodus* (hoc eſt Commixtus, Promiſcuus, Miſcellaneus) exponitur. Ita ut זיז, hoc certè pacto, perinde fere valeat, ac ערוב, quod eſt Confuſanea omnis generis multitudo, voce metonymicè (ut diximus) accepta: propriè vero ferarum duntaxat Turbam deſignat.

Cap. VII.

יענה non ſignificat Sirenem; nec ϛρουθὸν i. e. Paſſerem: neque etiam Struthionem, ſeu Struthiocamelum. Sed optimè Strigem reddere licet; quæ Vlulæ ſpecies quædam habetur. τρίζειν exponitur aliquando ϛρουθίζειν; Et Strix Græcè ϛρουθὸς transfertur.

Vocabulum Hebræum יענה alicubi à Græcis Interpretibus redditur σειρὴν. Quā Interpretationem, nemo facilè (ut arbitror) à Septuaginta doctiſſimis illis viris, manaſſe crediderit. Nam plane fabuloſam eſſe, & in prodigioſis Poëtarum figmentis numerandam ſciunt omnes. Itaque quum ne ab ipſis quidem Ethnicis Sirenes, teſte Plinio, fidem impetrare potuiſſent, Allegoricæ expoſitionis beneficio transformatæ ſunt tandem (uti docet Servius) in Meretrices, quæ miſeros ſcortatores, verborū ſuavitate & voluptatum *Nat. Hiſt. lib. 10. c. 49.*

illecebris

illecebris inescatos, ad egeſtatis ſcopulum naviculam affligere, reique familiaris naufragium facere adigunt.

Iſtis igitur miſſis, quemadmodum ϛρȣθὸς conveniat videamus. Hæc quippe altera eſt interpretandi ratio, priore multo probabilior. Illud autem primò concedi oportet, nomen ϛρȣθὸς ſolum ac per ſe poſitum, nullo ad differẽtiam deſignandam addito epitheto, *Paſſerem* Latinè ſignificare. Nam quod ex Heſychio annotat Henricus Stephanus in Theſauro, Atticos τὰς ϛρȣθοκαμήλȣς, ſimpliciter ϛρȣθȣ̀ς appellaſſe, idoneo aliquo exemplo velim demonſtretur. Neque etiam conſtat an id dixerit, ſenſeritve Heſychius. Siquidem imperfecta ſunt & decurtata illius verba, ad hunc modum. Στρȣθὸς, ὁ καταφερὴς καὶ λάγνος. Ἀττικοὶ δὲ τὰς ϛρȣθοκαμήλȣς..... Porro teſtatiſſimum eſt, ſemper maximè infamem fuiſſe Paſſerẽ, propter inſignem ipſius præter cæteras omnes aves aviculáſque, ſalacitatem. Ergo ut Sus, ob lutulentas volutationes, Lege Moſaïca immundus habetur: ita Paſſer, ob effrænatam coitus libidinem, meritò impurus ab eadem cenſeatur. Huc accedit odioſiſſima ſubinde illius aviculę garrulitas, quandò vocibus creberrimis iiſque μονοτόνοις vehementiſſima contentione iteratis pipilans, ſummam, propiùs præſertim atque intra tecta audientibus, moleſtiam exhibet. Atque hoc poſterius quam proximè accedit ad vocabuli Hebraïci originem, quæ à צוץ ducitur, quod *Reſonare* ſignificat. Veruntamen quoniam non ſolivagas, ſed congregatas volare aviculas haſce cernimus; nec loca deſerta & horrida, ſed culta atque frugifera frequentare, ne hæc quidem

quidem ubique ſatis congruit Interpretatio.

Quare στρουθὸν, in στρουθοκάμηλον mutavit Symmachus, reliquique. Quorum ſententiam Vulgata quoque Editio Latina ſequitur, *Struthionem* ubiq; transferens. Sed (ut credibile eſt) Struthio ſive Struthocamelus aut omnino incognita Judæis, aut ſaltem rara admodum apud eos fuiſſe videtur avis, ut quam Plinius alitem Africanā vel Æthiopicam dicat, à Judæa quam longiſſimè remotam. *Nat. Hiſt. lib. 10. c. 1.* Quo minus ſuſpicandum arbitramur, vulgaribus & quotidianis eorum menſis nominatim in lege fuiſſe prohibitam. Præterea funeſtas & lugubres Struthocameli querelas, nemo veterum Græcorum, qui diligenter & accuratè de rerum natura ſcripſerunt, unquam quod ſciam, ne breviter quidem perſtrinxit, vel ſemel tantummodo obſervavit: Quod tamen de בת יענה non ſolum traditum legimus in Sacris literis; ſed illuſtribus verbis celebratum:

Reſtat igitur ut conjectemus, ejuſmodi alitis genus, quod & θρηνητικὸν ſit, h. e, Lamentabile quiddam ſonet, & φιλέρημον hoc eſt Solitudinibus aſſuetum exiſtat. Rectè itaque, opinor, Tremellius *Ululam* vertit: quam Græci (ut & Latini) à mœſto velut Ululatu, ὀλολυγόνα appellant Eodem quoq; modo Hebræi à ענה (ut paulo antè attigimus) à Clamando ſive Reſonando יענה nuncuparūt, propter vocem ſcilicet ſonoram, præſertim noctis ſilentio, & ſæpius ingeminatā. Niſi malimus quod potius credo) Ululæ quandam ſpeciem eſſe, quam *Strigem* vocarunt. Etenim Strix ὀλολυγὼν redditur Græcè in Gloſſario antiquo. Eā vero ἐρημαίλως ſeu *Solitudinis amantem* nominat Aratus: Ejuſque *Διοσημ. Verſ. 948.*

voces

voces triſtes ac ferales ſemper exiſtimatas fuiſſe conſtat. Adeo ut illi alitum generi nomen olim à rauco atque incondito Stridore inditum fuerit, authore Ovidio:

Faſt. lib. 6.

Eſt illis Strigibus nomen, ſed nominis huius
Cauſa, quòd horrenda † ſtridere nocte ſolent.

† Malim, *horrendum.*

Similiter etiam canit is, qui Philomelam compoſuit.

Strix nocturna ſonans & Veſpertilio ſtridunt.

Ubi verbis illis (Nocturna ſonans) declarare videtur pervulgatum apud Græcos Strigis cognomentum. Nam νυκτιβόα nũcupata eſt quondam in Carmine quodam ἀποτρόπαίῳ, quod recitat Feſtus. Nos ſermone Anglicano vocitamus (ut arbitror) à *Skritche-Ovvle:* ſed emendatiùs forſitan & ad originem propiùs à *Stritche-Ovvle.* Poſtremò Suidas τρίζειν, id eſt, *Stridere* (quod jam Strigis proprium eſſe oſtendimus) explicat verbo ϛρουθίζειν, tanquam ſynonymo. Imo Strix ipſa, in Gloſſario (quod antè citavimus) non ſolum ὀλολυγὼν transfertur, ſed etiam ϛρουθὸς, id eſt *Struthio*; dum verum fit, quod Stephanum initio diximus obſervaſſe. Namque id ſi ita eſt, ϛρουθὸς nomen erit πολύσημον, tres hoſce, quos tractavimus, ſignificatus complectẽs. Quorum ultimo, quem proximè declaravimus, aſſumpto, ritè huc accommodari poterit verſio Septuaginta Interpretum, quam ſecũdo loco attulimus. Sed tamen, ut de re minimè comperta, non liquidè pronuntiamus.

CAPUT VIII.

Nomen Iaſpis ex Hebræo fonte derivatum. Vulgata Editio Latina Beryllum in locum Iaſpidis ſuppoſuit.

Onyx, pro Iaſponyche, apud Septuaginta. Idem Lapis dictus à Paraphraſte quidem Chaldæo Panthera, à Plinio autem Iaſpis Onyche puncta, & , πολύγραμμος.

NOMEN Hebraïcum ישפה quam qualémve ſeparatim Gemmam deſignet, quilibet, cui vel leviter cognita eſt lingua Græca Latináve, facillimè (ut opinor) perſpiciat. Nec enim dubitare poterit, quin eadem ſit, quæ à Græcis ἴασπις, à Latinis itidem Iaſpis perhibetur, ex Hebræo fonte hîc etiam (ut in Sapphiri nomine cernitur) derivata appellatione. Omnia quippe ad amuſſim exactiſſima ratione conveniunt. Nam tres primę conſonantes, cum vocali priore, prorſus eædem ſunt utrobique. Vocalis autem poſterior ſeghol, Græcè Latinéque, ut I pronuntiari, Et ה (ubi vocem terminat) in S ſæpenumero mutari tritiſſimum existimo atque notiſſimum. Quo magis miror vulgatam Editîonem Latinam, pro ישפה, Beryllum tranſtuliſſe. Sed Græcam Ioſephi hiſtoriam de Antiquitatibus Iudaïcis (uti ſuſpicor) imitata eſt. Illic enim Beryllus, in quarta Gemmarũ Pectoralis ſerie ultimo loco collocatus invenitur. Quemadmodum & duarum proximè antecedentium ſerierum ordinem apud Septuaginta repertum, eadem Ioſephi Hiſtoria invertit, quod ad duas ſcilicet utriuſque poſteriores Gemmas attinet. Veruntamen quem ibi tanquã mendoſum deſerit Latinus Interpres, cur hîc ſequatur non video. Certè Septuaginta ישפה ὀνύχιον interpretati, vix quicquã à vero aberraſſe videntur. Occupavit enim Iaſpis apud Interpretes illos ſedẽ ἀδάμαντος. Quippe

Lib. 3. c. 8.

Quippe יהלום Arabicè אלמס id eſt adamãtem vòcari Aben Ezra ſibi virum quendam egregiè ſapientem teſtatum ait; Et quidem ipſo etymo ſatis monſtratur. Reſtituenda igitur eſt Jaſpis in locum ultimum ac duodecimũ. ut pote re vera proprium maximéque genuinum. Neque tamen inde omnino pellenda eſt Onyx: modo Onychem nõ ſimpliciter ac per ſe dictam Septuaginta accepiſſe cenſeantur: ſed cuius ut natura, ſic & appellatio compoſita exiſtat, quam Jaſponychem nominari tradit Plinius. Idque etiam teſtimonio ſuo confirmat Vir doctiſſimus Georgius Agricola. *Quædam* (inquit) *Iaſpis Onyche pungitur: aut ex altera parte Iaſpis eſt, ex altera Onyx. Quæ Iaſponyx vocatur. Qualis reperitur ad Mittelbachum pagum.* Hoc ipſum fere ſenſiſſe reor Chaldæum Paraphraſten; à quo ישפה redditur פנתירי id eſt πάνθηρ. (Namque Græca vox eſt) quòd multiplici macularum diſtinctione Pantheram referret Gemma illa. Neque verò neceſſe eſt cum Alberto, Pantheram ſui cuiuſdam generis lapidem (quem is Pantherum appellat) à Jaſpide omnino diverſum ſtatuere. Siquidem pro Jaſpidis ſpecie habuiſſe videtur uterq; Paraphraſtes Chaldæus, eaque popularibus ſuis Syris Aſſyriiſq; nota & familiari. Quam vel illam Onyche punctam ſive Iaſponychem fuiſſe conjectare licet: vel ſaltem Iaſpidem quandam Dioſcoridis; quam deſcribit lapidem eſſe, διαφύσεις ἔχοντα διαλεύκους καὶ ἀποστιλβούσας, Ἀσσύριον καλούμενον, i.e, *albis ſplendidiſq; intercurſantibus reſperſum maculis, qui Aſſyrius perhibetur.* Eundem Plinius, utpote pluribus lineis albis per tranſverſum præcinctum, Polygrammon à Græcis nuncupatum fuiſſe docet. Narrat inſuper

Nat. Hiſt. lib. 37. c. 9.

De natura f. ß. lib. 6.

tam

tam illuſtrem ac planè mirificum olim apud veteres ejus uſum exſtitiſſe, ut totus Oriens pro Amuleto eum geſtaſſe conſueverit.

Caput IX.

חומט magis probatur Lacertam transferri, aut etiam Limacem, quam Chamæleontem. סנמית *Hirundo non eſt. Quin potius Noctua, vel Bubo. Non Cymindis; nedum Harpyia prodigioſa.*

Tremellius חומט transfert *Chamæleontem.* Atqui Chamæleon animal eſt Indiæ Africæque proprium. Judææ autem prorſus (ut opinor) incognitum atque omninò peregrinum. Veruntamen figuram & magnitudinem habet Lacerti, teſte Plinio. Ariſtoteles tantùmmodo τὸ σχῆμα σαυροειδὲς eſſe, hoc eſt, figurâ Lacertam referre memorat. Addit Plinius, Hybernis menſib᷉ Chamæleontem latére, ut & Lacertam. Hinc forte injecta eſt ſuſpicio, Interpretes Græcos ſimilitudine deceptos, pro Chamæleonte Lacertos reddidiſſe. Quinetiam nominis Chamęleon pars prior ac potior ad ſonum Hebraïci Chomet aliquatenus appropinquare videatur. *Levit. 11. 30. Plin. Nat. Hiſt. lib. 8. cap. 33. Leo Afr. Deſ. l. 9. De Hiſt. anim. lib. 2. cap. 11.*

Nihilominus verſionem antiquam ſequi malim. Nam Septuaginta σαῦραν verterunt. Ad eundem modum vetus Interpres Latinus Lacertam. Niſi ſi cui probabilior habebitur R. Solomonis ſententia: qui חומט reptile illud eſſe cenſet, quod Galli vulgò לימצא (Limáçe) appellant. Id autem Cochlea eſt terreſtris, Latinè *Limax* nuncupatur, à Limo ſcilicet unde naſcitur, uti author eſt Feſtus.

Digitized by Google

Porro nominis iſtius ratio per metatheſin à themate חתם ſive חתם arceſſi poteſt. Utrumque Obſtruere, Obſignare, ſeu Cōcludere denotat. Quod in Limacem haud ineptè convenit. Siquidem is conchæ implicitus; (ut canit Columella) in eandem, quaſi obſtructus & obſignatus, conditur.

Lib. 10. de cultu Hortorum.

Lacertam vero idem Doctor potius לטאה eſſe exiſtimat, atq; idiomate ſuo nēpe Gallico לישרדה (Liſarde) exponit. Et certe admodum prompta ineſt originatio. Siquidem לאט ſive לוט ſignificat Involvere, Tegere, Operire. Idque belle congruit Lacertis: Nam ut ait Virgilius, ——*Virides occultant ſpineta Lacertos.* Kimchius in Lexico, Interpretamentum vernaculum citans R. Solomonis, pro לישרדה, ſubſtituit לנירמושא. Id autem quid valeret, quamvis neſciret doctiſſimus quidam vir, tamen Limacem inde intelligi voluit, ſenſu à R. Solomonis mente (ut patet) prorſus alieno Ego vero vocabulum illud pro Hiſpanico habendum ſuſpicor, & è lingua ſibi familiari atque nativa à Kimchio deſumptum; corruptum autem & vitioſum, literis (ut fit) variè mutatis ac tranſpoſitis, non integrum & emendatum. Quod quidem (ſi divinare licet) לאגרדישו (Lagardizo) eſſe putaverim. Namque hoc literis non multum differt à ſuppoſititio, & cum ſuperiore Gallico ritè cōcordat, lacertúmque Hiſpanicè denotat.

Levit. 11.16.

תחמס Tremellius *Hirundinem* reddit. At hæc עגיר eſt, etiam eodem ipſo Interprete, Ierem. 8. 7. Mihi ſane præ cæteris maximè probatur verſionis Græcæ & vulgatæ Latinæ γλαὺξ, ſive *Noctua*. Nam eruditè Kimchius, ex Etymo vocabuli & Thargū Hieroſolymitano, docet תחמס eſſe alitem ejuſmo-

Digitized by Google

ejuſmodi, quæ alias omnes aves rapit atque impetit: Addo item (nam utrumque nomen, ut Hebræum, ita & Syriacum חטופיתא ſynonymum, cùm activè, tum paſſivè accipi poteſt) rapitur atq; impetitur ab iiſdem. Quod Noctuæ admodum congruens aptúmq; eſſe cernitur. Quippe ut vim infert, ita patitur viciſſim, cæteris in eam certatim undique involantibus. Quinetiam Phyſiologiæ periti ſolertem quandam produnt Noctuæ contra aves dimicationem. Majore nempe circundata multitudine, reſupina pedibus repugnat, collectáque in arctum & quaſi conglobata, roſtro & unguibus tota tegitur. Onkelus ציצא transfert, quaſi dicas *Pinnatam* avem; hoc eſt, cui quædam eminentiæ utrinque exſtent ad ſimilitudinem Pinnarum in piſcibus, quæ ציצין Chaldaïcè vocãtur. Bubonem fortaſſis innuit, aut ſaltem Otum, qui Bubone minor eſt, Noctuis major. Utriuſque enim aures, hinc illinc plumeæ, haud aliter eminent, atque in piſcibus pinnas prominere videmus. Quidam Nycticoracem vertit. Quod ſatis probari poteſt, modò νυκτικόραξ Bubo ſit, ut vult Gloſſarii veteris author. Alii nocturnum Accipitrem exponunt. *Gymindim* Græci vocant: avem rapacem ac prævalidam; adeo ut cum aquila bellum internecivum gerat, cohærentésq; ſæpe prehendantur: raram tamen, eoque minùs aptam huic loco, utpote à vulgari uſu longiſſimè diſtantem atque ſejunctam. Quanto magis Harpyïam admitti nolim, alitem plane fabuloſam ac prodigioſam: quæque aut nulla exiſtat in rerum natura aut rapacem & violentam quamlibet deſignet.

Plin. Nat. Hiſt. lib. 10. cap. 17.

Ibidem cap. 23. & lib. 11. cap. 37.

Plin. Nat. Hiſt. lib. 10. cap. 8.

Digitized by Google

CAPUT X.

חסידה non eſt Milvus: ſed πελαργὸς, i. e. Ciconia. Nomen Græcum à Rabbinis expoſitum eſt vocibus & conjunctim & ſeparatim uſurpatis. Ciconiæ naturalis pietas erga parentes. Ab Aquila redditur ἐρωδιὸς, Et cur ita interpretatus videatur.

QUOD ad avem attinet quæ חסידה dicitur, Hieronymus Commentariis ſuis in Zachariam cap. 5. verſ. 9. tradit, Hebræos putare Haſidam eſſe Milvum, avem rapaciſſimam, & ſemper domeſticis avibus inſidiantem. Atque idem primo aſpectu velle videatur Kimchius. Cui Haſida (ut interpretatur Pagninus in Theſauro) eſt Milvus albus: quem ita nuncupatum cenſeāt Rabbini à collata benignitate in ſui generis aves reliquas, quibus eſcas impertire ſolet. Nos vero ejuſmodi Milvos albos nuſquam reperimus: Et petitum à Benignitate etymon aliti rapaciſſimæ avidiſſimæque neutiquam convenire exiſtimamus. Quinimo nos Milvos omnes cujuſcunque tandem generis (niſi forte Vtopienſes excipias) de communibus eſcis propemodùm quotidie acriter inter ſe certantes ac dimicantes intuemur. Sed ſuſpicari ſubit veteres Rabbinos argutè adjeciſſe epitheton לבנה, ut notum & celebre nomē Græcum, quo avis illa appellatur, eo aptiùs exprimerent. Nam vox דיה *Nigritiæ* ſignificationem primus obtinet. Inde quippe דיו quod *Atramentum* denotat. לבנה vero *Album* ſonat. Quare דיה לבנה omnino idem valere videtur, quod πελαργὸς, id eſt, *Ciconia.* Denominatur enim

enim Græcè per compoſitionem quandam (ut annotant Grammatici) παρὰ τὸ πελὸν, id eſt, μέλαν, & τὸ ἀργὸν, i.e, λευκὸν, quoniam pennas habet Albas & Nigras. Itaque R. Solomon declarans quid ſit חסידה in contextu Sacro, verba iſta continuò ſubtexit, זו דיה לבנה ציגוני״א. *Hæc* (eſt) *Nigra-Alba Cigogne*: Gallicè videlicet. Latinè autem Ciconia. Eſt tamen ubi, velut diviſo nomine Græco, ſeorſum ab alterutro colore appellationem ſortiatur. Verbi gratia, דיו ſive דיותא, apud Baal Aruch, & in Lexicô Chaldaïco Munſteri, dicitur à Nigrore ſolũ. Contrà Levit. 11. 19. חוריתא apud Onkelum Paraphraſten, duntaxat ab Albore vocatur. Eiq; quam planiſſimè aſſentitur Poëtarum Latinorum princeps, Ciconiam Avem candidam per periphraſin nuncupans.

Candida venit avis, longis inviſa colubris. *Virg. Georgic. lib. 2. 320.*

Cum hiſce omnibus ad amuſſim congruit præclarum ingeneratæ cujuſdam benignitatis ac pietatis (quam חסד Hebræi nominant) ſimulachrum, ab antiquiſſimis Phyſicis in hoc alitũ genere obſervatum ac literis proditum, atque adeo (ut inquit Ariſtoteles in Animalium hiſtoria) παρὰ πολλοῖς θρυλλούμενον à pluribus decantatum. Tradunt enim Ciconias inter volandum alias ab aliis ſublevari, ſequentes præcedentibus colla imponere, feſſos duces ad terga recipere, deniq; genitricum ſenectam invicem educare (verba ſunt Plinij.) Hoc ultimum eſt, τὰς ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς γονεῦσι (ut loquitur Apoſtolus) *Vicem rependere parentibus*; nimirum ἀντεκτρέφειν. Idque ipſum valet ἀντιπελαργεῖν, verbum nobiliſſimum, & quotidiani ſermonis uſu paſſim tritiſſimum, à πελαργοῦ. hoc

Plin. Nat. Hiſt. lib. 10. cap. 23.

1. Tim. 5. 4.

eſt, Ciconiæ egregia indole naturáque ſumptum. Hinc item πελαργικὸς νόμος, id eſt, lex qualis eſt Ciconiarum. Lege autem illa edicitur liberis, ut parentes alant, aut vinciantur. Quocirca valde probanda eſt vetuſta illa verſio Græca, qua חסידה πελαργὸς exponitur, quamvis minus arriſerit Olympiodoro. Etenim volucris iſtius celeberrima proprietas & vis inſita, pulchrè reſpondet Hebraïci nominis Etymo. Id vero Aquilam neglexiſſe, accuratiſſimum aliàs Interpretem, & ſignificationis propriæ ubique diligentiſſimum inveſtigatorem, in re præſertim tam pervulgata tamque illuſtri; mihi quidem ægrè patiar perſuaderi. Quin potius hoc crediderim, aut (ſi libet) conjectarim, exiſtimaſſe eum ἐρωδιὸν (qua voce adhibita transferre ſolet חסידה) Ciconiam declarare. Conjecturam hanc meam haud parum adjuvant Suidæ verba. Ἐρωδιὸς ὁ πελαργὸς λεγόμενος, ἢ ὅμοιος αὐτοῦ. Erodius (inquit) eadem avis eſt, quæ Pelargus (id eſt, Ciconia) dicitur, vel ſaltem ei ſimilis. Ritè inſuper à naturali illo Amoris affectu (de quo jam ſatis meminimus, & quem nomen Hebræum apertè indicat) vocabuli hujus quoque originem repetere licet. Ac ne longè quidem. Quippe res in promptu eſt poſita. Molliter enim formari poterit ab ἔρως, ἔρωτος: ut ἐρωδιὸς, quaſi ἐρωτιὸς appelletur, mutato duntaxat τ in δ. Quod maximè in proclivi eſt. Etenim literæ ſunt in eundem ordinem digeſtæ, & ſoni cognatione proxima conjunctæ.

Eraſmi Adag. Chil. 1. Cent. 10. ad. 1.

Bib. Gr. Rom. Not. ad cap. 39. verſ. 16. Iobi.

CAP. XI.

CAPUT XI.

Quid verè ſonet דביונים*, utrolibet modo exponatur. Abſurdum cùm Rabbinorum, tum maximè Ioſephi Hiſtorici commentum. Compoſitio nominis ex Hebræo & Chaldæo, non ita inſolens putanda eſt apud poſteriores Iudæos. Enucleata vox* חרייונים*: Et cur altera in alterius locum ſubſtituta.*

IN verbis Sactis contextus 2. Reg. *6. 25*, חרייונים impoſitum gerit circulum minutũ: qui ſignum eſt Maſorethicum ſive per manus traditum, quo monetur Lector, vocabulum iſtud ad aliud in margine annotatum eſſe referendum, quod hujus vice legatur, ut hîc loco חרייונים, קרי hoc eſt, legẽdũ eſt (nam id ſignificatur litera ק׳, cui à tergo adhæret virgula transverſa ſupernè) דביונים. Cujus vocabuli pars prior, nempe דב vel conjuncta legi poteſt, vel disjuncta. Et conjuncta quidem ſive integra legitur à plerisque, denotátque, Id quod (דב Chaldaïcè, pro זב id eſt) *defluit* ſive decidit, videlicet à (יונים) *Columbis*. Qualia ſunt non ſolum ſtercus (ut vulgò exiſtimatur) ſed Ingluvies etiam & Interanea. Hæc enim omnia, qui Columbas diſſecant & exenterant, defluere ſeu delabi ſinunt in terram. Nam דביונים de Stercore columbino tantùm intelligere, atq; hoc deinceps ad focum accedendum adhibere, tam eſt probabile, ut nihil minus. Si ſolum Ioſephi Hiſtorici commentum exceperis, unum profecto ex omnibus poſt homines natos longè abſurdiſſimum ac ſpurciſſimum. Narrat enim κόπρον περιστερῶν καὶ τι ἀλλῶν

ὠνεῖσθαι τοὺς ἑβραίους emiſſe Hebræos ſtercus colũbarum, quo vice ſalis uterentur; ad cibos ſcilicet, quibus tamen miſerè indigebant, condiendos; & ad gulam pariter ſale iſto (ſi modo Sal eſt habẽdum) in ſumma fame magis irritandam.

Disjuncta verò ſive diſſoluta legitur à Joſepho Kimchio Davidis patre. Qui ד pronomen Chaldæum *Quod*, ב præpoſitionem *In* exponendum arbitratur. Ita ut דביונים, *Quicquid eſt in Columbis* ſignificet, hoc eſt, Quicquid intus habent Columbæ. Cujus ſignificatus ambitu univerſa antè memorata comprehendi perſpicuum eſt. Atque hæc Joſephi Kimchii interpretatio tum expeditior, tum punctorum vocalium rationi magis cõſentanea videtur. Utraque autem ejuſdem eſt ſententiæ (ut oſtendimus) & Idiomatis (ut per ſe patet) non Sancti ſeu Hebraïci, ſed cõmunis ac vernaculi Judæorum, nempe SyroChaldaïci Neque cuiquam durum videri debet, eandem dictionem ex Hebræo ſimul & Chaldæo eſſe cõflatam, quando linguæ ſunt, cognatione quadam naturali inter ſe conjunctiſſimæ, Hebræa & Chaldæa ſive Syra. Iam verò poſt deportationem Babylonicam, non, ut olim pura & ſincera erat lingua Hebræorum, ſed miſta & confuſanea, veréque (ut ita dicam) vernacula, hoc eſt, quæ vernas deceret, ſervos videlicet domi natos atque educatos apud dominos ſuos Aſſyrios, Chaldæos, Syros. Quorum verba ſi promiſcuè uſurpare in ſermone quotidiano & vulgari paulatim conſueſcebant, minimè mirandum opinor.

Porro quod attinet כתיב, nimirum illud quod in Textu ſacro ſcribitur, nempe חריונים, convenit

inter

inter omnes nomen compoſitum eſſe, quaſi חורי יונים. Cujus pars poſterior notiſſima eſt: prior etſi non æquè, ſatis tamen nota eſt & ipſa. Neque enim ambigitur, quin ad vocem Hebraïcam חור pertineat, *Foramen* ſignificantem, itaque nuncupatum (ut videtur) à Candore lucis, quæ per illud apparere & conſpici ſolet. Deinde quoniam *Caverna* eſt Foramen quoddam, חור ad eundem modum à Latinis redditur, à Græcis paſſim τρώγλη voce idem denotante. Ad hæc, quia *Alvus* Græcè κοιλία, verè inſignis eſt humani corporis Caverna, ſeu Cavus receſſus (Quod vel ipſa nomina ſatis apertè indicant. *Alvus* enim quaſi Alveus dicitur, & κοιλία, ἀπὸ τοῦ κοίλου denominatur) non ineptè etiam ipſa חור appellari poteſt. Cæterùm Alvus vel κοιλία, non ſolum cibi eſt & potionis receptaculum (ut ait Cicero) ſed locus etiam quò defluunt ſordes, ut author eſt Servius. Hinc חור Hebraïcum cum utramque alvum, tum etiam metonymicè, quæ utrâque tenentur incluſa, privatim verò Stercora, Græcè κόπρον ſonare deprehenditur. Sic Latinè Alvus nigra, pallida, varia cæteráque ejusmodi apud Celſum & Medicos uſurpata inveniantur pro Excrementis alvi. Iuxtà atque Paracelſici, fimum equi propè ubiq;, more ſuo, Ventrem equinum vocitant.

De Nat. Deorum, lib. 2.

Significatio iſta poſterior bis occurrit. Semel nempe 2. Reg. 18.27. Vbi vocabulo חרי (ut fieri ſolet) puncta aliena, vocis ſcilicet qua declaratur, quam קרי appellatam oſtendimus, attribuuntur. Eſt autem vox hæc צואה, quæ ad verbum ferè ἀποχώρημα, vel Excrementum vertitur. Ac rurſum Eſa. 36.12. Ibique litera א thematica non eſt,

ſed productiva (ut vocant) linguis Orientalibus valde familiaris. Illa verò prior ſignificatio, eadem eſt cum hac de qua jam agimus, eamq; ſuprà tractavimus: reperitur autem 2. Reg. 6. 25. Quo in loco חרי ambas κοιλίας ſeu Alvos deſignat. Quarũ interior, in avibus, à ſitu, πρόλοβος peculiariter Græcis dicitur, Ingluvies Latinis: Eſtq; ſinus quidam, quo ſtatim cibi recentes, neq; dum ſatis cõfecti excipiuntur & conduntur. Ac vocis hujus quoq; lectio puncta mutuatur à דב (cujus ſuprà meminimus) Chirik videlicet & Scheva. Nã propria ipſius ſunt Cholem & Tſeri, ſoluta compoſitione (uti initio indicavimus) ad hunc modum חורי יונים, i. e. Alvi columborum. Alvorum auté nomine intelliguntur (ut antè explicavimus) Interanea & Ingluvies. Et cum Ingluvie quidé congeſtos, qui inibi ſolent ineſſe, cibos conſentaneũ eſt accipi: At cum Inteſtinis, ſordes etiam ſeu excrementa, non item: utpote penitus abhorrentia ab alendi propoſito.

Ad extremum, notam in libri ora aſſcriptam, credibile eſt ab Ezra, qui Sacra volumina digeſſit, inſtitutam fuiſſe, ad popularem intelligentiam adjuvandam. Id autem Doctores Hebræi factum tradunt, ut aurium honori conſulatur. Quaſi vero (ſi res diligenter expendantur) non æquè honeſta ſit vox utraq;, ſcripta perinde ut lecta: aut quaſi ulla omnino ex parte quovis modo corrigi poſſit, vel liceat, Spiritus Sancti locutio. Quod quidem in primis multo accuratiſſimè & religioſiſſimè cavendum eſt. Ego ſanè ſimplicem ac unicam cau- Lib. 5. c. 3.
ſam (quam modo indicavi ſupráque attigi) agnoſco, ampliorem & dilucidiorem verbi alioquin obſcu-

obſcurioris, declarationem. Etenim præcipua habenda erat vulgi imperiti ratio, ut quam facillimè cuncta percipere poſſet.

CAP. XII.

De varia apud veteres Triturandi ratione. Déque diverſis Inſtrumentis eodem ſpectantibus.

VARIA erat priſcis illis ſæculis apud veteres Triturandi ratio. Fruges enim vel excuti ſolebant, vel exteri. Et excutiebantur quidem crebrò iteratis baculorum ictibus. *Infirmiora* quippe *ſemina* (inquit Hieronymus) *Virga excutiuntur & baculo, quæ vulgo Flagella dicuntur.* Vnde noſtrũ *Flayel* emanavit, quaſi *Flagel* dictum. Nam vetuſto Idiomate Anglicano *y* pro *g* ſæpe poſitum reperitur; ut in *yeven* pro *geven*, *yate* pro *gate*, cæterisque ejusmodi. Exterebantur autem vel Iumentorum ungulis, boum maximè in Iudæa, ſecundum illud in Lege, Non obligabis os bovi trituranti: (tametſi Columella non dubitet, equis meliùs, quam bubus, eam rem confici poſſe) vel inſuper Inſtrumento quodam ruſticano, quod Tribulam, & Tribulum quoque à Tero antiqui appellarunt. Id verò fiebat (uti author eſt Varro) aut è *Tabula* per ſe ſola, *lapidibus ferróve aſperata, quæ impoſito auriga vel pondere aliquo grandi, traheretur jumentis junctis*: Ac eodẽ ferè modo deſcribunt Rabbini quoq; hoc ipſum inſtrumentum trituræ accommodum, cujus Varro jam meminit. R. David in Radicibus ait, חרוץ ſive הריץ eſſe Tabulam ligneam, cui ſubtùs infixi eſſent complures lapides exigui: quorum acuminibus exſtantibus

Com. in Eſa. c. 28. 27.

Deut. 25. 4.

De re ruſt. lib. 2. c. 21.

De re ruſt. l. 1. c. 52.

& gra-

& grana frumenti exterantur, & ſtramenta in paleas concitantur. R. Solomon in Eſaiam cap. 41. 15. ita declarat. Eſt Inſtrumentum (inquit) ligneum ac ponderoſum, crebris Inciſurarum aciebus, ad Limæ ſimilitudinem eminentibus, paratum: quod eo usque trahitur ſuper culmos, dum, extritis frumentis, in paleas minutas redigantur. Hactenus Rabbini alterum quidem Tribulæ genus perſpicuè, & ad Varronis mentem appoſitè explicarunt: alterum verò haud minùs cognitu neceſſarium, utpote in Scripturis ſanctis commemoratum ac celebratum, ſilentio tranſierunt. Audiamus igitur porro Varronē. Aut fiebat (inquit) *ex Aßibus dentatis cum Orbiculis quod vocatum eſt Ploſtellum Pœnicum; in quo quis ſederet atque agitaret trahentia jumenta.* In eandem item ſententiam Hieronymus, poſterius hoc Tabulæ genus, Pœnicum ſeu Punicum denominatum à Pœnis ſeu Tyriis aut Phœnicibus, Hebræorum quondam vicinis proximis, apud quos erat uſitatum, docet *eſſe Plauſtrum quod Rotis ſubter ferreis atq; dentatis volvitur: ut excußis frumentis, ſtipulam in areis conterat, & in cibos Iumentorum propter fœni ſterilitatem, paleas comminuat.* Priùs autem illud, quod Rotis omninò careret, nec volveretur, ſed ſimpliciter traheretur, meritò *Traham* vocitatam arbitror ut à Columella, ſic à vetere etiam interprete 1. Chron. 20. 3. Atque ita חריץ ſive חרוץ cum eodem peculiariter vertendum exiſtimo, nempe *Traham*; ſic Hebraïcè nuncupatam, propter aſperitatem Inciſurarum, grana è folliculis Excidentium, & ſtramenta Incidentium. Vnumque enim ſonat חרץ Manifeſtò autem diſtinguitur. Traha Eſa. 28. 27. à Ploſtel-

Ibidem.

Comment. in Amoſ. c. 1. v. 3.

Ploſtello Punico, i. e. Plauſtro rotis ad triturandum inſtructo: quod עגלה Hebraicè vocatur ibidẽ à Propheta, nomine tamen cõmuni, non proprio: Et pluribus conſtabat partibus quam חריץ, fabricæq; erat multo operoſioris: quippe quum (uti liquet ex teſtimoniis paulo ante allatis) & aſſeres ſimul dentatos haberet, & orbiculos; ideóq; longè majorẽ obtinebat terendi vim, & impetu ferebãtur vehementiore. Proinde κατ' ἐξοχὴν Tribula nomine generis quandoq; appellata videtur à Latinis, ut à Columella. Si pauca juga ſunt adijcere *Tribulam* & *Traham* poſſis. Quæ res utraq; culmos facillimè comminuit. Itidem à Virgilio: *De re Ruſt. lib. 2. c. 21.* *Georg. lib. 1. 164.*

Tribulaque, Trahæque, & iniquo pondere raſtri.

Atq; haud ſcio an nomen ſingulare חרוצה, (cujus plurale apud Amoſum reperitur cap. 1. verſ. 3.) commodè Ploſtellum Punicum ſignificare dicam, ut חרוצה accipiatur in morem ſubſtantivi, quaſi, חרוצה עגלה, quod ad verbum reddas, Plauſtrũ aſperatum, בחידודי׳ החריצין (ſicuti loquitur R. Solomon) id eſt, Aciebus Inciſurarum, tam quod ad Rotas attinet, quam quod ad Aſſeres. Atque idem hoc Ploſtellum trituratorium, nomine proprio מורג appellatum videtur: Et alicubi addito etiam epitheto ſynonymo מורג חריץ hoc eſt *Ploſtellum Trahæ.* חרוץ autem & חריץ ipſa quoque ſubſtantivorum loco uſurpata occurrunt. At ſubauditam habent vocem לוח i. e. *Tabulam* vel קרש id eſt, *Aſſerem,* utramlibet maſculini generis ſicut & illa. Cæterũ מורג חרוץ perinde fere intelligetur atque טיט היון. *Eſa. 41. 15.*
Conjunguntur enim nonnunquã cognata ſignificationis verba, emphaſεως gratia. Nam ut ibi in Pſalmo: *Lutum cæni,* tenaciſſimũ Lutum deſignat *Pſal. 40. 3.*

valdéque

valdéque profundum: ita hîc apud Eſaiam, *Ploſtellum Traba*, indicat Ploſtellum ejusmodi, cui quaſi duplicata vis inſit; Ploſtellum videlicet aſperrimum, quódque validiſſimè proterat res ſubjectas, comminuátque, & diſcerpat.

2. Sam. 12. 31. &c. Denique חריץ הברזל ego certè non reddiderim Tribulam ſive Traham ferream. Quippe inſolens & abſurdum opinor. Neutra nempe è foro tota eſt unquam aut uſpiam fabricata: ſed Tribulam Trahámve ferratam, hoc eſt, cui paſſim infixum eſt aſperandi cauſa ferrum, quemadmodum ſuprà perſpicuè (niſi me fallit animus) demonſtravi.

CAP. XIII.

Quid denotet nomen חרך itemque שבכה. Déque varia Feneſtrarum ratione, præſertim apud antiquos Iudeos. Symmachi verſio quædam nondum vulgo ſatis intellecta enarratur. Verſio propria ac nativa loci, Prov. 12.27. aſſeritur & explicatur. Chaldæi verò Interpretis & Septuaginta, minùs probatur.

NOMEN plurale חרכים Cantic. 2. 8. (quod Septuaginta δίκτυα, id eſt, *Retia* interpretati ſunt, propriè ſignificat *Clathros*, hoc eſt, Ferramẽta ipſa lignáve directa atque transverſa, retis in modum ſtructa inter ſe & compacta, quibus feneſtræ ſemper usque ab ultima antiquitate ad noſtra tempora muniri conſueverunt. Itaq; ibidem tranſtulerunt Tremellius & Iunius. Totum autem opus שבכה Hebraïcè dicitur, ut 2. Reg. 1. 2. Atq; illud quale ſit, R. Solomonem dilucidè docentem paulliſper attendere operæ pretium erit. Ego (inquit) dico

dico שבכה eſſe quod Gallicè vocant גראדה (*Gráde*) Idque contexere ſolent in morem ſtaminis & ſubtegminis aſſeribus longis brevibúſque, quos Cancellos vocant, foramina frequentia habentibus. Quod autem vetuſto ſermone Gallico *Grade* per D. dicebatur, nos etiam nunc Anglicè *a Grate* per T. appellamus. Idq; nominis ex Latino haud dubiè eſt profectum. Cancellatum enim opus, quaſi Gradatum videtur; ut quod formatum ſit modicis intervallis, & foraminum quibusdam ordinibus, gradatim aſcendentibus, ac deſcendentibus. Redditurq; à Græcis Opus hujusmodi δικτυωτὸν, i. e. *Reticulatum*, & à vetere Latino Interprete *Cancelli*. Vtraq; verſio Græca Latináq; linguæ Hebrææ ex æquo cōvenit (à qua שבך nominatur, quicquid perplexum eſt atque intricatum) Hebrææ tamen atque Arabicæ pariter congruentiſſima certè eſt Græca. Siquidem Arabes δίκτυον id eſt *Rete*, שבך vulgò appellant. Tales fuerunt feneſtræ illæ, quas אטומות id eſt *Obthuratas*, vel *clauſas* vocat Ezekiel, Cap. 41. 16.
ut ex Græcorum interpretatione liquet. Nam ij Mil. glor.
חלנים אטומות, θυρίδας δικτυωτὰς verterunt, hoc pag. 397. lib. 32.
eſt Clauſas ſeu obtectas ſepimento reticulato ſive Ezech. c. 41.
cancellato. Clathratas Plautus perhibet. Ac pla- 26. & 40.
nè tantundem valet θυρίδες κρυπταὶ apud eosdem 17.
Septuaginta, id eſt *Feneſtræ occultæ*: nempe operimento illo cancellato tectæ & obductæ. Sic Aquilæ quoq; Interpretamentum accipiendum: θυρίδες πεφραγμέναι id eſt, *Feneſtræ munitæ*, aut potiùs *Obſtructæ* (ſervata vocabuli Hebræi propria notione) quod perinde ſonat ac Obductæ, uti jam expo- Com. in Ezech. c. 40.
ſuimus. Verſio autē Symmachi aliquāto inſolétior eſt, & ſatis è longinquo arceſſita: θυρίδες τοξικαὶ, id eſt,

id eſt, *Feneſtræ obliquæ* (inquit Hieronymus) *Quæ idcirco à Sagittis vocabulum perceperunt, quòd inſtar ſagittarum, anguſtum in ædes lumen immittant, & intrinſecus dilatentur.* Reduci poteſt hæc Symmachi Interpretatio ad Vulgarem Iudæorum ſententiam: nimirum quòd propemodum clauſæ & anguſtæ erant feneſtræ illæ foris, & apertæ ſive latæ ac ſpatioſæ intus. Quocircà τοξικὰς ſuſpicor eas nuncupatas petita à Sagittariis (non à Sagittis) ſimilitudine. Enimvero ſolent Sagittarii limis oculis & obliquo aſpectu, atque transverſo corporis ſtatu, ſagittas in ſcopũ dirigere. Itidem feneſtræ etiam iſtæ, non tantum rectos Solis luciſque radios intromittunt, ſed multo maximè obliquos & transverſos, hac atque illac ingruentes, ad ædes affatim & copioſè illuſtrandas.

At enim hac ratione non τοξικαὶ dicendæ eſſent feneſtræ illæ, ſed τοξοτικαί. Quod nuſquam exſtat. Igitur (ut apertè & ingenuè loquar) mihi neutra expoſitio plenè ſatisfacit: neque hæc mea poſterior, quoniam à Græco vocabulo diſcrepat: neque illa Hieronymi prior, quia allegoriam redolet: rem ipſam non declarat. Quippe τοξικὰς θυρίδας id eſt Feneſtras ſagittarias, non à Lucidorum radiorum immiſſione, ſed à ſagittarum in hoſtes emiſſione, nomen traxiſſe apparet. Id quod me nuperrimè monuit nobilis Architect⁹, Leo Albertus Florentinus, de murorum munitionibus verba faciens. *Sunt* (inquit) *per murum aptis locis relictæ fiſſuræ: unde furtim à ſagittariis incautus & properans hoſtis ſaucietur.* Fiſſuras appellat feneſtellas ſeu aperturas in muris adeò anguſtas extrinſecus, ut rimæ tãtummodo, propter

diſtantiam

diſtantiam laterum perexiguam, eſſe exiſtimentur. Eam ſcilicet ob rem ne quo jactu facilè telorum hoſtilium, niſi unico, nempe directo, eóque etiam ita promptè propugnatores feriri queant. Intrinſecus autem latiſſimè patebant: ut ampliſſimi ſpatij beneficio, non ſolùm rectà jaculari, ſed utramlibet in partem, telum commodè pro re nata obliquare liceret. Hinc ergo conſtare poteſt (quod vix à quoquam hactenus animadverſum opinor) cur חלונות אטומות, i. e. Feneſtras clauſas ſive obthuratas, Symmachus θυρίδας τοξικὰς, hoc eſt, Feneſtras ſagittarias interpretatus ſit. Nimirum quia Sagittariarum (quas jam monſtravimus ſpeciem omninò referrent: Et foris præ anguſtia aperturæ, tanquam Clauſæ ſeu obthuratæ viderentur: intus autem ſpatioſæ exiſterent, ad Lumen quàquà verſum largiter ſpargendum. Ac de Symmachi quidem verſione ſatis multa diximus.

Cæterùm, quod ad ſuperius obthuratæ Feneſtræ genus attinet, quandoquidẽ per cancellatum hujusmodi feneſtræ ſeptum Achaziam decidiſſe narrat ſacra Hiſtoria; aliquatenus inde probabile exiſtit, pro temporis commoditate, exemptiles aut verſatiles fuiſſe veterum Clathros. Atq; hinc חרכים fortè ſunt nominati: nimirum à חרך themate; quod Arabicè Motum denotat; q. d. Mobiles. Quibus extrinſecus adhibitis olim muniri ſolebant feneſtrarum aperturæ. Sicut apud nos hodiéque eædem intrinſecus paſſim muniuntur mobilibus quibusdam ſeu truſatilibus, quas ideo *Dravv-vvindores*, quaſi Tractiles feneſtras, quod huc illuc facilè trahantur, vulgò appellamus. Sed hoc intereſt, quòd illæ Clathris conſtarent, ut per

Digitized by Google

eas interdiu cerni poſſet, iſtæ verò tabulis accuratè & firmiter compactis atq; conjunctis conficiantur; ut ne quà furibus, noxijsve animalibus, vel aëris incommodis, ullus noctu pateat introitus.

Convenit inter omnes ad hanc radicem ſpectare quod habetur Proverbiorum cap. 12. verſ. 27. לא יחרוך רמיה צידו Ab omnibus tamen verbo חרך attribuitur ſenſus alienus, minimíque congruens cum uſitato illo nominis ſignificatu, quem ſuprà declaravimus. Nam concorditer univerſi, quos mihi contigit videre, ex Chaldaiſmo verſionem mutuantur, hoc modo. *Non aduret doloſus venationem ſuam*. Hoc eſt Non aſſabit nec elixabit, inquit Aben Ezra. Ego verò (quod pace tot doctiſſimorum virorum dicere liceat) ne transverſum quidem digitum (ut ajunt) à pervulgata ipſius nominis notione diſcedendum cenſeo. Namq; ita propriè & germanè interpretandum opinor. *Non clathrabit*. i. e. Non clathris aut cancellis circundatis aſſervabit venationem, ſeu, quod venando cepit. Mos erat antiquus, idémque ad hodiernum uſq; diem manet, ut captas tum aves, tum feras illicò in caveas clathratas, vel cancellatìm cõpoſitas includerent, ſive aucupes, ſive venatores: ubi paratæ ſemper in promptúq; eſſent, quib. fruerentur, quotieſcunque liberet, cùm ad alimentum corporis, tum etiam ad liberam animi oblectationem. Venuſtè igitur, & perſpicuè, facillíméque, nullo extrinſecus aſſumpto Interpretamento, ſed domi apud ipſos Hebræos nato, ſententia per ſe conſtat. Quippe negat Solomon fore id, quod ſummè cupit doloſus ſeu fraudulentus, videlicet ut prædam quaſi Clathratam, & in poteſtate ſua

poſi-

Digitized by Google

poſitam obtineat & fruatur: quinimò contra eventurum, vt præter opinionem mox aliquà elabatur, aut eripiatur præda, priusquam caveâ firmiter includatur: atq; ita ejus uſu fructúque penitús deſtituatur doloſus. Septuaginta לאיחרוך reddunt οὐκ ἐπιτεύξεται, *Non adipiſcetur* venationé cupitam: tranſitivè. Hos imitatur, eorum veſtigijs inſiſtens, Chaldæus paraphraſtes, ſed intranſitivè vertit. לא נסתקבל, *Non obveniet*, ſive, *Non occurret*: οὐκ ὑπαντήσει. Quaſi dicant utrique, Captabit quidem doloſus, ſed non capiet. Imo ſicuti verba contextus ſacri clarè ſonant) ut quàm ſæpiſſimè capiat, certè non percipiet, non poſſidebit; non fruetur unquàm. Nam illud alterum communis omnium ætatum experientia palàm redarguit.

Cap. XIV.

Varia interpretatio nominis Hobnim apud Ezekielem. De præſtantia Hebeni ejusque duobus generibus. Cur pluraliter enuntiata ſit vox הובנים *Cur conjunctim recenſeantur à Propheta, Ebur, & Hebenus.*

Hobnim apud Ezekielem c. 27. v 15. vulgaris Interpretatio Græca reddit τοῖς εἰσαγομένοις, i. e. *Hu, qui introducebantur*: quum *Houbaim* (tanquam à בא in hophal) pro *Hobnim* vitiosè legiſſet. Neque recta eſt verſio Ionathanis Chaldæi: qui הובנים interpretatur טווסין, h. e *Pavones*. Ita namque ſignificat טווסא (authore Kimchio) vocabulum Rabbinis uſitatum. Mirum ni à voce Græca ταὼς primò deductum. Cæterùm Kimchius in Lexico חיות id eſt *Beſtias* eſſe cenſet, quarū ex oſſibus,

Digitized by Google

vel cornibus ſit opus artificioſum. Idem tamen poſtea quoſdam ait *Hobnim* exponere Arborem quãdam, quam יבנים (ſcribendum fortaſſe איבנים vel איבנום) id eſt Ebenum nuncupant. Rurſus eandẽ arborem in Commentariis אבנוס Arabicè dicit tradit. Itidem à Matthæo Sylvatico *Abnus* perhibetur.
Pand. Med. c.229. Atque ita הובנים ἐβένους vertit olim Symmachus: quem ſecutus eſt Hieronymus. Nec injuria. Etenim hæc germana eſt proculdubio vocis iſtius declaratio, ut non modo oſtendit (quod vel ſonus ſtatim indicat) manifeſta nominis vicinitas, verũ etiam abunde atteſtatur rei ipſius veritas. Ex Scriptura nempe patet, Dedanæos illos, quos ibi memorat Ezekiel, Mercatores inſignes fuiſſe, & Arabiæ felici conterminos: idcirco cùm ex ea, tum ex India atq; Aethiopia eidem propinqua, pretioſiſſimas merces reportabant. Hæ verò, quænam fuerint, ex antiquiſſimo Regum Perſidis tributo, regionibus illis Auſtralibus indicto, facilè intelligere licet. Erat autem triplex, Auri, Eboris, atque
Plin. Nat. Hiſt. lib. 12. cap.4. Hebeni. Adeóque ad ipſa Romanorum Imperatorum tempora, tertiam rem in Tributorum authoritate manſiſſe Hebenum teſtatur Plinius.

Porro הובנים, plurali potius numero, quàm ſingulari, Prophetam ſcripſiſſe arbitror, quòd Materies illa in teretes quaſdam partes, & quaſi fruſta ſciſſa, à negotiatoribus advehi ſoleret. Athenæus κορμοὺς, id eſt *Trunculos* ſeu *Stipites* appellat, Pli-
Deipnoſ. lib. 5. pag. 61. nius *Phalangas*. Quocirca הובנים, non *Ligna Hebenina* cum Hieronymo, ſed propriè Phalangas Heheninas cũ Plinio, libenter tranſtulerim. Sunt qui Hebenum, quia duûm eſt generum, הובנים ab Hebræis duali numero appellatam exiſtiment. At tũ

Hebenus Hebraïcè dicenda eſſet, non Hobnim quaſi dicas, Multa Hebenorũ genera, ſed Hobnaim (hæc enim dualis eſt forma) id eſt, utraque Hebenus. Et quidem duo ejus genera narrat Plinius, Arboreũ unum, Melius ac Rarum; alterum Fruticoſum & vulgare, utpote tota India diſperſum. Dioſcorides ita diſtinguit, ut dicat Hebenum alterum Aethiopicum eſſe præſtantiſſimúmque ac nigrũ; alterum verò Indicum, multò inferiùs lineísq; albis & fulvis intercurrentibus variatum. Quare ſtatuendum eſt hoc rejecto, illud duntaxat in pretio fuiſſe: Et ſingulariter quidem Hebenum appellatum, quod ad ipſam materiem attinet; pluraliter autem Hobnim, quod ad partes illas ſeu phalangas, quas memoravimus. Hinc inſuper liquet, cũ Poëta canit, ſolam Indiam Nigram ferre Hebenum, eum Indiam ibi (ut aliàs nonnunquam evenit) pro Aethiopia uſurpaſſe.

Nat. Hiſt. lib. 22. c. 4.

Lib. 1. cap. 130.

Virg. Georg. lib. 2.

Nam Aethiopiæ peculiarem fuiſſe Hebenum illam pretioſam nigramque, teſtem longè antiquiorem Dioſcoride, citat Plinius Herodotum Hiſtoricum: eumque narrat prodidiſſe, centenas phalangas è materie illa Regibus Perſicis tertio quoque anno Aethiopias perſolviſſe.

Nat. Hiſt. lib. 12. c. 4.

Poſtremò aptiſſime à Propheta conjunguntur Ebur & Hebenus, non ſolum quod ſimul penſitari Regibus mos eſſet vetuſtiſſimus, ſed quia naturæ quadam ſocietate ſunt devincta, & ἀντιϛοίχως ſibi mutuò reſpondentia. Etenim utriq; extremus eſt color, eodem excellentiæ gradu: Ebori videlicet pulcherrimi Candoris: Hebeno ſpecioſiſſimi Nigroris. Vtrumq; politiſſimum, nitidiſſimum, & incomparabili lævore conſpicuum. De-

Digitized by Google

nique utrumque Corneum exiſtit, hoc eſt ad ſimilitudinem Cornu quàm proximè accedit. Ac de Ebore quidem audi Ezekielem, Cornua Eboris commemorantem De Hebeno conſule Dioſcoridem: ἐμφερὴς (inquit) κέρατι εἰργασμένῳ, hoc eſt, *Cornu refert elaboratum & lævigatum.*

CAP. XV.

Varia Interpretatio vocabuli טף. *Ejusdem originatio: ut & nominis Arabici* טפלא, *à Paraphraſte Chaldæo paſſim uſurpati.* Ἀποσκευὴ *Verbi* טפף, *quod eſt apud Eſaiam, explicatur.*

VOx Hebræa טף à vetere Latino Interprete ubique vertitur *Parvuli* in plurali. Quemadmodum ſæpè à Septuaginta παιδία, id eſt, *Pueruli*: nonnunquam etiam νήπια, i e. *Infantes*, ut Ierem. 43. 6. & Ezek. 9. 6. ubi ab Adoleſcentibus ac virginibus, qui ætate jam ſunt adulta, apertè diſtinguũtur. Quocirca νήπιος ſive Infans, hoc pacto nõ ſolùm eum denotabit, qui omninò non fari, ſed eũ etiã qui non ſatis fari aut ſapere per ætatẽ poteſt.

Rationem nominis ſatis commode à תפף petere licet: nimirum ut טף, quaſi תף appelletur (verſo ת in ט: quod translatitium eſt, ut in טעה pro תעה cernitur Sunt enim literæ ejusdem prolationis) Pueri enim, atque adeò Infantes ipſi usque à teneris vnguiculis, motu admodum crebro, & varia, maximáque conſpicua, manuũ præſertim ac brachiorum agitatione, mirè geſtire ſolent prorſus in morem *Tympanizantium*, ſeu tympana pulſantium. Para-

Paraphraſtes Chaldæus טפלא adhibet, nomen planè Arabicum. Ita namque Arabes νήπιον, Itemque παιδίον vocitant. Hujus porro nominis originem à טפל quod Hebraïcè ſonat Conſuere, Concinnare, Adjungere, deducendam arbitror. Atque à vetuſtis Rabbinis id טפל dicitur, quod ἐν προσθήκης μέρει, id eſt, Acceſſionis inſtar eſt: Sicut è diverſo עקר quod præcipuũ eſt & principale. Enimverò ad eundem modum Parvuli, Matrum, quarũ proprium eſt & naturæ convenientiſſimum munus τεκνοτροφεῖν, h. e. liberos educare (ut docet Apoſtolus) nec non Nutricum, quæ Matribus quaſi Vicariæ ſuccedere ſolent, tanquam Appendices quædam ſunt atque Additamenta: quibus adhæreſcere, nec ab earum complexu dum adhuc tenera eſt mollisq; puerorum ætas (hanc autem ſexennio, ſi benè memini, Plato definivit) avelli abſtrahíve oportet. Eáque re, tum prætereà quòd mollitie timiditatéq; ſimillimus ſit ætati puerili Sexus muliebris, factum opinor, ut itentidem in Sacris literis, quando cætuũ ſive multitudinum recenſiones narrantur, unà cum mulierib. conjũctim nominentur Pueri. Non ineptè itaq; Vulgata Editio Latina, quũ in *Hebræo*, Exod. 12. 37. reperiatur tantummodo, *Absque parvulis*, adjecit inſuper, *Et mulieribus*. Namque id ſubintelligi licet, ac debet, pro cõmuni Scripturarum Veteris Novíque Teſtamenti loquendi conſuetudine & uſitatæ notiſſimæ ſynecdoches ratione. Quanquã illic (ut & alibi) Imbellis puerorum ætas notatur. Privatim enim & præcipuè nomine טף, i. e. Parvulorum ac Puerorum, intelliguntur omnes Mares qui nondum Viginti annos nati, nec ad

Evangel. Arab. Matt. 18. 2. & 21. 16.

Num. 1. 3. & 14. 3. 31.

militiam idcirco apti erant, ut contrà nomine הגברים id eſt Virorum, Militaris ætas propriè deſignatur, eorum videlicet, qui jam viginti annos aut attigerunt, aut etiam ſuperarunt. Mulierum verò nulla unquam Militaris habetur ætas.

Valde quidem aliena & extranea eſt verſio *ἀποσκευὴ*, id eſt, Suppellex, Inſtrumentum: qua tamē Græci Interpretes, non antiquiſſimi illi Septuaginta, clariſſimi viri (ut opinor) ſed nuperi quidam obſcuri Interpolatores, neſcio qui, nonnunquam utuntur, ad Hebraïcum טף exprimendum. Ego verò eam à Chaldæi Paraphraſtæ טפלא (quod ſuprà expoſui) profectam ſuſpicor. Sunt enim Inſtrumenta & ſuppellex omnis, Appendicum atq; acceſſionum numero ducenda: utpote ad neceſſarios vitæ humanæ uſus accommodata & comparata.

Verbum Infinitum טפוף Eſaiæ c. 3. v. 16. uſurpatum, ad hanc Radicem pertinet: propriéque denotat *Parvulos imitari*, vel, More puerorum ſe gerere. Significat ergò Propheta, filias Sion vel Minutis paſſibus ingredi, ſicuti ſolent Parvuli (Itáque interpretatus eſt Tremellius) Quod certè leviculum eſt, neque adeo ab inſita atque innata fœminis mollitie abhorrens: vel potius, Ludibundus & exſultim incedere. Quod verè eſt inſignis laſciviæ argumentū. Quare hoc pacto טפף à טף perinde deducetur apud Hebræos, atque *παίζειν* (id eſt, *More puerorū ludere*) *ἀπὸ τοῦ παιδὸς* apud Græcos. Alij (in quibus eſt Vulgatus Interpres Latinus) טפוף à תוף ut ſuprà monuimus derivare maluerūt. ideoque *Plaudere* tranſtulerunt. Iſtud autem indecoro manuum geſtui aptè tribuendum putarunt:

quoniam

quoniam continuo Propheta ſubjungit de ludicro pedum greſſu mentionem expreſſam.

CAPUT XVI.

צוף unde dictum. Rabbinica ejus appellatio exponitur: Syriaca quoque, unde illa oriunda eſſe exiſtimetur. Macula quædam Dictionarij Chaldaici eluitur. ככר *quid ſit.* יורה *ſeu* מורה *quid valeat Hebraicè. Quid item ſynonymum* בכיריא *Syriacè.*

KIMCHIUS צוף explicat in Lexico חלת הדבש. Hoc autem, ſi verbum verbo reddēdum erit, rectè declaratur *Placenta mellis*, ſeu *mellita*. Sed quum hæc locutionis ſpecies longè alium exhibeat ſenſum legenti, quam is eſt ad quem indicandum accommodatur, opportunè additur alibi in eodem libro, שיוציאו ממנה הדבש, id eſt, Ex quâ mel educitur, ſive exprimitur. Non eſt igitur hoc in loco חלת הדבש, Placenta mellis, operis piſtorii genus quoddam, ſed omnino apiarii. Id verò *κηρίον* Græci perhibent, à Cereïs cellulis (*κηρὸς* Cera eſt Græcè) in quibus Apes mellificant. Favum Latini vocant eodem fere modo à Faviſſis, hoc eſt Flaviſſis, liqueſcente L. Sunt autem Flaviſſæ (uti author eſt Soranus apud Gellium) vetere Romanorum ſermone, Theſauri, ſeu loci ad recondendum aliquid idoneï. Antiqua Hebræorum lingua צוף propriè dicitur *à Fluendo & diſtillando.* Etenim Favus melle manat & fluit. At vero חלת דבש, appellatio quidem elegans eſt, ſed nupera, ex recentiore quadam Iudæorum loquendi conſuetudine nata. Porro conſuetudinem iſtam (niſi me fallit conjectura)

voce יער

 ab

Digitized by Google

ab Idiomate Syrorum primùm originem accepiſ-
Luc.24.42. ſe arbitror. Illi namque Favum mellis, ככריתא דדבשא appellare ſolent. Eadémque formula utuntur Paraphraſtæ Chaldæi, indidem derivata. Atq; hîc mihi in mentem venit fœdum mendum, quod in Dictionario Chaldaïco optimi viri Sebaſtiani Munſteri inhæret. Habetur enim ibi כבריתא per Beth ſcriptum. Neque temerè per incogitantiam accidit, ſed conſulto & de induſtria ita exaratum eſt, ut ipſa literarum ſeries palàm oſtendit. Quare monendi ſunt imperitiores, ut reſtituto Caph in locum Beth, emendatè legant. Sic quoque fiet ut appellatio Syra ככריתא דדבשא, Hebraïcam חלת הדבש, ſenſu penitùs æquiparet. Etenim דבשא eadem planè vox eſt, quæ & דבש Hebraïca. חלה autẽ & ככריתא, licet ſono diſſideant, re tamẽ ipſa idem valere opinor. Siquidem ככריתא omnino eſt Hebræum ככר niſi quod illud formam habet fœmininam, hoc maſculinam. Atqui חלה & ככר ſignificatione conveniunt. Id quod conferenti, 2. Sam. 6.19. cum 1. Chron. 16. 3. ſtatim liquebit. Nam pars eadem muneris Davidici, quæ in Samuelis Hiſtoria vocatur חלת לחם, in dicto Chronicorum libro ככר לחם appellatur. ככר ex ſe ſuáque natura ſimpliciter cõſideratum, generatim denotat Maſſam in latum diductam: quæ cum ex metallo conflatur, Talẽtum exiſtit; cùm ex farina fingitur, חלה id eſt Placenta evadit. Hujus figuram quoniam aliquatenus imitatur Favus, utpote latior quam craſſior, חלת הדבש à Iudæis, eodemque modo ככריתא דדבשא à Syris nuncupatur.

Voce יורה, ſive, quæ ejuſdem radicis eſt ſurculus & tantũdem valet, מורה, certum quoddam pluviæ genus

Digitized by Google

genus deſignatur, temporis reſpectu. Eam vero Septuaginta πρώϊμον ὑετὸν nominant: Vulgata autem Editio Latina modo *Pluviam matutinam*, ad verbum Græcū reddens; modo ſenſum duntaxat exprimens, *Pluviam temporaneam*, id eſt, tempeſtivam, vel, quæ maturè, ac primo quoque tempore decidit. Idque ipſum planè denotat vocabulum metaphoricum πρώϊμος, ſive Matutinus. Siquidem tempus matutinum primam diei partem eſſe nemo ignorat יורה ergo pluvia tum demum fieri intelligitur, cùm primùm terræ ſemina mandantur; (quemadmodum ex ipſis Hieronymi verbis colligitur Comment. in Hoſeam ca. 6. v. 3.) Nimirum ut tempeſtivè oriatur herba, imbribus hiſce Primoribus (ſic enim loquitur Varro) evocata. Itaque יורה erudite interpretatus eſt Iunius ex primariâ thematis ſignificatione, *Pluviam ejus qui injicit ſemen & committit humo*. Fortaſſe etiam ab *Oſtendendo* (quæ altera eſt thematis ſignificatio) utrumque nomen יורה, ſeu מורה inditum videatur. Efficit enim id genus pluviæ, ut ſemen terræ ſulcis commiſſum, obrutumque, atque aliquantiſper abſconditum, tum deniq; ſeſe Oſtendat, emicétque & appareat, humore ſcilicet copioſo, deſuper infuſo, herbaſcentem viriditatem efficaciter eliciente. Syriacè בכירא appellatur ab Hebræo בכיר formato nomine, quod πρεσβύτατον ſonat, vel πρωτότοκον, hoc eſt Natu maximum ſive Primogenitum: Quoniā videlicet culturam continenter ſubſequens, haud ſecùs reliquas deinceps pluvias antevertit, quàm primogenitus fratrum omnium primus naſci ſolet.

Ioel. 2. 23.
Deut. 11. 14.
De re Ruſt. lib. 2. c. 2.

Cap.

Caput XVII.

Multiplex verſio Græca, Latináq; , & Chaldæa verborum יחגרו *&* יחרגו *examinatur & explicatur. Tandem nonnihil ex Arabiſmo adijcitur eodem ſpectans. Nomen* חובלים *apud Zachariam Prophetam quid valeat declaratur, ex ſententia veterum ac nuperorum Interpretum.*

PRobabile eſt יחגרו 2.Sam.22.46, literis poſterioribus tranſpoſitis, legi יחרגו Pſal. 18. 46: ut eadem utriuſque Carminis conſenſio, quæ in cæteris omnibus vocibus luculenter apparet, in hiſce duabus quoq; pariter eluceſcat: utque, quod inferius eſt (quoad ejus fieri poterit) ad principale ſemper exigatur; Hoc eſt, radix Chaldæa Syráve ad Hebræam, non è contrario. חגר autem Chaldaïcè Syriacéq; *Claudicare eſt* Unde Græci ἐχώλαναν interpretati ſunt. Perinde Latinus, *Claudicaverunt.* Pſalmo 18. q. d, Quamvis Claudi eſſent hoſtes mei, tamen clauſtris ſeu penetralibus ſuis diffiſi, indéque egreſſi, fuga qualicunque ſaluti ſuæ conſuluerunt. Eodem etiam pertinet verbum σφάλλειν 2. Sam. 22, idque uſurpatum ſignificatu neutrali. Cujus exemplum quum ſe deſiderare profiteatur Henricus Stephanus, hîc promptum inveniat. Denotat enim apertè πταίειν, id eſt, Impingere, Titubare, Vacillare. σφαλοῦσιν, *Titubabunt* è clauſtris, hoc eſt, Titubante greſſu fugient, uti ſolent, qui præpropere feſtinant. Quod ſi ad corpus animúmque ſimul verbi Græci notionem extendere libet, idem propemodum quod *Trepidare* ſignifica-

gnificabit. Aç meritò quidem. Namque Trepidus omnis vacillat, cùm corpore, tum animo. Certè in Gloſſario antiquo σφάλλεται (hoc eſt, σφάλλει abſolutum ſeu intranſitivum) verbo *Trepidat* Latinè declaratur. Et tantundem valet חרג (nempe Hebræum חגר tranſpoſitum) apud Chaldæos. Itaque reddunt utrobique noviſſimi Interpretes, *Horreſcunt è conclavibus ſuis*, tremore videlicet oborto.

Vetus autem 2. Sam. 22. vertit *Contrahentur in anguſtiis ſuis* (pavore ſcilicet metúve) forſitan hinc quoque petita translatione. At propius vero eſt, ab uſitatiſſima Hebræis *Cingendi* ſignificatione verbi חגר, iſtud Interpretamentum deſumptum fuiſſe. Nam Cingere, nihil aliud eſt, quam veſtes cingulo ad corpus Contrahere atque conſtringere. Aut potius (quod eodem redigitur) quum apud Græcum aliquem Interpretem Latinus πτήσσειν reperiſſet, inde verſionem ſuam hauſiſſe putetur. Etenim πτήσσειν propriè eſt μετὰ φόβου συστέλλεσθαι, authore Euſtathio: Hoc eſt, ubi quis, præ metu, in angulum aliquem locúmve occultum intimúmque, quam maximè procul ab hoſte ſeſe abdit, ibique contractis cruribus, brachiis totóque corpore, ſpatio quã fieri poteſt minimo deliteſcit: quod ipſum ſpatium mox propterea in contextu Latino *Auguſtiarum* nomine appellatur. Satis apta ſane interpretatio iſta foret, niſi magis ei conveniret præpoſitio ב, id eſt, In, quam מן, id eſt, E, vel Ex, A, vel Ab. Igitur congruentior erit ſententia, ſi חגר pervulgato Accingẽdi ſignificatu accipiatur, hoc pacto. *Accingent* ſive *Expedient* ſe ex clauſtris, hoc eſt, Relictis rebus omnibus, expeditè celeritérque ſe proripient è clauſtris. Nam qui alicubi concluſi

& obſeſſi

Digitized by Google

& obſeſſi tenentur, ſummè cupiunt, quam expeditiſſimè procul aliquò excurrere atque profugere, haud ſecus atque aviculæ è caveïs evolare. Exemplo ſit David apud Keilæos. Huc quadrat utriuſque Paraphraſtæ verſio Chaldæa. Alter enim habet יזועון, id eſt, *Movebuntur* vel *Movebunt ſe*, mutatis ſcilicet ac derelictis priſtini ſedibus, quibus olim confiſi erant. Alter יטלטלון, i. e. *Migrabunt*, nempe vagi ac profugi, quæritantes loca longè remota, ubi tutò & liberè conſiſtant & conquieſcant. Ad eandem propè ſententiam accõmodari poteſt radix Chaldæa חרג. Nam Trepidatio omnis, repentinus quidam motus eſt ac concuſſus: Atq; adeo trepidationis vehementis effectum & *τεκμήριον*, eſt varia & præceps motio. Solet enim, qui grave aliquod periculum, aut calamitatem imminentem ſubterfugere vult, ſubinde ſedem ex ſede velociter mutare: prout Sedechiæ pſeudoprophe-
2. Chron. 18. 24. tæ minatur Michæas.

Poſtremò Lectorem monere libet, Arabicam inſuper verbi חרג ſignificationem (i. e. Exire, Prodire, Egredi) ſatis rectè congruere, hoc modo. יבלו ויחרגו ממסגרותיהם, hoc eſt, *Cadent & prodibunt è clauſtris* (ſive penetralibus) *ſuis*. Senſus eſt; Cadent animis vel audaciſſimi confidentiſſimiq; hoſtes mei; & latibulis ſuis, quibus ante fidebant ſéque eorum præſidio ab omni periculo tutiſſimos exiſtimabant, egreſſi, deditionem facient. Latibulorum nomine propugnacula; & potiſſimùm vaſtas ſpeluncas, in aſperrimis montibus rupibúſque editiſſimis ſitas intelligo. De quibus multa in Sacris literis, & apud Ioſephum cæteróſque tum Hiſtoricos, tum Geographos. Arabicus Pſal-

Pſalmorum Interpres Romæ nuper editus pro חרנו litera gutturali una in locum alterius molliſſime ſuffecta poſuit ערנו. Quod Arabibus idem prorſus eſt atque ἐχώλαναν Græcis, hoc eſt, Claudicarunt. Quinetiam Interpres ille, propemodum ubique, ad Editionem Græcam verſionem ſuam, data opera, aptaſſe videtur.

Vox Hebræa חובלים apud Zachariam Prophetam cap. 11. v. 7, ancipitis certe eſt difficilisque ſententiæ. Difficultas autem omnis oritur (ut plerunque accidit) ex multiplici thematis ſignificatione. Nam חבלים, Septuaginta σχοινίσματα reddiderũt, h. e, non *Funiculos* (ut vetus Editio Latina habet) ſed potius *Funiculamenta* (ſi modo verbum è verbo exprimere volumus) id eſt, Agri poſſidẽdi portiones, μέρη καὶ κληρουχίας, ut rectè ab Heſychio & Suida vox Græca exponitur. Quoniam Funium adminiculo à menſoribus priùs metatæ, aſſignari deinde poſſeſſoribus ſuis conſueverunt portiones illæ. Atqui, quum vocabulum Hebræum ſit participium Cal activum, neceſſe eſt ut σχοινίζοντες magis ſonet, quam σχοινίσματα. σχοινίζοντες autem propriæ intelliguntur ij, qui Fune dimenſam atq; deſcriptam hęreditatem ſeu poſſeſſionem aliquam obtinent. Idemq; ſignificatus optimè, cum in vocem Hebræam חובלים, utpote à חבל, Funiculum menſorium ſonante deductam, tum in rem præſentem convenit. Namque eodem modo Terræ ſanctæ poſſeſſio priſca & avita utriusque obtigit, tam Iudæis, quam Iſraëlitis. Itaque ſequitur continuò, Diſſolutam, diruptam, ſeu irritam germanitatem fore, nec ampliùs inſtar fratrum una habitaturos; aut eiſdem poſſeſſionibus (uti ſolent fratres) Pſal. 133, 1.

fratres) cõſociandos: ſed deinceps juſto ac ſevero Dei judicio in regiones diverſiſſimas, pervulgato alienorum & extraneorum more, diſtrahendos atque diſſipandos. Hunc certè ſenſum non temerè rejiciendum arbitror. Atque is adeò cuidam arriſit, ut nomen אחוה ſubtextum, quò exactiùs ei reſponderet, κατάσχεσιν trans ferẽdum cenſuerit. Sed deceptus inſuper eſt procul dubio ſimilitudine literarum ו & ז: proinde אחזה, pro אחוה, eum legiſſe oportet. Ad eundem quoq; lapidem doctiſſimus ille vir Editionis Francófurtenſis author pedem offendiſſe videtur. Etenim in Annotationibus κατάσχεσιν planè *ex Hebræo* verti aſſerit. Quod equidem miror. Siquidem neutrum hîc ex Hebræo eſt neque κατάσχεσιν (ut oſtendimus) neque διαθήκην, quod in plerisq; libris perperàm habetur; quippe huc ex verſu decimo importunè trajectũ; aut ſaltem ex Chaldæi Paraphraſtæ קימא, hîc repetito, fortaſſis effictum. Tremellius alio Funiculi uſu obſervato, חובלים *Devincientes* transfert. Funis enim ad vinciendum & conſtringendum eſt aptus: Idcirco etiam ad conjungendum & componendum. Unde fit, ut aliquando apud Thalmudicos occurrat חבילה pro Amoris & benevolentiæ conjunctione acceptum. In Scripturis autem nuſquam comparet ſignificatio illa. Hoc tamen loco cum ſubſequentibus, nempe *ut diſſolverem germanitatem* rectè cohæret.

Alij *Corrumpentes* ſeu Perpendentes vertunt, notione tam Chaldæis Syríſque, quam Hebræis uſitata. Sed utrobique omnino fere in Piel aut Pael: In Cal vero (quemadmodum hîc cernitur) non niſi quam rariſſimè.

CAP.

Digitized by Google

Caput XXVIII.

Significatio Hebræa verbi חנט, *Syris item & Arabibus uſitata declaratur.* μίγμα *quid ſit, &* ἐνταφιασμὸς. *Quid* συςέλλειν, *ſonet Act. 5. 6. Inepta interpretatio coarguitur.* Κειρίαι, *id eſt Faſciæ ſepulchrales etiam* σειραὶ *dictæ, & quamobrem:* περιςέλλειν *idem quod* συςέλλειν.

Radix Hebræa חנט, ſenſu ſuo nativo ac primigenio apud utrumq; Paraphraſtem Syrum & Arabem uſurpata invenitur Joh. 19. 39. Ubi quod Græcè *μίγμα* dicitur. Syriacè חונטתא, Arabicè חנוט redditur. Sonat autem *μίγμα*, *Miſturam*. Et accommodatur proprie ad medicamentorum miſturas, ut eſt apud Galenum. Item ad colorum compoſitiones, quæ à pictoribus conſiunt: nec non ad unguentorum, quæ à myropolis. Illud ex Suida conſtat, hoc ex Evangeliſta Et quidem perſimilis eſt horum inter ſe ratio. Apparet igitur חונטתא, vel חנוט, ex hoc verſu & altero ſubſequenti, eſſe *μίγμα ἀρωμάτων*, &, ut explicat R. Solomon, מרקחת בשמים, Conditūram aromatum, hoc eſt Unctionis quoddam genus ex variorum aromatum ſpeciebus cõfectum quo delibuta fuerunt olim, apud Ægyptios maximè præter cæteros omnium ubique gentium mortales, defunctorum, præſertim illuſtrium virorum, cadavera; ut quam diutiſſime integra atque incorrupta ſervari poſſent. Quocirca quum unguentum illud pretioſiſſimum in corpus Domini eſſet effuſum, Matth. 26. 12, & Marc. 14. 8, opportune amplam

Com in Geneſ cap. 50. 2.

Geneſ 50 2. Conſule item. Herodotum, Diodorum Siculum & Plinium.

inde valdéque idoneam Mortis & ſepulturæ prædicendæ occaſionem arripuit. *Occupavit* (quit) *ungere corpus meum ad ſepulturam* , quaſi cas. Hæc unctio, eſt quaſi altera cadaveris mei p linctura propediem futura. Ubi obſervandum vocabulum Græcum ἐνταφιασμὸν, idem ipſum ſe, quo utūtur Septuaginta in Hebraico חנט tra ferendo, Geneſ. 50. 2. 3. 26. Exponitur autem Lexico Veteri Græco-latino *Pollinctura* ſeu *Fu ratio*. Propriè tamen & verè (uti ex Budæo ann tat Stephanus ἐνταφιασμὸς dicitur, quum corp mortuum τοῖς ἐνταφίοις, ſubaudi ὀθονίοις ; hoc e linteis ſuis ſepulchralibus involutum & obvi ctum, ſepulchro mox condendum præparatu Atenim quoniam iſtud de more fiebat additis u guentis aromaticis, hinc ἐνταφιασμὸς etiam p ipſa ſumitur unctione ſive pollinctura.

Eodem pertinet συςέλλειν, verbum à Luca Eva geliſta adhibitum in Actis Apoſtolorum, ad co poris mortui funerationem indicandam Id quidam aliàs *Corripere* transfert, aliàs *Subtrahere* : ſe meo quidem animo neutiquam appoſite. Neque verò longè abire neceſſe eſt: Quippe in proximo poſita pervulgata verbi notio optimè quadrat, nempe *Contrahere* ſeu Coarctare. Eamq; jure amplectitur Syrus ; uſurpato ibidem themate כנש, quod *Congregare* ſeu *Colligere* denotat, ut Hebræū כנס, unde fluxit. Hinc מכנסים id eſt *Femoralia* ſeu *Subligacula* nuncupata, quippe Contractæ cujuſdam & conſtrictæ veſtis genus. Similiter in corpore Sepulturæ adornando, ubi totum fuerit undique vinctum atq; obligatum linteis illis, palam eſt, fieri id omnino non poſſe, ſine accurata membrorum

brorum omnium Contractione & Coarctatione. Itaque quod in Actis Apoſtolicis dicitur συνέστειλαν id eſt; *Contraxerunt*, idem à Iohanne in Evangelio exponitur ἔδησαν, id eſt, *Vinxerunt*, modum ſcilicet Evangeliſta monſtrante: Eúmq; ibidem etiamnum dilucidiùs Paraphraſtes declarat, verbo Syriaco ברכו uſus, id eſt *Involverunt*: Quaſi dicat, Cōtraxerunt, ſeu in anguſtum collegerunt corporis mortui membra, Vinciendo eadem multiplicibus linteorum ſepulchralium voluminibus. Atque hæc à Græcis κειρίαι propriè vocantur: *Faſciæ* à Latinis; itidem quoque à Syris פסקיתא: quod provenit à ſingulari פסקיא. Idque omnino eſt Faſcia, nomen Latinum. Neq; enim à פסק id eſt, κόπτειν proximè eſt oriundum, quaſi פסקיתא, κόμματα dicas: quamvis pulchrè inter ſe congruant etyma. Nam κειρίαι à κείρειν derivatur, perinde ut κόμματα à κόπτειν. Utrumque igitur horum nominum, *ſegmenta* ἐτύμως reddas. Græci etiam σειρὰς nominant; ut intelligitur ex verbo mendoſo σιροπλοκῶ, quod παρ' ἀλλήλως cum ἐνταφιάζω tanquam eidem æquipollens, conjungit Gloſſarium. σειραὶ verò metaphoricè nuncupatæ videntur propter ſimilitudinem: quòd ad vinciendū aptæ eſſent, quódque anguſtæ & longæ, quales conſpiciuntur reſtes, lora, habenæ. Præterea Gloſſarium eodem loci, pro συστέλλειν ſupra dicto, περιστέλλειν νεκρὸν, *Pollincere* interpretatur; quaſi dicas, Undique involutum contrahere. Quod in primis obſervandum duxi, ad verſionem, quam attuli, eo magis corroborandam. *Ioh. 11. 44.*

Digitized by Google

CAPUT XIX.

Concordantiarum Hebraicarum loca duo dilucidè plicantur. In priore exponitur triplex ſignifica vocabuli צבוע *à Ieremia etiam Propheta adhibit In poſteriore, loquendi quadam formula Hebræ. nempe* לאות העתק*, non paſſim obvia declaratur, adGræcam verſionem Septuaginta Interpretum br viter accommodatur.*

PERMULTA ſunt difficilia & obſcura in Oper illo utiliſſimo Concordantiarum Hebraïca rum à R. Mardochæo Nathane conſtructo. Qua partim in ipſa verſione noſtra, partim in Notis ei dem inſertis, pro virili parte expedivimus atque illuſtravimus. Hîc tamen (ut & alibi fecimus) nonnulla paulo fuſiùs & explicatiùs tractare conabimur Dicit autem זאב, id eſt, Lupum eſſe ſpeciem quandam de ſpeciebus הצבועים. Operæ pretium igitur erit indagare quid valeat צבוע: Idque eo magis, quòd à Jeremia Propheta quoque cap. 12. verſ. 9. idem vocabulum uſurpetur. Sic enim fiet, ut de eadem fidelia (quod aiunt) duos parietes dealbare liceat. Primò igitur apud Syros צבע propriè *βάπτειν*, id eſt, *Immergere* ſive *Tingere* ſignificat. Et quia, quod colore aliquo inficitur, tale fit Immergendo ſive Tingendo, hinc item *Colorare* denotat. Omnino prout *βάπτειν*, & Tingere, apud Græcos Latinóſque, utrumque ſignificatum complectuntur. Rectè igitur ab Hieronymo צבוע exponitur *Tinctum* vel *Diſcolor*: eodémque modo à Kimchio, *Quod variorum eſt colorum.*

Comment. In Ier. c. 12.

Quare

Quare quod ſcribit Mardochæus, זאב, id eſt, Lupum, eſſe de genere הצבועים, non incommodè vertendum putamus. *Eorum animalium, quæ diverſi ſunt coloris.* Et ſane cum re ipſa ſatis aptè convenit verſio iſta. Sunt enim Lupi plerique naturâ Cinerei, hoc eſt, Miſti coloris. Pellium apud nos artifices (inquit Geſnerus) Lupos è Suetia in primis commendant; quòd egregij, magni, & cinereo ſive cano colore ſint. Hinc Homerus Lupum πολιὸν, i. e, Canum; Itidémque Oppianus univerſa Luporum genera πολιότριχα, hoc eſt, Quorum pili ſunt cani, appellat. Cæterum צבוע quandoque non ſimpliciter Tinctum ſolum, ſed Coccineo etiam, ſeu Rubro colore tinctum ſonat. Atque ita dupliciter poteſt nomen hoc accipi, quatenus Lupis aptatur. Nimirum vel, ut pilorum ipſorum colorem naturâ rubrum indicet: Quod minus aptè huc quadrat: Non enim niſi una duntaxat è quinque Luporum ſpeciebus (authore Oppiano) ξανθὴ, Rufa eſt; nec ea quidem undique. Nam venter canis quaſi guttis ſeu maculis aſperſus albicat. Vel ut colorem declaret adventitium, ex dilaniatorum videlicet animalium cruore inductum. Quomodo etiam à R. Solomone exponitur, מגואל בדם, id eſt, Contaminatus ſanguine: à Ioſepho item Kimchio מגולל בדם hoc eſt, volutatus in ſanguine, aut pótiùs Cruentatus. Quod certè vehementer arridet; ſed activè vel ſaltem reciproce intellectum, nempe Qui ſe cruentavit aut cruentat. Siquidem tale eſt omne genus Luporum: quos rapaces, famelicos cruentos, carnivoros eſſe nemo non novit. Quamobrem rectè fortaſſis hunc quoque in modum red-

Icon. animal. quad. fer. ord. 2.

Il. κ. v. 334.

De Venat. lib. 3 Verſ. 293.

datur צבועים Rubefacta ſcilicet ſeu ſanguine Infecta, vel cruentata ſeu cruenta, & carnivora animalia

Alii צבוע, egregiè à ſignificatu nominis אצבע, quod *Digitum* ſonat, derivato, *Digitatum* reddũt. Sed quoniam de animalibus rapacibus agitur, *Digitatum* diverſum quiddam eſt, & aliquanto levius minúsque idoneum per ſe ad animalium ejuſmodi crudelitatem & immanitatem exprimendam. Quid ſi igitur *Vncinatum* verteris, aut (ſi ita loqui non licet) Uncis unguibus digitatum? Certè hac ratione verſio & nativa evadet, & efficax pariter ad proprietatem illam aperte deſignãdam. Uncinata enim animalia, ſive Unguibus uncis digitata, Rapacia eſſe & Carne tantùm veſci, tradunt rerum naturæ ſcientes. Hæc igitur verſio ab ea quam proximè explicavimus haud aliter diſcrepat, quam deſtinatum à fine ad quem deſtinatur. Rapit enim הצבוע unguibus ſuis, quos aduncos ſeu curvos habet, ut confeſtim ſe cruenter rapto.

Plin. lib. 10. cap. 11. & lib. 11. c. 45.

Libet denuo in Capitis primi ſignificatu ultimo radicis בכר exprimere, quid apud Mardochæum noſtrum ſonet לאות העתק, non admodum pervulgata locutio Verbum עתק in hiphil ſignificat proprie Transferre, hoc eſt, de loco uno in alterum traducere Metaphorice vero, vel Exſcribere, id eſt, Scripti alicujus exemplum componere. Itaque uſurpatur Proverb. 25 1 אשר העתיקו, Quæ tranſtulerunt, hoc eſt, Ex commentariis rerum Solomonis tranſcripta; & unico libello ſeorſum comprehenſa divulgarunt: Vel מלשון ללשון (ut loquitur Elias) ex ſermone in ſermonem vertere: nimirum

nimirum ex ignoto & peregrino in notum & vernaculum: quod ipſum Interpretari vulgò dicimus. Quoniam autem ſua quoque linguæ eſt Interpretatio, nempe qua recondita alioqui mentis ſenſa verbis prolatis expromit: Hinc etiam העתק Authori noſtro venuſte denotat, Res cogitatas oratione exprimere. Sic enim ex animo in linguam transferri quodam modo videntur. Igitur לאות ההעתק, id eſt, *Fatigatio Interpretationis*, eſt loquendi difficultas: Quum quis impeditæ linguæ, ægre quid ſentiat expromere & efferre poteſt: cujuſmodi à Latinis *Balbus* vocatur. Nam Blæſum opinor eum dici, quem noſtrates *a Liſper* appellant. Id quod ex verbis Martialis in Carmenionem hominem delicatum ac voluptuarium, ſatis liquere arbitror.

Os blæſum tibi, debiliſque lingua eſt.
Nobis filia fortiùs loquetur.

Mos enim eſt plerunque mollium & effœminatorum in loquendo delicias facere, & quandam linguæ debilitatem ridiculè ſimulare. Leve ergo eſt hoc linguæ vitium, & ſæpenumero magna ex parte fictitium. Grave verò *Fatigatio Interpretationis*, & naturale malum eſt, quod *Balbuties* Latinè perhibetur. Rectè autem *Fatigatio* nominatur. Siquidem Balbis, tanquam permoleſtum ac pene Coloſſicum onus eſt vitium illud: quo velut fatigati, & propemodum oppreſſi, vocis curſum ſubinde ſiſtere, unde *ἰσχνόφωνοι*, & hæſitante lingua tardiùs progredi coguntur, unde *βραδύγλωσσοι* iidem nuncupantur à Septuaginta; eodem prorſus loco, in quo thetur. ma בבד. hunc ipſum de quo agitur Intellectum

habens, poſitum invenitur, nempe Exodi 4. 10.

CAPUT XX.

Rabbinica expoſitio vocabuli חרום *declaratur. Stibij illitus pro Supercilio uſurpatus. Simitas ſemper deformis exiſtimata, ut ex Plutarcho monſtratur.* κολοβόῤῥιν *quid ſignificet apud Septuaginta.* Δερχμὴ *ſive Drachma Darchemon, & Adarchon ab Orientalibus appellata. Zonſa propriè ab Hebræis. Ab Arabibus Drachma, & pro Pecunia ab iſtis generaliter accepta. E contrario Drachma* ἀργυρεὺς *voce communi eſt nuncupata. Itidem Argentum pro Siclo eſt uſurpatum.*

INTERCIDIT apud R. Mardochæum, in Concordantiis Hebraïcis utriuſque exemplaris, tam Veneti, quam Baſilienſis, altera thematis חרם ſignificatio: Sed Levi opera reſtituimus è Kimchij Lexico, Ubi ex ſententia Rabbinorum חרום (quod Levit. 21.19. habetur) docet *eum eſſe cuius naſus depreſſus eſt, & quaſi demerſus inter utrumque oculum. Ita ut ſupercilium utriuſque oculi cohærere videatur & continuari.* Hîc כחל quod *Stibium* quidem propriè denotat, metonymicè *Supercilium* reddendum conjectavi, tum quia ſenſus id poſtulet tum quòd nigrum fere ſit Supercilium; tum quòd paſſim (ut Scripturæ quoque Sanctæ confirmant) ad Supercilia denigranda jam olim adhiberi ſolerent Stimmiſmata. *Stibium nigro tingit colore* (inquit Georgius Agricola) *atque idcircò illud mulieres ciliis illinunt.* Verùm quando nuſquam hunc vocabuli כחל ſignificatum invenire licet, præſtiterit,

De nat. Foſſil. lib.10. pag. 366.

præſtiterit fortaſſe, nativo ſignificatu retento, ſic convertere. *Ita vt Stibium utriusque oculi eius unà ſit*, id eſt, utrinque in unum coëat. Res eodem redit. Nam ex adjuncto ſubiectum intelligi oportet, cui adhæret. Hisce igitur Rabbinorum verbis nihil aliud quam *ſimas nares* deſcribi liquet. Nam ſi qua forte eſt naſi ſimitas, ſubſidente intercilio ſupercilia inter ſe continuans, tum talis pariter apparere ſolet oculorum ſitus: nempe ut, quemadmodum bina Stimmiſmata, hoc eſt Supercilia, ſtibio fucata quaſi in unum coëunt: ſic bini quoq. oculi ſupercilijs ſubjuncti, tanquam unus, videantur.

Afferam inſignem Plutarchi locum, rationem nominis Horati, Coclitis in Publicolæ Vita reddentis: qui non ſolùm Rabbinicam Interpretationem vocis חרום egregiè comprobet, ſed verbis etiã valde perſpicuis declaret atq; illuſtret. Ὡράτιος ὁ Κόκλιος ἐπωνυμίαν ἔσχεν, ὡς ἔνιοι λέγουσι. Διὰ σιμότητα τῆς ῥινὸς ἐνδεδυκήας, ὥστε μὴ εἶναι τὸ διορίζον τὰ ὄμματα, καὶ τὰς ὀφρῦς συγκεχύσθαι hoc eſt, *Horatius ille Cocles cognomentum habuit (vt quidam dicunt) ex Simitate naſi depreſſi & quaſi demerſi, ita vt non eſſet, quod diſtingueret ſeu diſterminaret oculos, ſeu confunderentur & in unum coaleſcerent ſupercilia.* Et ſtatim ſubijcit, *Quum vellent eum vulgò Ciclopem vocare* (hoc eſt, Monſtroſum illum Polyphemum, Vnoculum) τῆς γλώττης ὀλισθανούσης, *Labante lingua, inualuiſſe conſuetudinem, vt Coclitem eum populus appellarit.* Hinc ergo patet cùm idem eſſe Simitatem, quod à Rabbinis ex Kimchio ſuprà eſt definitum, tum etiam Simitatis aſpectum ſemper deformem fuiſſe habitum, ſicuti uſus vocabuli Hebraici

innuit in Contextu Sacro Levitici antè citato. Neque multum abludit Etymon. Siquidem חרם ſonat Diſperdere ſive Vaſtare. Ergò חרום, id eſt, Diſperditus ſeu Vaſtatus vocatur *Simus*, utpote orbatus decôra oculorum conformatione ac poſitione: quæ primarium eſt totius faciei ornamentum: ut & facies totius corporis humani ſummum maximéque conſpicuum eſt decus. Ab hac eadem ſignificatione, Verſionem Septuaginta Interpretum vix transverſum quidem digitum usquam diſcedere opinor. Namque ab ijs חרום redditur κολοβόῤῥιν, hoc eſt, Cui curtus eſt naſus vel diminutus, nec ad juſtam longitudinem productus ſupernè, ſed in reliquæ faciei ſitum æquabilem, & quaſi planitiem, repente deficiens: ita ut ex parte ſuperiore, veluti amputatu videatur & decurtatus. Ad eundem modum tranſtulit vetus Interpres Latinus, *Qui parvo vel torto eſt naſo*. id eſt Recurvato, ideóque Brevi: Sicut etiam Interpretem illum alicubi κολοβῶν. *Breviare* convertiſſe memini Idem puto Suidam quoque voluiſſe, à quo κολοβόῤῥιν exponitur ὁ μικρόῤῥιν.

Sed antequam hunc ſermonem pertexam exponā breviter conjecturā quandā, quę mihi nuper in mentē venit. Nempe κόλακρος ab Heſychio generaliter declaratur κολοβός, id eſt, Mutilus, Truncatus. Quare ῥινοκόλακρος idem prorſus erit atque κολοβόῤῥιν id eſt Qui mutilo curtóve eſt naſo. Iam verò ſatis conſtat ex Hiſtoria Calamitatis Rhinocolourenſis (de qua in ſuperioribus copioſè meminimus) ſæviſſimam antiquitus apud Aegyptios pœnam fuiſſe. Naſi mutilationem ſive Præciſionem, non tam ratione doloris, qui non ita

Lib. 2. c. 8. p. 234.

grandis

grandis eſt, quam turpiſſimæ, quæ æternùm inuritur, ignominiæ: nec obſcuro aut inferiore aliquo, ſed in eminentiſſimo altiſſimóque corporis loco; ubi ſtatim vel è longinquo conſpici queat. Hoc pœnæ genere non niſi atrociſſima quædam ſcelera multata fuiſſe conſentaneum eſt: Maximè verò (ut ex Strabone colligimus) ea quæ Exilium mererentur. Sceleroſi igitur iſtiusmodi, ex communitate Reipublicæ, & ex Imperii Aegyptiaci finibus exterminandi, Naſis præciſis ſupplicium pendebant, conceſſa interim vitâ, quo gravior ac teſtatior eſſet pœna, reditusque in patriam ſpes omnis includeretur. Quid ſi igitur vetuſtum hunc Aegyptiorum morem ſpectantes Septuaginta, חרום id eſt, *Devotum*: Eradicationi ſcilicet (ut Sacræ literæ loquuntur) κολοβόρρινα tranſtulerunt, id eſt, *Naſo mutilatum*: quoniam tali pœna olim afſici ſolebat exterminationi Devotus quiſque. Atque is propriè dicitur חרום, & κολοβόρριν, id eſt, Truncatus naribus. *Simus* autem metaphoricè propter ſimilitudinem, quia illius ſpeciem præbet.

Geogr. lib. 16. pag. 506.

Exo. 7. 26.

Vulgata Editio tum Græca, tum Latina, verè aperteque oſtendit, numiſma illud, quod Hebræi דרכמון nuncupant, nihil aliud eſſe, quam δραχμὴν, ſive Drachmam: Ac nomen quoque re ipſa prorſus idem eſt transpoſita duntaxat A vocali (Nam δραχμὴν quaſi δαρχμὴν pronuntiant Hebræi. Id quod ipſis etiā Græcis aliquando uſitatū fuiſſe teſtatur Heſychius) mutata ſimul aliquantulū (ut fieri ſolet) terminatione, & א inſuper nōnūquā à fronte adjecto ut in אדרכון Adarchon) de gētiū Orientaliū more pariterq; ad compenſandum

literæ

literæ ם à tergo defectum. Siquidem Ezræ & Nehemiæ temporibus (à quibus commemoratur hoc monetæ genus, quique ad ipſam fere Alexandri Magni monarchiam vixerunt) notiſſimæ jamdudum gentibus Orientalibus factæ fuerant res Græcorum. Quanquam eſt qui eruditè conijciat Adarchon per adhæreſin, quaſi Daricon nuncupatum videri Δαρεικὸς autem ſive Daricus apud Suidam χρυσοῦς στατὴρ id eſt Aureus ſtater definitur. Sed huic conjecturæ palam officit כ Hebraicum, cui Græcorum χ, non κ, reſpondere nemo neſcit. Adarchon enim ſcribitur in Archetypo nō Adarcon Numiſma verò Daricum percuſſit primus Darius quidam Perſarum rex, ſed antiquior eo (ut ait Suidas) qui Xerxis pater fuit Ab illo denominatus eſt Δαρδανὸς & per ſyncopen (autho re Etymologo) Δαρεικὸς nempe χρυσοῦς, quaſi dicas, Darij Aureum.

Porrò utrumque nomen à veteri Interprete Latino *Solidus* etiam redditur; qui ejusdem ponderis cenſendus eſt; atque Drachma Etenim in Gloſſario (ut taceam verſionem vulgatam utroque vocabulo indifferenter utentem) Solidus νόμισμα Græcè exponitur Denarium verò τὸ νόμισμα interpretatur Heſychius Atqui Denarius nihilum, vel quam minimum diſtat à Drachma. deò ut Plinius pronuntiare non dubitet, Drachmā Denarij argenti pondus habere Cæterū quod diximus Hebrços Drachmā דרכמן, & אדרכן appellaſſe, intelligendum eſt non tam ſuo, quā veterū Medorū, aut Perſarū etiā idiomate. Nam ſermone vernaculo Iudæi Drachmā זוז vocitant Idq; Heſychium minimè latuit: ζοῦζαι (inquit) δραχμαί.

Brecrvvod de ponderil, & pretiis veterum nummorum cap. 3. pag. 10.

Nat. hiſt. lib. 21. c. 34.

Arabes

Arabes quoque hanc ipſam vocem (Drachmam) à Græcis ſunt mutuati: ſed כ vel χ, hoc eſt, mutam aſpiratam, in ה, ſimplicem videlicet aſpirationem transformarunt, Et ex δραχμὴ, דרהם effecerunt. Atque hinc deinde, eadem aſpirationis nota è medio ſublata, tritum apud noſtrates ſermone quotidiano vocabulum, *Dram* (pro *drahm*) natum videtur. Prætereà apud Paraphraſtem Arabicum דרהם, non ſolum ſpecialiter δραχμὴν ſive Denariũ declarare ſolet, verum etiam, quia maximè vulgaris erat olim & translatitius ubique gentium illius monetæ uſus, ad Pecuniam generatim deſignandam συνεκδοχικῶς accommodatum ab illo legitur, Matth. 28. 12. Ibi namque ἀργύρια, id eſt Nummos Argenteos Interpres דראהם reddit, ſpeciei ſcilicet nomine generis vice poſito. Itaque clariùs ipſum genus פצה id eſt Argentum ſive Pecuniam, nominatim adhibet verſu 15. E contrario Alexarchus ille, quia Διαλέκτυς ἰδίας εἰσήνεγκεν (ut eſt apud Athenæum) Drachmam appellatione quadam generali ἀργυρίδα, quaſi dicas Argenteam, nuucupatam voluit. Neque verò adeo recens exiſtimandus eſt mos iſte, aut Levicula de cauſa illicò damnandus. Nam vel ipſi Hebræi, Græcis Latiniſque longè antiquiores, addo etiam ſapientiores, eundem uſurpaſſe cernuntur. Siquidem illos Siclum ſuum (qui parem apud eos locũ obtinebat, ac apud Græcos Drachma, & Denarius apud Latinos abſolutè כסף, id eſt Argentum vulgò nominaſſe obſervemus

Deipnoſ. lib. 3.

Gen. 20. 16. & 45. 22. &c.

Soli Deo g oria.

FINIS LIBRI SEXTI.

APPEN-

APPENDIX.

APOLOGETICA.

Vbi defenduntur nonnulla in Miſcellaneis meis obſervata, quæ à Iohanne Druſio, viro eruditiſſimo, in ſuis ad Pentateuchum Notis, nuper editis, oppugnantur. Præterea adjungitur æquiſſima veriſſimáque adverſus eundem Ingenuitatis meæ defenſio. Deniq; paucis aſſeritur denuò Sacroſancti nominis Tetragrammati pronuntiatio Iehova, Samareticâ Iave rejectâ.

Prov. 10. 19. SCITUM eſt illud Solomonis, *In multitudine verborum non deerit peccatum*, non modò quum loquimur (ubi pronus admodum eſt lapſus. Quid enim lingua volubilius aut præcipitantius? ſed quum ſcribimus etiam. Quamvis enim deliberandi ſpatium aliquantulum, haud dubiè minuat peccatum, non omninò tollit tamen. Vſque adeo τὸ εὐπερίστατον illud eſt (ut loquitur Apo-
Heb. 12. 1. ſtolus) & nobis ubique obvium. Nihilo minùs nequaquam ceſſandum, ſed ſemper conſulendum bono publico, idque diligenter ſtrenuéque pro facultate noſtra promovendum. Hoc animo quum eſſem affectus, Miſcellaneorum meorum adverſaria, opportunitatem nactus, in lucem edidi. Neque dubito haud pauca in eis repertum iri, quæ jure reprehendi, & poſſint, & debeant. Namque à natura ad unum omnes ita comparati ſumus, ut niſi Radius à Sole juſtitiæ mentibus noſtris cœlitus affulſerit fieri nequeat quin

quin aſſiduè offendamus. Itaque adverſus denſiſſimam iſtam corruptionis noſtræ caliginem penitus inſitam & Radium illum nimium ſæpe interrumpentem, quilibet piè Studioſus, ſubinde inter meditandum, legendúmque & ſcribendum, intus apud ſe Precatiunculam hanc mecum occinet.

Mens hominis tenebræ. Lux ô clariſsima Mundi,
Chriſte, tuo tenebras lumine pelle meas.

Quid multa? Planiſſimè hominem me eſſe negarem, (& quod abſit) Spiritus Sancti efficaciam ſimul repudiarem, niſi errata mea libens agnoſcerem. Hæc verò ſi quis eruditus emendaverit, permagnam profectò à me gratiam meritò inibit. Etenim quid hoc aliud eſt, quam maculas eluere, quo pulchriora deinceps Scripta appareant. Veruntamen duo potiſſimum & poſtulo & flagito; ut maculæ re ipſa ſint, non fingantur: Item, ut àqua, non aceto, abluantur: hoc eſt, candidè, non contumelioſè, corrigantur. Qua in re utinam poſthumum illud Clariſſimi Viri, Iohannis Druſij, τοῦ μακαρίτου, in Pentateuchum Opus (Quod mihi primus in manum tradidit Theologorum decus, D. Arthurus Lakeſius, Bathonenſis ac Wellenſis Epiſcopus) non atroci me nuper injuria affeciſſet. Id niſi ita ſe haberet, nihil certè opus foret ullam mei Defenſionem ſuſcipere. Quam nunc planè neceſſariam judicabit Lector æquuus, ſi ſequentia attentè perlegerit.

Principio in Miſcellaneorum meorum Libro primo, Capite quarto, annotavaram *uſum parti-*

Digitized by Google

particulæ מן *ſignificantis Ad, in Hebræa quidem Lingua rarum eſſe, in Arabica verò frequentem.* Id ſtatim carpit Druſius. *Quod verum an falſum ſit,* (inquit) *alijs, ejus linguæ peritioribus, dijudicandum relinquo.* Satis amarum quidem hoc atque aſperum; hominem prorſus ignotum & innoxium ſua, qualiacunque demum, ſane non ſine labore parta, cum omnibus literarum, præſertim Hebraicarum, ſtudioſis benignè communicantem, temeritatis ſimul falſique obſcurè inſimulare. Quaſi verò id in publicum proferre auſim, quod ipſe minimè noverim, quodque peritiores minùs verum ſint judicaturi. Atque tametſi palàm fateatur ſe neſcire, verúmne an falſum, mihi tamen id credere non dignatur, quantumvis ſcienti: ſed fidem omnem abrogat, tanquam non ſatis ſcilicet perito ad rem longè facillimam pernoſcendam. Neque enim ea incognita cuiquam eſſe poterit, qui modò Muſas Arabicas vel à Limine (ut ajunt) ſalutaverit. Quemvis tamen arbitrum per me Lector ſtatuat, nominatim verò ſuum ipſius Druſij Conterraneum, Thomam Erpenium Integerrimum doctiſſimumque virum, linguæ Arabicæ non peritiorem tantùm, ſed etiam multò peritiſſimum, deque Philarabibus univerſis (expertus loquor) quàm optimè meritum, & aſſiduè merentem. Is ergo ſententiam rogatus, planiſſimè continuò ſecundum me decernet, in Libello utiliſſimo Centum Regentium, pulcherrimis Typis, non ita pridem emendatiſſimè divulgato. Pag. 102.

Deinde duplici nomine deductionem meam vocabuli מין, Hæreticum denotantis, reprehendere libuit. *Longè* (inquit) *petita, ne dicam coacta eſt*

coacta eſt hæc Etymologia. Equidem non video quo jure hoc dicat. Quomodo enim longè petitam cenſeat, quum liquido monſtraverim de proximo ſumptam? nimirum à themate מאן, quod Pertinaciter negare ſignificat. Vnde aptiſſimè appelletur Hæreticus מין, quaſi Pertinax & obſtinatus ſanæ doctrinæ abnegator atq; oppugnator: Cujuſmodi revera omnem Hæreticum eſſe, plus ſatis ſubinde experimur. Itaque Elias in Thisbite, ex ſententia Rabbinorum, ſimiliter מין definit: videlicet eum eſſe, שאין לו דת, *Cui lex non eſt*, Exlex, Qui legi parere renuit. Significanter Græcè ἄνομος reddatur; eo præſertim ſenſu, quo Antichriſto attribuitur cognomentum illud. Quomodo autem coactum autumet etymologiam noſtram quum derivationem Analogiæ Grammaticæ prorſus conſentaneam declaraverim? Nam ut Syri ſive Chaldæi, ביש à באש, ita veteres Rabbini, Idiomati Syro Chaldaico à teneris aſſueti ac innutriti, מין à מאן pari ratione formaſſe videantur. Porro quod ait nuſquam inveniri (nimirum in Sacris literis) vocem à מאן deductam, pro Doctrinæ orthodoxæ abnegatore, nos quoque tantundem regerimus de radice מין; Speciem, non Hæreſim aut Hæreticum in Scripturis deſignare. Placuit tamen doctiſſimo Mercero inde מינים arceſſere, quod Sectas in Religione ſignificet apud Rabbinos, ut in Notis ipſius ad Pagnini Theſaurum, multos abhinc annos, obſervatum legimus. Huic nunc ſuffragatur Druſius. Nec injuria. Eſt enim deductio iſta paulo expeditior: at noſtra (quod pace tantorum virorum dixerim) multo certe efficacior & vegetior, intimam rei naturam aperte ſtatim

2. Theſ. 2. 8.

M explic-

explicans. Quod ſi ratio nominis Rabbinici פרש, ex ſignificatu in Biblijs Hebraïcis uſitato petenda ſit, quem obſecro alium intellectum inde colligas, quam vt ſignet, Speciem quamlibet hominum atque Ordinem, quoquomodo ab aliis diſtinctum ac ſeparatum, puta Levitas, Sacerdotes, Naziræos, Eſſæos, inprimis vero Phariſæos, ab Hebræis peculiariter inde nuncupatos? Id autem quam belle congruat cum mente Rabbinorum, viderint Inventores. Attamen liberrima uſquequaque penes Lectorem poteſtas ſit, ut utram velit originationem eligat.

De Baithoſæis, equidem ingenuè ſententiam, aut potius conjecturam meam in medium protuli. Eruditorum eſto judicium. Neque enim vacat, nec expedit, actum (ut ajunt) agere. Illud tantùm aſſero me ſatis probabiliter oſtendiſſe, gemino præſertim argumento. Baithoſæos, Eſſæos ſive Oſſenos eſſe. Vno, à perſpicua nominis ratione ſumpto. Altero, à Trium duntaxat celeberrimam apud Judæos Sectarum numero: ut in Miſcellaneis prioribus cuivis inſpicere & cognoſcere promptiſſimum eſt.

Cæterùm, quod opinatur Druſius, Eſſæos propemodum Phariſæos eſſe, & perexiguo diſcrimine certorum rituum ac ceremoniarum ab ijs differre, efficit, vt jam non ampliùs Tres, ſicut olim, ſed duæ re ipſa recipiendæ ſint Iudæorum Sectæ: contrà quam Druſius ipſe ſtatuit, & veteres omnes una voce animóque tradiderunt. Nam tenue quoddam leviculorum aliquot rituum diſcrimen nihil moror. Imo ſi Philoni credimus, illuſtriſſimo doctiſſimóque Iudæo (cujus apud nos autho-

authoritas, hac maximè in re, plurimum valere debet, quique & de Eſſæis diligentiſſime ſcripſit, & cum eis ſæpiſſimè verſatus fuit, palam eſt, eos univerſo totius vitæ inſtituto à Phariſæis diſcrepaſſe. Illi enim hominum congreſſus fugiebant: hi quam cupidiſſimè appetebant. Illi nihil poſſidentes, ἀκτημοσυνῃ ſummè gloriabantur: hi, utpote perquam avari ac inſatiabiles divitijs in immenſum congerendis aſſiduè ſtudebant. Illi ad rempublicam adminiſtrandam non accedebant: hi poteſtates, honores, magiſtratus, omnium mortalium avidiſſime ambibant. Quid multa? Qui utrumque ſolius Philonis Libellum, de Eſſæis luculenter conſcriptum, vel curſim tantummodo perlegerit, & deinde paulò accuratiùs cum hiſtoria Evangelica contulerit, næ is haud mediocri, ſed magno ſane intervallo Eſſæos à Phariſæis diſtare animadverteret.

Quod ad locum Apoſtoli attinet, 1. Cor 1. 20. ubi συζητεῖν, nõ חקר. ſed דרש ſignificare affirmavi; *Imo* (inquit Druſius) חקר *verbo ἐκζητεῖν reddunt Septuaginta Pſal.* 4;. 23. *& Ezek* 39. 14. *Hoc primũ*. Vltimũ, inquam ego, an primum exiſtat, nihil intereſt, modo ad rem, de qua agitur, accommodate dicatur. Hîc verò quis non primo ſtatim aſpectu videat ἐκζητεῖν extra oleas eſſe & ἀπροσδιόνυσον? quippe quum planè diverſum ſit à συζυτεῖν, unde συζητητής. Illud enim ſonat Exquirere, Indagare, vel Diligenter quærere ſecum vel apud ſe; uti placidè tacitéque ſolent Phyſici: hoc unà cum altero alijsve quærere, uti moris eſt diſputantium, & acriter plerunque concertantium atque altercantiũ. Ex quo efficitur nomen συζητητὴς

parum commodè cohærere cum verbis τ̃ αἰῶνος τούτου, ſi cauſas naturales, rerúmve naturas deſignare intelligantur. Præterea perinde hîc valent verba iſta τοῦ αἰῶνος τούτου, atque infrà Cap. 2. v. 6. ubi σοφία τ̃ αἰῶνος τούτου rectè declaratur, Sapientia mundana iſta, ſive Secularis, vel, Quam admíratur mundus iſte: eſtque inſita & innata animis humanis. Opponitur autem cœleſti & adventitiæ, ex Spiritus Sancti illuminatione: quæ prorſus occulta eſt mundo & ſeculo huic. Ita ut τοῦ αἰῶνος τούτου omnino accipiendum ſit, quemadmodum κόσμου τούτου, continuò ſequens. Atqui hoc denotat, Homines non regeneratos, naturales animales, rationis ſolùm viribus pollentes. Talis ergo, Diſputator iſte intelligi debet. Adhæc, συζητητὴς, juxta ac Participium ipſum συζητῶν, eſt habendum. Nemo vero dixerit illud exponendum ὁ συζητῶν τῷ αἰῶνι τούτῳ: quamvis poſtulet dativum perſonæ à tergo adhærentem: multò minùs ὁ συζητῶν τὸν αἰῶνα τοῦτον. Quare genitivus, quem uſurpat Apoſtolus, neque hominem indicat, qui cum diſputatur, neque rem, de qua; ſed qualitatem tantummodo diſputantis. Vt ὁ συζητητὴς (vel ὁ συζητῶν) τ̃ αἰῶνος τούτου, ſimpliciter ſit (ſicuti jam oſtendimus) Diſputator ſeu Doctor mundanus, hoc eſt, Sola mundi ſeculíve hujus ſapientia imbutus, quam dictat ratio humana: non cœleſti illa, quam inſpirat Spiritus Sanctus.

Pergit porro Vir doctiſſimus. *Iam vero* (inquit) *quod ait Phyſicam diu poſt Chriſtum Iudæis innotuiſſe, toto cœlo fallitur.* Dum hæc legerem, ſubijt mentem Horatianum illud, Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu? Ego namque illico meras

αὐτο-

ἀποδείξεις exſpectare cœpi, & rationes aliquot invictas, quibus manus darem. At nihil omnino ejusmodi comparet, præterquam quod foliis farfari levius ac infirmius meritò exiſtimes. Eàque re profectò me *toto cœlo* (ut ait ipſe) *falli* profiteor. *Nam Phyſica* (ſeu rerum naturæ ſcientia) *pars eſt* (inquit) *philoſophiæ, quæ in Iudæa vigebat ſub Templo ſecundo.* Audio quidem Druſij verba. At mihi non verba dari cupio, ſed argumenta. Illud enim cum primis deſidero, unde nobis fidem faciat, Phyſices rerúmque naturalium in Iudæa, non dico viguiſſe ac floruiſſe ſtudia, ſed aliquatenus aut mediocriter culta fuiſſe, ſub Templo ſecundo. Cedo vel paucula tantummodo monumenta de rebus Naturalibus conſcripta, quæ totidem Teſtimonia ſint, Iudæos per iſta tempora, publicè Phyſicis tractandis operam dediſſe. Solent enim eruditi, præſertim ubi vigent artium ac diſciplinarum ſtudia, Syſtemata quædam, aut ſaltem Præcepta aliquot, vel Rudimenta literis mandare, quibus non viventes modo, ſed poſteros etiam adjuvent atque inſtituant, ad rerum cognitionem faciliùs & accuratiùs adipiſcendam. Illud inſuper animadvertere oportet, Arabas, viros acutiſſimos & diligentiſſimos, Hebræorum quoque vicinos proximos, & Linguæ aliqua, eaque non exigua, conjunctione ſociatos, ſi quid tam eximium tamq; præclarum apud Iudæos eminuiſſet, non ceſſaturos fuiſſe, ſed Arabicè verſum, id hominibus ſuis quam primùm imperituros, eisque libentiſſimè commonſtraturos. At illi omnia à Græcis ſunt mutuati, non Phyſica tantũ, verum etiam Geometrica, Arithmetica, Aſtronomica,

mica, cæteráque ejuſdem generis. Nec eſt quicquam quod Hebræis, hac in re, uſpiam acceptum referant.

Quid quod Ptolemæus ille Philadelphus, quum magnificentiſſimam Bibliothecam Alexandriæ multis Librorum millibus inſtrueret atque locupletaret, eósque è regionibus admodum longinquis ſtudioſè advehendos curaſſet, ſi qua ſcripta Philoſophica apud Iudæos, tam propinquos Aegypto, exſtitiſſent, nonne omni abjecta cunctatione diligenter conquiſita, cupidiſſimè ad ſe cõportari juſſiſſet? quippe qui Biblia Sacra (quanquã Philoſophicis apud Gentiles poſthabita) tanto ſumptu & apparatu ex Hebræo cõverſa, in Bibliothecam introducenda, ibique honorificè collocãda, exiſtimaret. Suſpicetur forſan aliquis, Philoſophica Iudæorum reposita quidem illic fuiſſe, ſed quum Bibliotheca conflagraret, ignibus abſumpta. Prototypa fateor; non Exemplaria inde transſcripta: ut nec Septuaginta Interpretum nec Operum Ariſtotelis, aliorumque, à Rege Ptolemæo coëmptorum.

Quod verò poſtremum affert doctiſſimus Druſius non modo non contra nos, ſed planè pro nobis eſſe cenſebitur, ſi ritè æſtimetur. *Haſamonæi* (inquit) *decretũ fecerunt, quod memoratur in Hiſtoria illius temporis, Maledictus qui docet filium ſuum Philoſophiam Græcam.* Hîc ante omnia recordandũ, Judæos exſilijs periculiſq; aſſiduis jactatos & calamitatibus innumeris attritos, antiqua artiũ ac diſciplinarũ Monumenta, ſi qua ſuperfuerant, jamdiu penitus amiſiſſe: uſq; eò ut ægerrimè ipſos etiã Sacros codices per ſummam hoſtium immanitatem, incolu-

incolumes conſervare potuerint. Quum autem Græcos viderent toto Oriente paſſim volitantes, eosdémque, illis potiſſimum temporibus, omniũ ſcientiarum gloria florentes, ceperunt conſilium (ut eſt mens humana cognitionis avida) eorum opera uti, ad Philoſophiæ notitiã (cujus ipſi imperiti & expertes erant, nec alicunde apud ſe, propter crebras vaſtationes, ſubſidia ſuppetebant cõparãdam & percipiendã. Hinc orta eſt Principum ſuſpicio metusq; fore ut familiari cum Græcis conſuetudine, corrumperentur ſuorum animi, & ad Gentiliſmum paulatim deficerent. Igitur ut rei tã nefariæ occaſio omnis præcideretur; interdictum omninò eſt Judæis Græca Philoſopiâ (ſicuti clarè ſonant verba:) non ſolùm Philoſophiæ cum lege permiſtitione, quemadmodum Druſius ſuggerit de ſuo. Quocirca conſentaneum eſt, Iudæos gemina de cauſa Philoſophiæ, quæ apud Græcos vigebat, ignaros fuiſſe: quippe quam nec ipſi ſcirent, nec aliunde diſcere liceret. Quo minùs mirandum, ſi apud eos jam olim planè jacebant Philoſophiæ ſtudia. Certè religio erat ipſis etiam attingere: doneç ſerò tandem Græcam Philoſophiã, ab Arabibus, cognatis ſuis, quã à Græcis, accipere maluerũt.

Nunc denique perventum eſt ad illud, quod diverſi generis eſt. Non enim ad literas, ſed ad mores ſpectat. Itaque ſeparatim mihi hoc loco tractandum putavi: idque quam poſſum conſideratiſſimè: quia vehementer urget, meáq; maximè intereſt. *Tantum requiro* (inquit Druſius de me ſcribens) *majorem Ingenuitatem. Nam cùm, ut dubium non eſt, ex meis libris aliquid profecerit, tamen mei nuſquam mentionem facit, niſi ſemel, ubi diſſentit.*

Quum primum oculos in hæc verba conijcerem, equidem magnopere mirabar (veniam dabit Lector, ſi. pro mei juſtiſſima defenſione, liberè, quæ vera ſunt, dixero) talia, tam iniqua, tam inepta, tam falſa viro tanto excidere unquam potuiſſe. Etenim quænam, amabo te, iſta eſt æquitas Druſij hominem honorificè de ipſo locutum, nec mali quicquam meritum, non dico accuſare clanculum intus apud ſe, ſed propalam tanquam minùs Ingenuum ϛηλιτεύειν, & publico ſcripto reum peragere, ac confidenter, cauſa non cognita, damnare. Profectò nimis Dictatoria, imo Tyrannica eſt iſta poteſtas. Ingenuitatem verò meam neque libet, neque opus eſt ut prædicem. Quippe quum (eſt Deo gratia) ſatis comperta & teſtata ſit apud noſtrates, eosque (ut cæteros taceam) viros eximios atque primarios, doctrina, virtute, pietate ornatiſſimos Epiſcopos: quos nominatim recenſere & appellare in præſentia nihil attinet.

Quod porro quæritur, *Me ſui mentionem non feciſſe*; Magnum verò ſcelus. Quaſi non liceat Authoris alicujus verba, etiam Sanctorum Patrum, Prophetarum, Apoſtolorum, atque adeo Chriſti Domini, ſcriptis noſtris ſubinde inſerere niſi ubique expreſſo ſimul nomine. Sane quæ ſemel divulgata ſunt & in lucem edita, publici juris jam fiunt, & à quovis Lectore uſurpari poterunt; modò ne de induſtria ſubtrahat ea authoribus ſuis, ſibique in morem plagiarij vendicet. Quod facilè vitabitur, ſi non paſſim, verùm quoties opus erit, Authores appellentur. Itidémque à me quam religioſiſſimè factum confirmo atque teſtificor. Semel autem tantummodo in Miſcellaneis, Druſij mentio-

mentionem feci, quoniam non niſi ſemel omnino opus erat. Quod ſi ne tum quidem feciſſem, jure tamen mecum ea de re expoſtulare non poſſet, in qua ipſe pariter, aut etiam multo magis ſimul deliquiſſet. Sæpiùs enim, me non nominato, Druſium huic libro ſuo aſperſiſſe mea non pauca, Lector vel mediocriter attentus, facilè animadvertat. Neque porro negandum eadem inveniri & excogitari poſſè ab iis, qui temporibus locíſq; inter ſe quam longiſſimè diſtant. Nihil namque (ut eſt apud Eccleſiaſtem) novi eſt ſub Sole. *Eccleſ. 1. 2.*

Cujus rei & ratio ipſa admonet, & exempla ſuppetunt permulta. Unum temperare mihi nequeo quo minùs jam nunc proferam. Scripſit ad me olim. quum priorem Miſcellaneorum Editionem adornarem, Amicus quidam meus; Vir neutiquam obſcurus, idémque eruditus, ac fide digniſſimus ſe certò ſcire aliquas ex Notis meis fuiſſe eaſdem cum iis, quas anteà obſervaverat Reverendiſſimus Patronus meus & Mecænas, D. Epiſcopus VVintonenſis. Quid? An idcirco me repetundarum illico inſimularet Vir Clariſſimus & quaſi cum iniquo rerum ſurreptitiarum poſſeſſore ageret? Alieniſſimum ſanè illud erat ab eximio integerrimi ipſius animi Candore. Imo collaudavit potius favitque ſupra ſpem omnem, & Literulas noſtras propè langueſcentes inſigni deinceps benevolentia benignitatéque erigere & recreare non deſiit.

Atqui firmat Vir doctiſſimus, *Me ex ſuis libris aliquid profeciſſe*. Mirum ni illud fortaſſe dicere voluit, *Proficere potuiſſe*. Quippe hanc laudem libris ejus non os meum modò, verùetiam extranei

cujusvis ultrò tribuerit. Sed enim expreſsè inſtat *Profeciſſe*. Quid ita quæſo? Quia *dubium non eſt*. Feſtivè dictum. Equidem illudere hoc eſt, non probare. Ain' tandem? *Dubium non eſt*? Quinimo pluſquam ſummè dubium illud eſt: nempe veritati prorſus contrarium. Nam me non profeciſſe quicquam ex Libris ipſius, argumento ſatis magno eſſe debet liber hic meus, Miſcellaneorum inquam: qui totus à capite uſque ad calcem, ne hilo quidem ex Druſianis (mihi crede) ornatior aut locupletior factus eſt. Adeo ut mihi ſanctè jurato firmiſſimè aſſeverare liceat, eum inde nulla penitus ex parte, ulla vel minutiſſima ſententiola, ſenſiculóve aut minimo (quod ſciã) verbulo (præter paucula illa ex D. Bezę Annotationibus Majoribus deſumpta) auctiorem evaſiſſe. Etenim qui fieri potuit, ut ex libris Druſij aliquid profecerim, quibus univerſis vacua ſemper, & fuit, & etiam nunc eſt Bibliotheca mea, ab ipſo uſque principio ſtudiorum meorum? Non tamen dedita opera, neque conſulto id evenit. Abſit. Sed plane fortuito: Divina providentia fortaſſe ita gubernante; quo ſpectatior eſſet Integritas mea, hac ipſa in re, de qua jam litigatur. Nam ut de plurimis & probatiſſimis Clariſſimi Viri Operibus ritè uſurpari queat Virgilianum illud,

Quæ regio in terris DrusI non plena laboris?

Mihi quidem certè procul ruri in ſeceſſu multos annos deliteſcenti, nondum contigit tam fælici eſſe, ut ullo Druſij Opere adhuc diteſceret Muſeũ meum. Veruntamen propediem futurum ſpero atque confido. Interea liquido cernat Lector, quam falsò crimen animi parum Ingenui mihi impin-

impingere conatus ſit Druſius. In quem ſane ipſum potius Iure id transferendum videatur. Notum enim eſt ac celebratum Pamphilii Terentiani dictum. *Ego neutiquam officiũ eſſe liberi puto, Quum is nil promereat, poſtulare id gratiæ apponi ſibi.* Quid multis moror? Hoc quidem teſtor, mihi iſta plane extorqueri, eaque invitiſſimum ſcribere: Et eruditiſſimi viri laboribus tantopere favere, ut verbum unum non commutaſſem, niſi acutiſſimum & violentiſſimum Telum Neceſſitatem dico impelleret & tantum non penitus fodicaret. Etenim nemo ſanæ mentis (ut opinor) prudens ac ſciens ſuſtineat ullam bonæ famæ jacturam facere: ſed omnibus nervis contendat ut eam ſartam tectam conſervet. Quam Solomon argento auro, quibuſcunque demum & quantiſcunque divitiis anteponendam eſſe docet.

And. Act. 2. Sc. 2.

Prov. 22. 1.

De nomine Tetragrammato.

DE Sacroſancto nomine Iehova in Miſcellaneis noſtris ſemel atq; iterum abunde diximus. Quoniam autem lectionem & pronuntiationem hanc nihili æſtimat Druſius: Imo peccari, & quidem graviter peccari ab iis affirmat, qui *Iehova* legũt: neq; hac acrimonia contentus, Anglos ſimul omnes Opere iſto poſthumo nominatim perſtringit atq laceſſit, aliquid rurſus breviter dicendũ: ne & Genti noſtræ, & pariter (quod caput eſt) cauſæ communis veritati defuiſſe videamur. Primum igitur conqueritur nos Samariticam Lectionem rejicere: quæ tamen genuina ſit Reſpondemus id non admodum liquere vel ſuo ipſorum indicio

Digitized by Google

indicio. Variant enim aliquantulum hac de re loquentes. Samaritæ Iave ſive Iahave efferebant; Druſius, (ut & ante eum Mercerus Ieheve. Index Operi Druſiano attextus (niſi forte mendum eſt) Iavoh. Quinetiam Druſius ipſe nonnihil vacillat. Nam aliàs permagnam præ ſe fert fiduciam ſeque certò ſcire narrat: aliàs vix dubitat: ad extremum tantummodo conjicit. Eſt ubi, re quaſi deplorata, ſic ſentiat; quum nomen Tetragrammaton non habeat proprias vocales, non poſſe legi ſuis conſonantibus. Planiſſime ergo efficitur, ut idem ipſum nomen omnino legi nequeat. Unumquodque enim vocabulum, ſi verè legitur, ſuis, nō alienis, legitur vocalibus. Prout ſua quiſque vita vivit non extranea. Atqui (inquiet) à Samaritanis didicimus Sanctiſſimi illius Nominis vocales, quibus enucleatè legatur & pronuntietur. Nobis vero nefas eſt (in rebus præſertim Sacris) Samaritarum eſſe diſcipulis: ut qui à ſummo Magiſtro (qui ſolus ipſa eſt Veritas) luculenter didicerimus Samaritanos *adorare quod neſciunt*. Et, *Salutem ex Iudæis eſſe*. Deinde ex Apoſtolo (ut antehac obſervavimus) conſtat, non Samaritanis, ſed Iudæis concredita eſſe eloquia Dei. Igitur ab his, non ab illis, petenda.

Ioh. 4. 22.

Rom. 3. 2.

Quod ſi teſtimonium Samaritanorum valeat ad confirmandam lectionem Iahave ſive Iave qui tamen populus ſanctus non ſunt, ſed Gentiles impuri, cur non æquè reliquos Gentiles, multo etiam antiquiores, advocemus ad aſſerendam pronuntiationem *Iehovah*, ſive *Iehovih*? Quid enim aliud eſt *Iovis*, vetuſtus Latinorum nominativus, quam nomen *Iehovih* contractum? Nam ה ſæpe

migrat

Digitized by Google

migrat in S, maximè in terminationibus nominum (ut in ſuperioribus docuiſſe meminimus) propter eandem utrobique naturam, nempe ſpirantem ac ſibilantem. Namque Sibilus, quidam eſt ſpiritus. Quid item aliud ſono repræſentat ἰωβακχος apud Græcos, quam *Iehovah* ſive *Iovah*, verum Templi Hieroſolymitani Deū: quem Gentiles aſtu Satanæ faſcinati, in turpiſſimum Bacchi Idolum tranſmutarunt. Perinde etiam atque Ἴακχος ſacroſanctum Hebræorum *Iah* exhibet: Græcè quidem diſſyllabum, videlicet *ια*, quamvis Hebraicè ſit monoſyllabum. Literæ verò Græcorum conjunctæ, ejuſdem inſtrumenti, ſcilicet *κχ*, aſpiratam Hebræorum He, puncto mappik corroboratam, egregiè referunt. *Tacit. Hiſt. lib. 5 pag. 617.*

Hæc, ſicut & alia generis ejuſdem nonnulla, quæ in Miſcellaneis ſuprà commemoravimus, licet valde probabilia ſint atq; dilucida, nos tamen Gentilium teſtimoniis non nitimur, ſed omnino divinitus revelatis & in utroque Teſtamento perſpicuè conſignatis. Siquidem in Sacris literis ubique Quatuor conſonantes nominis Tetragrammati, Iod, He, Vau, He, Tres haſce vocales, ex Inſtitutione item divina ſubjectas habent, E, O, A, quibus clarè explicatéque profertur vox IEHOVA. Igitur IEHOVA, genuinam ac germanam Lectionem ac pronuntiationem eſſe, ex animo credimus & profitemur. Negant autem ſuperſtitioſi Iudæi, Druſius itidem, aliique Chriſtiani nonnulli, qui illorum traditionem mordicus tenent, has Tetragrammati proprias eſſe vocales, ſed prorſus alienas, & ad nomen Adonai peculiariter ſpectare vehementer contendunt Quaſi dicant, Sunt vocales

nominis

nominis Adonai: Ergo non Tetragrammati. Frigidum certè argumentum, &, pene dicam, ridiculum. Quaſi vero nomina diverſiſſima nō poſſint, nec ſubinde ſoleant eiſdem efferri vocalibus. Nihil fere notius opinor. Quocirca utcunque ſint propriæ nominis Adonai, tamen Tetragrammati pariter non deſinunt propriæ eſſe.

Hoc autem duplici ratione oſtenditur. Nam ex tribus illis vocalibus, duas primas, videlicet E & O Tetragrammati genuina eſſe evincitur, ſi paulo attentiùs conſiderabimus nomina propria, quę ex Tetragrammati parte priore ac potiore compoſita paſſim occurrunt: qualia ſunt Iehonathan, id eſt, Iehova nathan; Iehoram id eſt, Iehova ram; Iehoshaphat, id eſt, Iehova shaphat, cæteráq; conſimilia permulta. Hîc nemo (ut equidem opinor) legendum aut pronuntiandum cenſuerit, Adonathan, Adoram, Adoshaphat, &c. Quoniam E & O proprias nominis compoſiti vocales exiſtimat. Sin autem partis in compoſitione propriæ ſunt, cur non itidem totius extra cōpoſitionem? quum idem utrobique inviolabile nomen exiſtat, illic ſecundum partem, hîc per ſe totum. Ultimam vero vocalem A, ſive Camets, peculiaré ac nativam Tetragrammati eſſe, vel ex ipſo nomine Adonai ſatis liquere poterit. Etenim ubi nomen illud humanum eſt, cum pathach id eſt, A brevi in ſyllaba poſtrema ſcribitur, uti Grammatices etiam ratio poſtulat: ubi autem divinum cum Camets, id eſt, A longa, idque contra analogiam Grammaticam. Cedo cauſam. Nimirum ut nomini Tetragrammato exprimendo aptè congruat & conveniat. Quod ſi igitur Camets ſeu A longa, no-

mini Adonai (quanquam alieno loco) ſupponitur propter Tetragrammaton; ſane multò magis loco nativo veréque ſuo, eidem ipſi Tetragrammato ſubjiciatur neceſſe eſt propter ſe. Rurſus, quum Camets (uti jam diximus) nomen Adonai divinum ab humano diſtinguat, conſentaneum videtur, ut vocalis illa nominis abſolutè divini (nempe Iohova) propria ſit; ideóque diſtinguat. Tantundem quoque efficitur ex Iah nomine eſſentiali, ſive eſſentiæ ſimiliter indice. Quippe hoc religioſiſſimi, & Hebraïcè doctiſſimi viri, nihil aliud judicant, quam ipſum Tetragrammaton, ehova, decurtatum, hoc eſt, ex triſſyllabo in monoſyllabum per ſyncopen contractum. Syncope eſt, quum aliquid è medio dictionis eximitur. Contractio autem ſyncoptica fieri ſolet apud Hebræos, reducta vocali conſonantis ſequentis ad antecedentem, ut cum hac in unam vocem coaleſcat. Verbi gratia, ex Iehovah ſive (quod idem eſt) Iovah, fit Iah. Nam in hoc vocabulo obſervandum, non ſimplicem (ut in pleriſque aliis) ſed duplicem fieri contractionem; ita tamen ut vocalis reducta, quæ in eliſæ locum ſuccedit, minimè mutetur, ſed in utraque integra & illibata ſervetur. Proinde patet hac etiam ratione Camets tertiam eſſe, eámque germanam Tetragrammati vocalem.

Neque obſcura eſt ea ratio quæ ex Apocalypſi affertur. Ubi ὁ ἦν, καὶ ὁ ὤν, καὶ ὁ ἐρχόμενος pulcherrimũ eſt, atque diſtinctum & exquiſitum Tatragrammati Interpretamentum, recenſionem ſyllabarum (niſi fallor) non Hebræorum more à dextra in ſiniſtram, ſed cõtrà, Græcorum ritu, à ſiniſtra in Apoc. 4. 8.

dextram

dextram exordiendo & continuando. Sic namque primo loco Va ſeu Camets obviam procedit, Præteriti הוה, id eſt, *Fuit*, indicium. Secundo Ho, ſive Cholem, Participij הוה, nempe *Eſt*, inſigne. Tertio Ie ſive Iod, Futuri יהוה, id eſt *Erit*, characteriſticon. Hiſce ergo punctis vocalibus nomini Iehova ſuppoſitis Æternitas naturæ ſeu Eſſentię divinæ menti humanæ dilucidè contemplanda exhibetur: ut quæ perpetuitatis ſit omnino immutabilis, ſemperque fuerit, & futura ſit, principii finiſque prorſus expers. Eodem plane modo ac eodem ſimul
Hebr. 13. 8. ordine, Filii quoque Deitas, in Epiſtola ad Hebræos, demonſtratur: Ιησοῦς χριστὸς χθὲς, καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. *Ieſus Chriſtus heri, & hodie idem, & in ſecula.* Hujus myſterii notitia, quæ nomine Iehova, tanquam involuta & complicata continetur, præclarè Interpretamento Apocalyptico evolvitur atque explicatur. Ita ut duo iſta perinde fere ſe habeant atque Definitio & Definitum: quorum alterutro poſito, alterum pariter concedi debet.

Ad Exod. 13. Verum enimvero non me ſolum (ut diximus ſuprà) notaſſe ſatis habuit Druſius, ſed Angli quoque nominatim ab eo notati, quia nomine Iehova interdum ſint uſi. *Miror* (inquit) *Anglos*. Atenim ego Druſium magis miror, qui Anglos, potius quam Gallos cæteróſque Chriſtianos, nomine prorſus eodem interdum uſos, mirandos duxerit. Deinde ait, *Nollem factum*. Mox dilemmate quodam adhibito, ſe rem ſatis firmiter probaſſe auguratur in hunc modum. *Aut genuina eſt lectio* (videlicet Iehova) *aut corrupta. Si genuina, cur non ſemper utuntur? Si corrupta, cur aliquando?* Cornutum

iſtud

Digitized by Google

iſtud argumentum non penetrat quicquam. Siquidem obtuſum eſt utrumque cornu. Quamvis enim genuinam lectionem illam libenter agnoſcamus, non tamen idcirco neceſſe arbitramur, eam ubique uſurpare: præſertim quum in promptu ſit vox vicaria Adonai ſive κύριος, id eſt Dominus, eadémque nomen item Divinum, ſignificationis notioris ac familiarioris, & (quod primarium eſt) ab Apoſtolis divinitus inſpiratis comprobatum, nobíſque deinceps traditum, pro linguæ qualitate & ædificationis ratione indifferenter utendum. Dicat enim quiſpiam, Lectio Iehova nuſquam apud illos exſtat. Ita eſt profecto. Nec injuriâ utique: propter inſignem linguæ Græcæ, qua locuti ſunt & ſcripſerunt, ἀδυναμίαν. Unde prolatio ineptiſſima, maximéque abſona, nec ullo modo toleranda evaſiſſet, (ut in Miſcellaneis minutatim & copioſiſſimè declaravimus.) Ad hæc ſibi forſitan à nominis Hebraïci uſu temperarunt, ne Judæis, in re per ſe indifferenti, odio atque offendiculo eſſent. Neque etiam ullibi (Nam & hoc inſuper damus) ne in Latinorum quidem vetuſtis Codicibus nomen Tetragrammaton Jehova invenitur. Quamvis ea ſit linguæ Latinæ indoles, ut percommodè à Latinis appellatio illa enuntiari queat. Cujus rei ſolam certiſſimámque hanc cauſam afferre licet; quoniam Græci Latinis anteà nec tradiderant, nec tradere potuerant. Namque hos ab illis, utpote antiquioribus, quod ad Sacrarum literarum cognitionem attinet cultúmque divinum,

Lib. 2. cap. 6. & lib. 4. cap. 13.

N num,

num, cùm nomina hujuſmodi Hebraïca, tum alia univerſa ad veram pietatem ſpectantia accepiſſe apparet. Idémque de Viro ſancto Hieronymo exiſtimandum. Quippe ab ipſo Tetragrammaton paſſim transfertur Dominus. Quid ni autem transferretur? Tritum eſt enim ac celebratum, Diſcentem oportet credere. Ita nempe à Præceptore Iudæo didicerat; ſatis alioqui deterritus à Sacroſancto nomine uſurpando, præjudicata de Græcis Interpretibus opinione, & adverſariorum verſionem ejus novitatis ergô cupidiſſimè carpturorum invidia & malevolentia.

Ad ſummam, expedire arbitror rudibus ac imperitis (quorum maximus eſt numerus) frequentiùs *Dominum* exponi: Idque ex conſequenti veriſſime. Creator enim, qui Eſſentiam ipſam tribuit, abſolutè ſumméque proprius eſt Operis à ſe conditi Dominus. Eruditis autem & in rerum divinarum contemplatione verſatis & exercitatis, ſæpiùs *Iehovam* enuntiari; tum verò præcipuè, ubi Emphaſeως occulta vis aliqua ſubeſt. Non tamen ſemper; vel hanc inprimis ob cauſam, nimirum ad ſuperſtitionem, Iudaicæ haud multum diſſimilem declinandam. Atque hæc quidem hactenus dicta ſunto. Reliquum quod ſupererit temporis vacui à curris negotiiſq; neceſſariis Eccleſiæ numeroſiſſimæ Walthamenſis mihi nuper ultrò demandatæ à Clariſſimo hujus memoriæ Theologorum, D. D. Androſio, Wintonienſi Epiſcopo, & Patrono meo omni officii genere obſervando certum eſt conferre

Digitized by Google

ferre in Opuſcula quædam mea, quam primum potero, perficienda, ἐάν περ ἐπιτρέπῃ ὁ Θεός.

Soli Deo gloria.

FINIS.

BIB[illegible] B NAZ [illegible] MANUELE

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google